

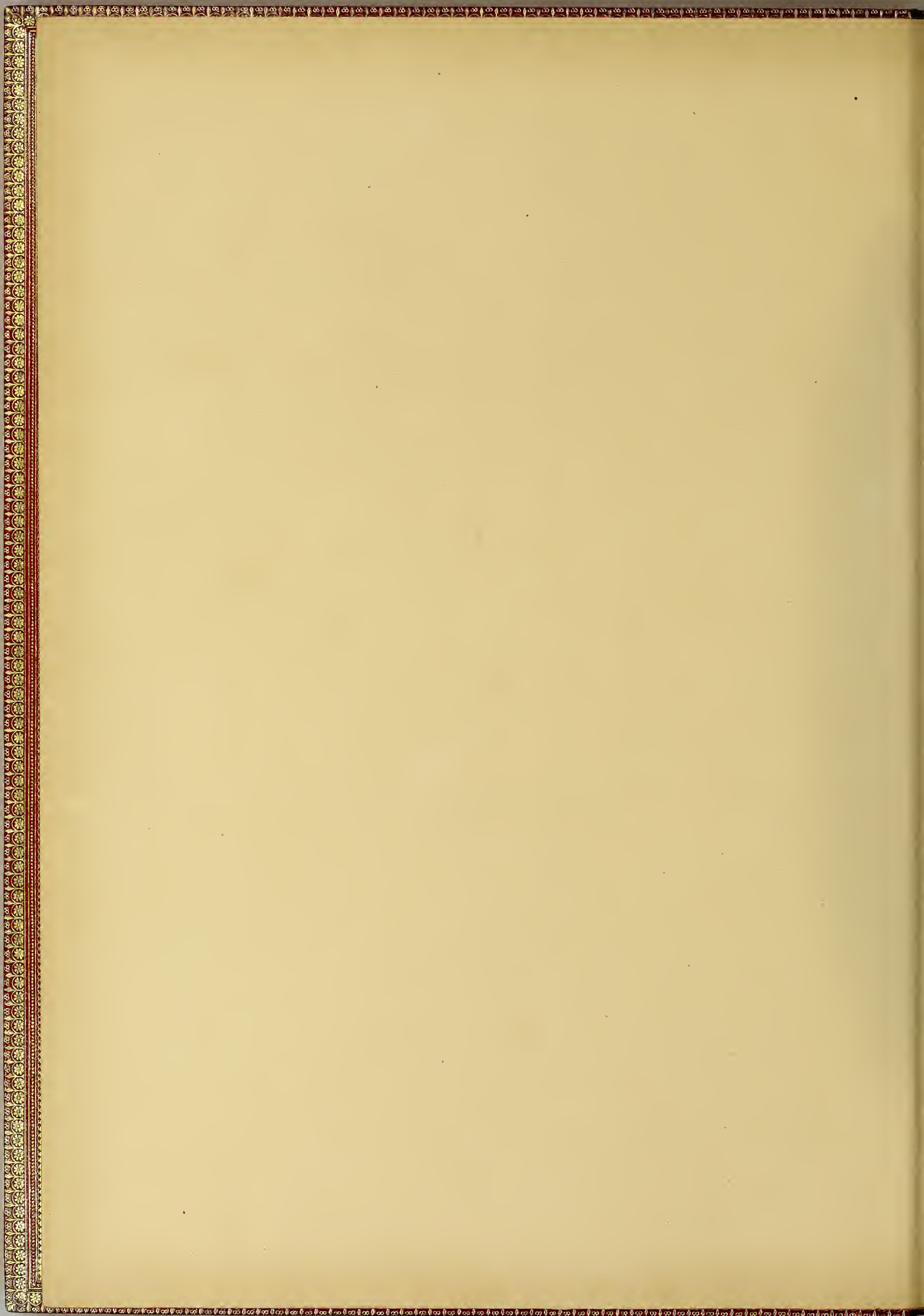


ALB









Handwritten text, possibly a title or heading, located near the top center of the page.

AMERICÆ
PARS QUINTA.

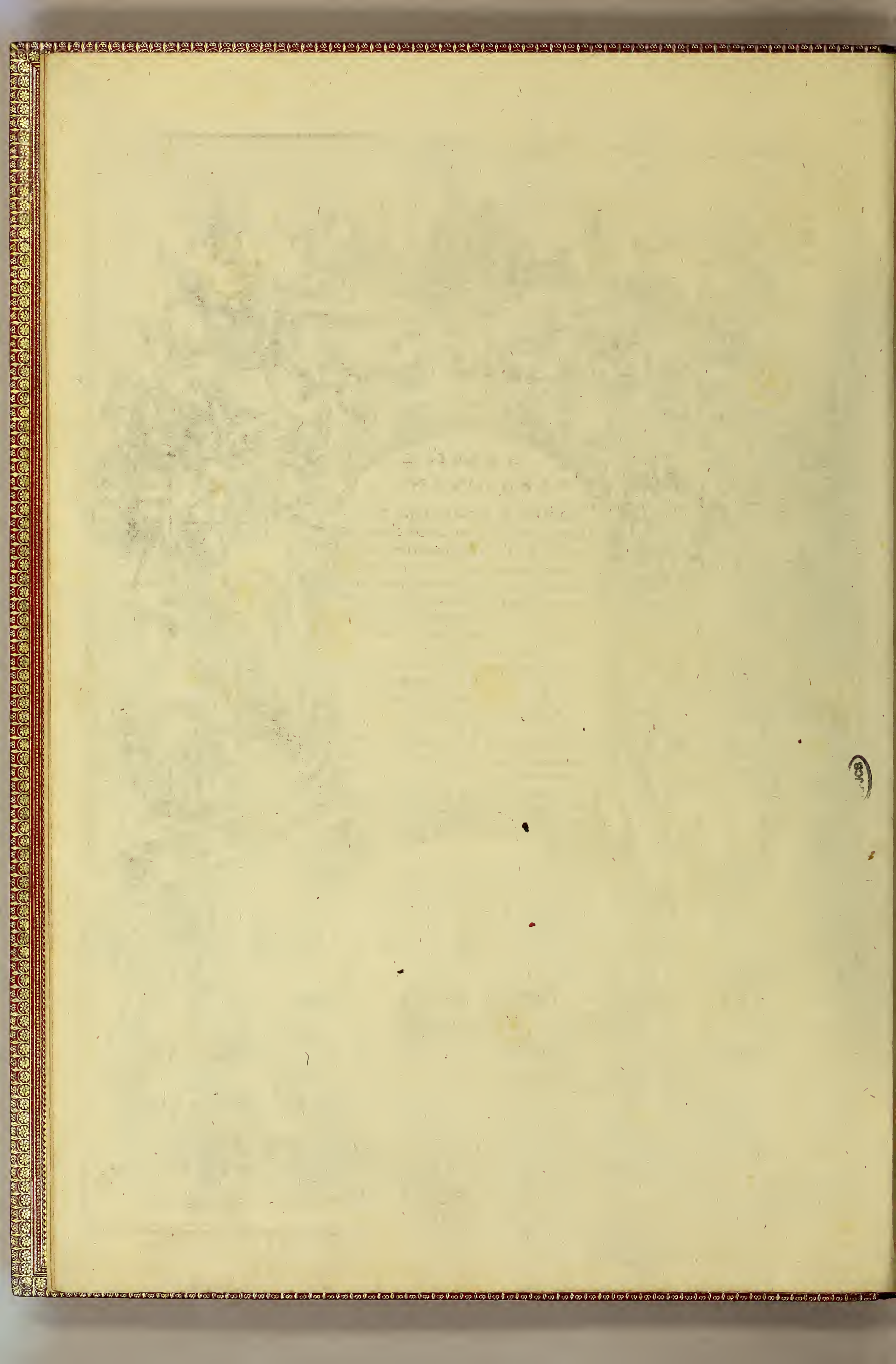
Nobilis & admiratione plena
Hieronymi Beizoni Mediolanensis
secundæ sectionis Hispanorum, tum in
Nigritas seruos suos, tum in Indos crudelita-
tem, Gallorumq; piratarũ de Hispanis toties
reportata spolia; Adventũ item Hispanorũ
in Nouam Indiæ continentis Hispaniam,
eorumq; contra incolas eius regionis
sæuitiam explicans.

Addita ad singula fere Capita scholia, in quibus
res Indiæ luculenter exponuntur.

Accesit præterea Tabula Chorographica Nouæ
Hispaniæ in India Occidentali.

AD

Invictis RVDOLPH. II. ROM. IMP. AVG.
Omnia elegantibus figuris in aes incisis expressa à
Theodoro de Bry Leod. civi Franc. A. 1607. b. xv.



PRÆFATIO.



THEODORVS DE BRY LECTO.
ri salutem.



IN superiore libro historiae Americanæ (beneuole lector) in qua res noui orbis nuper inuenti mirandæ atq; insignes non tantum scripto recitatur sed & iconibus exprimuntur & repræsentantur, dictum est eas terras Christophori Columbi Genuensis industria mirabiliter ac præter spem eorum omnium quos ea de re compellarat, repertas fuisse. Quoniam autem ille Columbus vir erat cordatus magnique ingenij & animi, Rex & Regina Castiliæ antequam ab illis discederet, eius effigiem ab eximio aliquo pictore ad viuum exprimi iusserunt, vt si ab illa expeditione non rediret aliquod eius monumentum apud se haberent. Huius autem effigiej exemplar nuper post absolutum

quartum librum superiorem, à quodam amico meo qui illud ab ipso pictore acceperat magno cum gaudio nactus sum, cuius te quoque participem facere volui, atque in hunc finem eam effigiem à filio meo exigua forma quam fieri potuit perfectissimè in æs incidi curavi, quam & tibi hoc libro offero atque exhibeo. Et reuera digna est viri virtus cuius imago bonorum oculis obuersetur. Fuit enim ille vir probus, comis, magnanimus ac moribus honestis, pacis iustitiæque amantissimus. Quòd si Hispani eius æmuli consilium ipsius secuti fuissent, tot tantæque mala in nouo illo orbe non accidissent, neque ipsi tanta rabie non solum in sua mancipia & in miseros Indos sed & in semetipsos mutuis cædibus sæuiissent: sicut factum esse sequens historia testatur, in qua videbis quãto perè auitio & auaritia geminæ generis humani pestes eos excæcarint atq; trucidarint. Quorum flagitia Deus vt puniret, non tantum ipsos inter se commisit, verum etiam Gallos piratas in eos immisit, qui inuidia & auaritia pariter impuls, eos in multis Indiæ locis adorti sunt, multas eorum vrbes diripuerunt & incenderunt, multosq; ex ipsis crudeliter interfecerunt. Atque ea est merita fors iustæque merces illorum qui sese Diabolo mancipant. Quis enim dubitet ambitionem & auaritiam à Satana originem suam habere, atque eos qui illis inferuiunt Satanæ mancipia esse? Ambitio enim primum fuit peccatum quo Diabolus & se & homines in extremum exitium præcipitauit: Auaritia autem, cum teste Apostolo sit idololatria, alium authorem habere nequit. A quibus vitijs vt nos conseruet Deus Opt. Max. sedulo orandus est. Videmus enim homines hodie ijs ita fascinari, vt eorum causa nihil non facinoris aggrediantur ac perpetrent, seque animo & corpore miserè diuexent & crucient, Christianos se esse dicentes, sed dicti Christi parum memores, quo monet vt prius regnum ipsius & iustitiam queramus, promittens fore vt cætera nobis adiuciantur. Ceterum si Deus mihi adhuc modicam huiusce lucis vsuram concesserit, spero me tibi reliqua ad hanc historiam pertinentia propediem exhibiturum. Quod vt fiat, me tuis precibus commendo, Deumque rogo vt tibi suam gratiam largiatur quòd hæc in ipsius gloriam tuamq; vtilitatem & salutem legere & contemplari queas A M E N. Feliciter vale & fruire.

Secundi



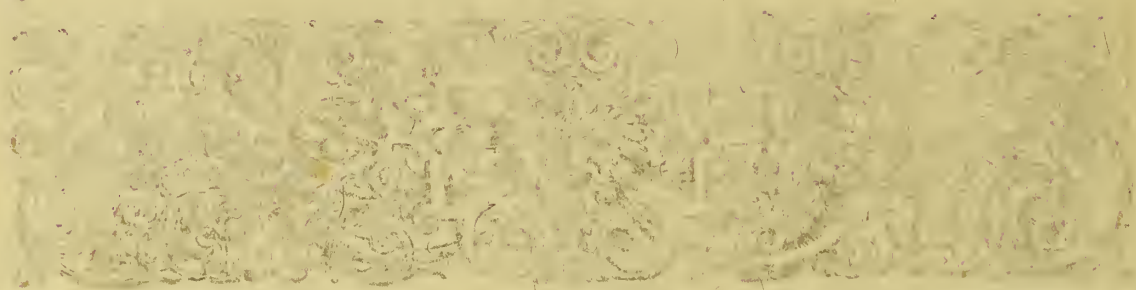


SECUNDI LIBRI SVMMÆ ET
ARGVMENTVM.



VPERIORE libro repertam à Columbo Hispaniolam aliásque India Occid. insulas sæuitiæque & auaritiæ exempla ab Hispanis in ijs edita, Benzo exposuit. Nunc vt ex Insulis in Continẽtem gradum sibi fecerint, cœptum iam priore libro opus, pertexit. Interea obiter, quomodo non tantum auarè & superbè imperium in Barbaros, sed etiam crudeliter in Nigritas seruos suos, exercuerint: & ipsi vicissim, alienarum fortunarum raptores, alijs raptoribus, Gallis videlicet, prædæ interdum fuerint, exponit. Multas præterea in varias Indicæ continentis prouincias expeditiones ab Hispanis susceptas exequitur (verbo, vt Christiani nominis fines propagarent: reipsa, vt inexplebilem auri sitim, qua ardebant, explerent) atque inde pœnas in eos humanitus & cœlitus congestas. Postremò nihil tot Hispanorum laboribus profectum esse perspicuè docet: nisi vt Barbari splèdida verba & doctrinam cum rebus ipsis & vita Hispanorum, & ipsorum quidem Ecclesiasticorum, componẽtes, Christianos omnes & fidem ad eò ipsam, summo Diuinę maiestatis & Christi glorię ludibrio, vel rideant vel oderint.



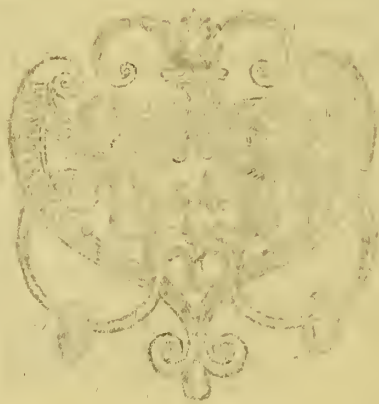


LIBRARI
ARMA

Faint, mostly illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text appears to be organized into several lines or paragraphs.



NOVA 3



RPJC



110

109

108

106

22

21

OCCIDENS

19

18

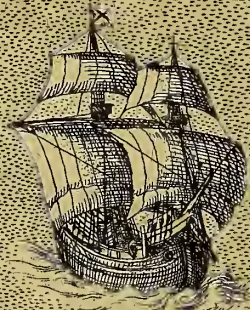
110

109

108

107

MERIDIES



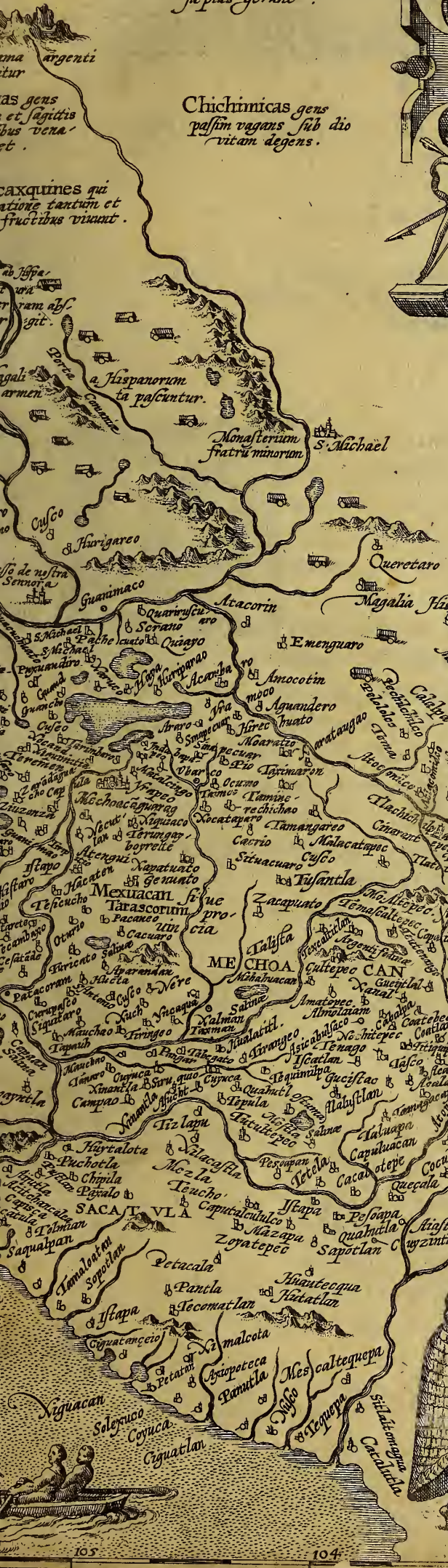
Lectori
Partium longi-
tudinis huius tabulae in-
itum non sumitur Pto-
lomaico more ab insulis
Canarijs, versus Orien-
tem; sed a Toletano
Hispaniensis Meridi-
ano, Occidentem
versus.

MAGNVS

Deserta regio, et gens sylvarum, animalium carnes putrefactas et Sole semicocctas in delicijs habens. Bella inter se ob messem et fructuum collectiones sepius gerunt.

Chichimicas gens passim vagans sub dio vitan degens.

HISPANIAE
NOVAE SIVE
MAGNAE, RE
CENS ET VE
RA DESCRIP
TIO * 1595.



RPJCB



NOVÆ NOVI ORBIS
HISTORIAE

LIBER SECVNDVS.

Hispani Indicijs mancipijs consumptis, alia ex Aethiopia inde vsque ad-
sciscunt. Seruiles tumultus in Hispaniola ex sauitia
Hispanorum oriuntur.

CAP. I.



Xquo eius insulae indigenae, nimis enecti laboribus, ad miserandam cladem & paucitatem labi coeperunt; Hispani è Nigritarum prouincia quondam à Rege Portugalliae subacta (vulgò Guineam vocant) mancipia sibi prospexere. Ergo magna inde seruorum multitudine aduecta, quum exercerentur adhuc fodinae, illis ad aurum & argentum elaborandum operis utebantur. Verum vbi illae finem inuenere, ad multiplicandas sacchari fabricas artificiaque se conuerterunt. In eo hodie sese exercent, tum in armentis ac pecuarijs curandis alijsque necessarijs ministerijs operam heris suis praebent.

Hispani seruis non minus quam liberis hominibus abutuntur.

PORRO quando inter Hispanos non crudeles tantum sed crudelissimi quoque nonnulli reperiuntur, quum eiusmodi forte aliquis in seruum animaduertere vellet siue ob admissum malefium, siue ob non lucrifactum & redditum diarium, vel quacunque alia de causa bilem illi mouisset, vel ob pensum non peractum, nec eam auri aut argenti vim effossam, quantam solebat: vesperi domum reuertentem, loco coenae, exuere indusium iubebat, si quo forte esset amictus: & in terram prostratum, manibus pedibusque reuinctis transuerso ligno alligabat (id ab Hispanis lex Baionae appellatur, quam equidem legem ab immani aliquo daemone scriptam crediderim) mox reste aut scutica tantisper caedebat, donec sanguis ex omni corporis parte deflueret. Sub hac libram vnam picis feruefactae aut olei feruentis scutellam vnam guttatim in vniuersum illius miseri corpus instillabat, inde pipere patrio, sale & aqua temperato, perfusus infelix mastigia, tabulae alicui superiacens, & linteo aut stragulo inuolutus, tamdiu relinquebatur quoad ipsi hero reddi laboribus posse videretur.

Auaritia comes crudelitas.

ALII serobe effossa, mancipium eò tam altè demittunt vt solo capite abs terra exstet, & totam ibi noctem consistere cogunt. Ceterum ea se

ea se medicina vti dicunt Hispani, quòd terra liuidum & corruptum sanguinem exfugens, verberum vulnera & vibices obliterat, carnemque conseruans ne qua plaga vlceretur, celerius perfanat. Attamen si quis vehementia doloris fortè moriatur (vt sæpenumero accidit) non alia pœna mulctatur eius herus ex legibus Hispaniæ quàm vt pro eo alterum Regi persoluat.

*Domestici hostes
aduersus Hispanos
seerti.*

O B tam immanem Hispanorum sæuitiam Nigritæ serui aliquot principio è potestate dominorum elapsi, insulam peruagari, velut desperabundi, cœperunt. Mox eandem ob causam affluentibus vndiq; alijs, in tantam multitudinem excreuerunt, vt Hispanis colonis terrorem & multa negotia facefferent. Ac quia reges & populi Æthiopiæ assiduis inuicem certaminibus hostiles inimicitias exercēt, quales sunt Quinei, Manicongri, Gialopi, Zapi, Berbesi, & belli iure captos mutuo alij alios Lusitanis vendunt: idcirco in illis etiam terris intestino aliquo odio alteri ab alteris dissident, non ita tamen vt ipsi se aliqua iniuria mutuo violent: immò si fortè ab Hispanis vis inferatur, inuicem sese auxilio subleuent & alij pro alijs propugnent. Attamen singulæ gentes Reges suos aut gubernatores habent, qui secretos ab alijs populos suos continent: qua ex re fit vt non tantum damni inferant quantum possent, si consociatis in vnum animis viribusq; pugnaret.

A T Præsides & Assessores insulæ quum in dies magis ac magis Maurorum fugitiuorum manum multiplicari intelligerent, & quotcunq; Hispanorum in eorum manus inciderent, omni cruciatus genere ab ijs lacerari atque interfici, exercitum conscribere instituunt, perq; ònes insulæ partes, quacumque commorabantur, militem spargere. Ac primò Hispanis incepta feliciter procedere: quippe Mauros aliquot, spe libertatis ac promissis electos, qui fugitiuorum statua & receptacula nossent, ducendo secum in agmine noctu incautos adoriebatur: quumque sine vlllo metu hostium dormientes, & humi velut pecora fusos ac solutos opprimerent, multos vel capiebant vel trucidabant. Verùm posteaquam periculis moniti excubias agere & vigili statione castra tueri cœperunt, omnibus fere excursionibus ac prælijs Hispani inferiores abiire: atque exinde aucto in immensum numero feri isti homines adeo multiplicati sunt, vt quum in ea Insula morarer, pro certo fama ferret eorum agmen plus VII. millibus hominum constare.

*Christ. Colum-
bi nepos.*

ANNO quidem XLV. quum in continenti essem, auditum est Cimaronos (sic ab Hispanis alienigenæ illic vocantur) vniuersos sumtis armis excitos rebellasse, raptimque omnem Insulam peruagantes nulum iniuriæ aut sceleris genus, quod edere possent, prætermittere. Itaque Lodoicus Columbus Almirans & Præsides Adsefforesque Dominicæ, legatos vltro ad eos miserunt, oratum ac supplicatum vt pacificè viuere vellent: Se quidem idem pro se præstituros polliceri, neque ipsis vltius molestiam exhibituros: imò amicitiam eorum se vltro appe-

tro appetere, acsi vellent sacerdotes aut monachos ad se mitti, à quibus Christianæ doctrinæ capitibus erudirentur, se verò multo libentissimè missuros. Ad hæc postulata ab alienigenis responsum est, Sibi quidem hæc placere, & se Christi legi credere: sed eorum amicitiam nolle, quum in eorum promissis nihil fidei collocarent.

M V L T I quidem ibi sunt Hispani, qui eam Insulam breui ab istis Mauris & Nigritis occupatum iri pro certo habeant. Quamobrè eius Gubernatores, quum naues aliquæ inde soluere & in alias Indiæ prouincias vela dare paratæ sunt, summa cura & vigilantia cauent ne quis Hispanus, sine suo permisso, insula exeat, etiam si sit mercator. Attamen quum licentiatus Ceratus Præses in eam Insulam missus est, Edictum regium de asserendis in libertatem Indis secum in Indiam ferēs: omnibus iter apertum est, & cuilibet liberè commendi potestas facta quocumque sui quemque vsus ferrent. Quumque ipse ea de re à nonnullis Dominicæ ciuibus reprehenderetur, ira incensus, Quando, inquit, Cæsarea maiestas Indos libertati restituit, æquum mihi non videtur vt Hispani præter Cæsaris voluntatem eos pro seruis porro detineant. Itaque ex eo mandata eius omnes exequi, & ipse in ea sententia esse vt benè factum crederet, si Indi liberè, quocumque vellent, abirent.

Hispani iure metuunt ne inde à seruis expellantur vnde ipsi libertatē reiecerunt.

V E R V M postquam intellexit Insulam paulatim redigi in solitudinem ac deseri, in tantum imminuto Hispanorum numero vt vix mille & centum superessent: peregrinorum verò multitudinem ac vires adeo in dies augeri, vt si aliquis fortè motus aut tumultus ingrueret, non satis Hispanorum foret quantum ad propulsandam vim esset opus: ac periculum haud dubium esse ne simul & Insulam & vitam amitterent: Hæc, inquam, postquam ei subiecta sunt, semet ipse repressit, & velut occlusa porta solutam illam licentiam compescuit. Verum hodie ex omnibus Hispanis, qui ab Hispania in Indiam haud satis certo & explorato cursu nauigant & ad eam fortè Insulam applicant, perpauca omnino repèriuntur qui in ea æquo animo permanent. siquidem plerique omnes qui eò traiciunt, diuitiarum spe iter suscipiunt: neque in ea Insula eius rei copia hodie aut facultas est, sicuti olim fuit.

Hispani paulatim terras deserunt vbi solitudinem fecerunt.

GVINEA (ab inquilinis Guine, Genni vel Genna vocata, aliàs prouincia Canagæ) regnum est prouinciæ Nigritarum in Africa, regnis Gualatæ ad Septentrionem, Tombutto ad Orientem, Mellæ ad Meridiem, & mari ad Occidentem conterminum. Africa enim (quæ vna est ex tribus; vel potius quatuor orbis partibus generalibus) hodie in quatuor partes præcipuas diuiditur, nempe Barbariam, Numidiam (ab Arabibus Biledulgerid vocatam) Lybiam (quam Arabes Sarram nominant) & Nigritarum regionem à Nigro fluuio qui mediam interfecat, denominationem suam sortitam. Atque hæc Nigritarum regio in quindecim regna diuiditur, quorum vnum est Guinea, quæ incipit supra caput viride ex qua parte Barbariam attingit, ac penè vsque ad littus Mileguettæ se extendit. Cæterum à portu Arqui qui Barbariam à Guinea separat, vsque ad flumen Manicongræ castella sunt quædam à Lusitanis constructa. velut ad fluuium Comagæ, ad Seralionam, atque etiam inter cætera vnum iuxta caput trium prominentiarum, quod castellum fodinarum ab ijs vocatur, in quo Rex Lusitanæ præsidium viginti quinque aut

triginta militum posuit, tum ad custodiam loci atque fodinarum auri quæ anno 1472. tempore Regis Alphonfi V. repertæ fuerunt, tum ad negotiandum cum Nigritis, qui ex alijs superioribus prouincijs aurum, ebur, Meleguetam (species est aromatis gustu acri & pungenti sicut piper) & alias merces illarum regionum illuc adferunt.

2 Inter tumultus à Nigritis in Hispaniola excitatos insignis est ille qui accidit anno 1522. Nigritæ viginti magna ex parte Iolofiti idiomatis, in sacchari fabrica ad Didacum Columbum Almirantem pertinente operantes, postridie Natalium Domini fugientes, cum viginti alijs qui in idem conspirauerant, eosque certo in loco constituto præsto labantur se coniungunt. Hi quadraginta fugitiui Hispanos quosdam nihil tale metuentes in agris obuios trucidant iterque suum ad vicum Azua dirigunt. Incolæ Dominicæ à Licentiatò Lebrone qui tum erat ruri de eo certiores fiunt. Almirans summa cum festinatione conscenso equo, eos cum turma equitum & peditum persequitur, assequi cupiens antequam maiori numero coire possent. Post biduum cum ad flumen Nizao, vestigia eorum sequens peruenisset, certior fit eos per villam Melchioris de Castro Dominica nouem miliaribus distantem transiisse, in ea Hispanum vnum trucidasse, villam diripiisse, Nigritam vnum cum duodecim mancipijs Indis secum abduxisse, ac vltèrius profectos nouem aut decem Hispanos in itinere trucidasse, ac iuxta fabricam sacchari ad Licentiatum Zuazum assessorem Dominicæ pertinentem castra posuisse, ac constituiisse eam sub auroram aggredi, atque octo vel nouem Christianos qui in ea erant trucidare, suasque copias augere. Erant enim in ea plusquam 120. Nigritæ qui nihil magis cupiebant. Inde constituerant vicum Azua petere & aggredi, eumque ferro & flamma vastare, ac omnes Nigritas & fabricarum sacchari operas per totam Insulam ad rebellionem sollicitare. Quod & perfecissent nisi obuiam itum esset: Almirans enim certior factus de damnis quæ inferabant, deq; itinere quod susceperant, constituit ibi pernoctare vbi tum substiterat, ad milites suos recreandos, copiasque quæ Dominica venturæ erant expectandum. Interea eadem nocte Melchior ille de Castro cuius villam illi diripuerant ac cum eo tres alij vel quatuor, se clam ex castris surripiunt, ac postea Almiranti significant se præcedere ad hostes explorandos, rogaréque vt subsidium aliquod sibi mittat, quo fugitiuis illis iter præcludant, donec ipse cum reliquo exercitu eos assequatur. Almirans Franciscum de Auila cum octo equitibus & quinque vel sex peditibus eò mittit. Hi non expectato Almirantis & eius comitatus aduentu, nec Solis ortu, hostem inuadunt: metuebant enim ne is cum alijs Nigritis qui in sacchari fabrica illi loco proxima erant se iungeret. Melchior Diazus & Franciscus de Auila eorumq; comites lanceis in Nigritas confertos irruunt, perrumpunt ac per medios hostes transeunt. Nigritæ denuò se iungunt, Hispanos saxis, sagittis, sudibus petunt & aliquos vulnerant. Hispani rursus in eos furiosè irruunt, eosque fugere compellunt: Sex aut septem occidunt: reliqui per syluas & rupes fauore noctis elabuntur. Almirans sub vesperam eiusdem diei illuc peruenit, ac missis qui elapsos persequerentur, quinque vel sex comprehendit ac suspendi iussit, vt alijs exemplo essent. Hic fuit exitus illius seditionis Nigritarum, qui tamen non destiterunt ab eo tempore sæpius similes tumultus & seditiones excitare, teste autore nostro in hoc capite.

Vera ratio medendi eiusmodi seditionibus & rebellionibus seruorum, subditorum ac populorum, hæc est, vt Domini eos tanquam homines non tantum à Deo creatos sed & sanguine filij DEI redemptos tractent ac regant, memores monitorum D. Pauli.

Vos Domini æquitatem & æquabilitatem seruis exhibere, remissis
 minis, scientes vestrum etiam ipsorum Dominum esse
 in cœlis, nec personæ respectum
 esse apud eum.



GALLI PIRATÆ HISPANAS
NAVES EX INDIA REDEVNTES EXCIPI-
unt. Hispanorum in armandis nauibus parci-
monia & negligentia.

CAP. II.



VANDO in certaminum, quibus Mauri Hispanos in India exercuerunt, mentionem incidi, non alienum videtur huic loco ingentia damna, Hispanis ibidem à Gallis terra marique illata, exponere. Non multo post quam hæ terræ primum inuentæ sunt, ingenti diuitiarum fama exciti Galli piratæ complures, belli tempore Oceanum infestare aggressi sunt, & naues ab India remeantes excipere. Neque illis incassum labor: plurimas cepere, & inter ceteras quas ditissimas depredati sunt, quo tempore inæstimabilis Peruanæ regiæ gaza, in Hispaniam deportabatur, vnam abduxere tanta auri vi onustam vt vel singulis nauium calonibus & caculis octingenti aurei ducati cuique in partem venirent.

India opum fama Gallos piratas inuitat.

SED præcipua causa, cur Galli tot Hispanas naues inuaserint, nulli rei magis quam ipsorum Hispanorum avaritiæ assignari debet. Quum enim ab Hispania soluerent, tanta & tam præceps erat magistrorum seu patronorum nauium festinatio, cupidè de mercibus & vectoribus in naues imponendis satagentium, vt bellicis tormentis, quantum satis esset ad propulsandum hostium impetum, si qui fortè occurrerent, munire eas non curarent aut meminissent: imò ne ea quidem saltem copia quanta Indici senatus consulto iuebantur. Is enim edixerat, ne naues nisi duobus æneis tormentis, sex ferreis maioribus, ad eam expeditionem instructæ soluerent: deinde pulueris tormentarij cadorum numerum & aliarum machinarum definiuerat. Præterea certos huic muneri Commissarios siue Inspectores præfecerat, quorum ea procuratio esset vt paratas ad soluendum è portu San-lucari naues inspicerent, viderentque an præscriptis munimentis commeatuque iusso instructæ & perarmatæ essent.

Avaritia cæca & improuida Hispania.

SED magistri nauium, iniectis in manum aureis aliquot nummis, Commissariorum fidem redimebant, perficiebantque vt testificarentur omnia rectè atque ordine esse instructa. Quippe Commissarij Hispani-

lim reuersi, in domo Indicæ contractationis apud regios magistratus per Dei nomen iurabant, naues omnibus rebus abundè atque ita vti deceret munitas esse, adeo vt quælibet earum sola quatuor Gallicis nauigijs ad certamen par esset. Ad hunc modum comparatæ Hispanæ naues tres, interdum quatuor, simul soluebant: & quæ earum instructissima erat, duo triaue tormenta ferrea portabat, dimidia ferè ex parte rubigine exesa, & cadiscum vnum pulueris pyrij non valde boni.

IN reditu aliqua earum fortè incurrerat in celocem vel myoparonem Gallicum egregiè armatum. Piratæ Galli, iam satis gnari quàm malè & negligenter instructi nauigarent Hispani, etiam si obuia nauis mille ac quingentorum aut duùm millium doliorum capax esset, intrepidè tamen eam adoriebantur: ac primùm per altum bombardæ globum vnum mittentes clamabant, Adhuc adhuc pro rege Gallia. Verùm si illi in demittendis suppliciter velis longiorem moram facerent, tum piratæ maioribus tormētis in mediam ipsam nauim fulminabant. Quo terrore perculsi Hispani, quum nullam propugnandi sui viam cernerent, & omnes vitæ suæ metuerent, Gallorum fidei ac potestati semet permittebant. Gallus extemplò Magistrum nauis demittere in mare scapham, eumque ipsum cum Nauarcho & Scriba venire ad se iubebat. Mox exactis ab eo rationibus auri, argenti, vnionum, smaragdorum aliorumque pretiorum, quæ naues ille exportare solent: è suis mittebat qui ea omnia conuerteret: deinde suis quoque in captiuam nauim transfiliendi potestatem faciebat, si quid fortè, præter eam quæ redacta esset, residuæ prædæ inuenirent. Illi vt auidè transgressi erant, vectores nautasque ipsos spoliare, & si qua illi meliore veste amicti erant, eam lacèris suis & detritis tegminibus commutare, ac dicere, Hoc aptum est tibi, & istud mihi: parumque ibi aut virtus Hispana, aut militaris scientia proderat. Quippe isti omnia ferre atque agere, scrinia mouere ac reuoluere: denique omnes angulos scrutabantur & foraminum abdita, si quid fortè ibi auri delitesceret.

Piratarum comitas.

NONNULLI Archipiratæ satis habuere si merces manubiásque Hispanis eriperent: naues ipsas relinquebant. Sed plerique eas quoque in Galliam captiuas abduxerunt, & expositis in terram Hispanis, ac veluti miseri illorum, erogatis in viaticum aliquot nummis, eos in patriam remisere. Neque vlli ferè sunt Patroni, Præfecti que nauium & Scribæ classarij, ex ijs quidem qui in Indiam nauigant, qui eo quo diximus modo, à Gallis vt minimum semel aut bis capti ac spoliati non fuerint.

Canarie Insula direpte à Gallis.

MITTO loqui de aliquot pagis & populis quos ijdem Galli in Insulis Canarijs fortunis spoliatos atque euersos in vastitatem redegerunt: mitto etiam de nauibus quas pannis saccharo, vino & alijs mercibus onustas inuolarunt. Sed ea postquam ad Senatum Indicum relata sunt, apparuitque focordiam suam malamque administrationem tam licenter prædandi Gallis audaciam facere: is Senatusconsultum eiusmodi facit. Placere vt omnes naues quæ toto anno pluribus com meatibus ex
Hispania

Hispania in Indiam nauigarent (erant autem eæ cum minores tum grandiores circiter sexaginta) vbi onustæ instructæque essent aliæ alias expectantes omnes vnâ soluerent: tum vt mercatores ipsi tres aut quatuor bellicas naues armarent, quæ classẽ vsque ad Canarias Insulas proficerentur, quia vsque ad eum locum ex Hispania in Indiam commẽantibus periculum est. Id si ita sedulò atque ordine curaretur, haud dubiè Gallos prædandi finem facturos.

CETERVM quod ad ea damna attinet quæ Galli Indicis quoque populis intulere, non alijs eius rei culpa assignanda est quàm Hispanorum quibusdam, eius nauigationis peritis, qui Gallos eò ipsi deduxerunt, vel sola malitia, vel inuidia impulsæ, vel iniuriæ vlciscendæ cupidine. Galli quidem, primò Hispanis ducibus vsi, eos cursus ex eo adeò exactè perdidicerunt, vt Hispanis ipsis nihil cederent: quumque initio circa Hispaniolæ & S. Ioannis insularum tantum litora vagarentur, vbi ex ijs locis non tantum proueniebat prædæ quantum solebat, progredi vltèrius, & ad alias vsque insulas, ipsasque adeò continentis prouincias excurrere ausi sunt. Ergo non mare tantum latrocinijs infestauerunt, sed infrà scripta quoque oppida & Hispanorum colonias populati sunt. Primùm in Hispaniola Portum-argenteum, Azuam, Iaquannam & Maquannam diriperunt exinanieruntque multis inde abductis nauibus: fecissentque idem ipsi San-dominici ciuitati, nisi arx munitissima ripæ fluminis imposita & æneis tormentis validissimis munita, eorum conatus repressisset: vt eam tentare ausi non fuerint, quamquam duces aliqui Galli id etiam comminarentur. Itaque Hispani metuentes ne alia aliqua parte in urbem Galli aliquando irrupant, quippe nullis cinctam muris, semper tempore belli diligentes excubias agunt: imò quum ibi morarer, ciues aggere aut cespitibus circumdare instituisse eam pro certo ferebatur: quod tamen Maurorum & Nigritarum fugitiuorum potius quàm Gallorum metu facere velle videbantur.

*Hispani ipsi Gallis
ad prædandum
viam sternunt.*

1 Quum inuentis nouis Insulis & mox continenti facilè appareret rem operosam & magnæ molis suo proprio agere Consilio & magistratu, cui regionum vectigalium & reddituum cura, cui prouincialium causarum arbitrium, omnium denique expeditionum rerumque Indicarum regimen & cognitio subijceretur: iam inde ab initio Ferdinandus & Isabella Catholici reges, Cameram seu collegium Hispali delectorum hominum instituere, quorum opera & autoritate colonorum & militum supplementa, commeatus, ceteraque ad classes instruendas necessaria, Præfectis ac Prætoribus, regijs auspicijs in Indiam Occid. nauigantibus, suppeditarentur. Tum etiam apud eos negotiatores omnes, mercium, quas ex Hispania in Indiam portabant, genus & summam professi: inde quoque reuersi, auri aduecti, vnionum cæterarumque rerum quas ex India reportarent, rationem redderent. Eam Cameram, Indicæ contractationis domum vulgò vocabant. Postea anno M. D. XXIV. Carolus V. Cæsar Indicum senatum, statum & solennem, publica scriptura & sigillo regio instructum, constituit: atque omnium Indicarum causarum supremam cognitionem, criminum animaduersionem, poenarum & veniæ discrimen: denique omnium rerum quæ ex India in Hispaniam deferrentur, ius atque arbitrium sub eius magistratus ditione esse voluit.



ANZVLLES HISPANVS PRÆ
LIO NAVALI A GALLIS FVNDITVR.

Galli ab Hispanis capti. Auana Cubæ insulæ
colonia à Gallis diripitur.

CAP. III.



*Hispani à Gallis
fusi.*

ANNO M D. XLIII. Petrus Anzullus tribun. milit. è colonia nominis de duabus nauibus & carauella vna vela in Dominicam fecit, cum opibus quæ centum millium ducatorum precium æquarent. In itinere quum ad laquannam applicuisset, comperit vix sex antè horis inde Gallicam nauim soluisse, quæ depopulata ciuitate ignem tectis iecerat. Petrus, qui gloriæ impensè auidus esset, omni auro & argento in eo portu deposito, sublatis dolonibus altum petere intendit, & Gallicam nauim quærere. Quam vbi adeptus est, expedire arma vtrique, & magna vi infestis rostris concurrere. Æquo Marte & paribus vtrinque animis per quadrantem horæ pugnabatur, quum ecce in medio æstu certaminis Petrus cum nauticis aliquot ictu tormenti percussus. Hispani, fractis duce ipso, cæso animis, fugam arripiunt, breuè in Dominicæ portum se condunt. Gallicæ nauis Prætor insequi fusos negligens, cœptum iter peragere institit.

ANNO supradiçto, Gallicæ naues duæ vsque ad Dominicæ viciniam prouectæ, carauella vna capta, quæ onusta mercibus ad Caput veli tendebat, ad Orientale Monæ insulæ latus ancoras jecere prædam aliquam expectantes. In earum vna Cantabri aliquot (Biscainos vulgò vocant) vehabantur. Postquam eius rei certus nuncius ad regios Præsides, qui iuri dicundo in Dominica præerant, allatus est, liburnicas duas, quæ in portu stantes onera & discessum in Hispaniam parabant, celoces duas, & myoparonem vnum armant, eique classiculæ Carionem Trianam præficiunt. Ille soluit: Galli sequenti die Prætoriam nauim, cum celoce vna ceteræ classi præeuntem, prospectantes, ratique nauim aliquam onerariam esse quæ in Hispaniam commeret, læti admodum sese ad pugnam comparant.

*Hispani, Galli
ducis secordia Gal-
los vincunt.*

Verùm

VERVM vbi mox propinquior cōspectus duas alias naues & myoparonem aperuit, videruntq; eas naues rectà ad se tendere, tum Cantabri, qui in Gallicarum altera erant, veriti ne de se captis, tanquam subditis Regis Hispaniæ & perduellionis proditiōisq; manifestis, graue supplicium fumeretur: quod miliari amplius adhuc ab hoste abessent & commodiore nauigationis cursu vterentur, omisso omni sociorum respectu curaque, vela subrigunt & fugiunt.

ALTERIVS nauis Prætor vbi se desertum à socijs videt, & iamiam sibi imminere Hispanam nauim prætoriam cum celoce, neque alias superuenientes procul, neque vllam fugæ viam patere, penitus consternatus deditiōem facere instituit. Itaque milites ponere arma iubet, quippe amentix fore non prudentiæ dimicare velle: quando nulla spes esset se solùm aduersus quintuplicem hostium aciem pugnantem posse vincere: deditis verò (sicut ipsi, quum vincerent, folerent) Hispanos clementer vsuros ex mutuis belli commercijs. Hæc Prætoris verba iracundè repulit Tormentarius quidam, Enimvero sibi quidem, inquiens, deditiōem non esse faciendam sed pugnandum videri: & eundem, suo iudicio, cæteris esse animum. Equidem malle fortiter dimicando mortem honestam oppetere, quàm tradentem se vltro in manus inimicorum vitam ingloriam trahere. Si paueret Prætor, cur ad bellum iret? etiam si quintuplices hostes essent, & ipse solus, se tamen ipsos ne pili quidem facere: quippe Hispanos in ijs oris militarium artium, maximè in naualibus prælijs, planè rudes atq; imperitos esse: inprimis tractandarum machinarum haud satis gnaros. Itaq; fidenter spondere se quatuor tormentorum ictibus prætoriam eorum nauim perfractam demersurum: neq; dubium, quin ea depressa cæteræ fugam caperent. Certè si Prætor huic Tormentario fidei atq; autoritatis aliquantum præstare sustinisset, ipsorum rebus melius consultum foret. Quum enim iudicassent omnes magnifica hæc eius verba rebus ipsis & factis comprobanda esse, iamq; Gallicæ nauis imminens Hispana, disploso tormento, clamaret, Adhuc adhuc pro Imperatore, veluti iam captæ insultans: illi extemplò tam horrendo tormenti fulmine responsum est, vt parum abfuerit quoniam perfringeretur.

GALLICÆ Prætor, à pugnandi animo alienus, confestim è foris desiliens, ignem è tormentarij manu abripit, alterum fulmen iam displodere parantis. Equidem si tum ignem tormento ille immisisset, globumq; perinde periculoso hostilis nauis loco, vt primùm, intulisset, Hispana prætoria, vti dixerat, haud dubiè demergebatur. Immò nisi & ipse Hispanus præfectus mouendis scrinijs alijsq; oneribus intentus, foramen à globo factum stipare atque explere properasset, credo vel vno eo ictu perituram fuisse, multa iam accepta aqua. Itaque sine certamine capitur nauis Gallica, & Dominicam abducitur, tam effusa ciuitatis lætitia vt si ipsa Gallia capta esset, Galli in custodiam traduntur maximè qui rerum maritimarum periti erant: Prætor ipse in Admirantis domo propè assiduus erat: nauim tormentis, rudentibus, velis, ancoris cæterisque

*Hispani de captis
aliquot Gallis
triumphant.*

risque armamentis spoliata & prouectam in altum, Hispani iniecto igni cremarunt. Ipsi mihi quum amicum quendam meum qui in vinculis erat inuiferem, cum Gallis illis sæpe sermo erat. Illi verò Prætorem suum probris & diris lacerabant, qui turpem adeo deditioem fecisset: vnde duriter & inclementer habiti grauissima incommoda paterentur. Paulò post diuisi naueis quæ ex India soluebant, & in Hispaniam missi sunt: in itinere quinque eorum qui carauella vna vehebantur coniurant in Hispanos, eosque de improviso adorti in altum præcipitant. Ita potiti carauella, onusta saccharo & quindecim millibus ducatorum ex vectigalibus regijs, cum tam opima præda in Galliam aufugiunt.

*Hispani colonia-
rum suarum incolu-
mitatem à Gal-
lis pecunia redi-
munt.*

ANNO M. D. XXXVI. in Cuba insula, portum Auanæ inuectus myoparo vnus Gallicus perexiguus (à Gallis vulgò dicitur *Patax*) qui tēpestate à Prætoria naui disiectus & eò delatus fuerat, oppidum ipsum cepit. Hispani quod eius oppidi domus ferè ligneæ & palea tantum tectæ essent, metuentes ne id Galli incenderent, septingentis aureis ducatis, incoluinitatem municipij ab illis pacti sunt. Galli eo precio contenti, abeunt. Postridie quum tres maiores naues è noua Hispania profectæ eò appulissent, Ioannes de Roias Præfectus eius oppidi eas aurum, argentum & quæcumq; alicuius precij essent, in terram exponere, Gallorumque vestigia subsequi, iubet. Illæ confestim singulæ ordine portu egressæ, præcunte Prætoria, scaphis ad puppes religatis, haud procul oppido, in flexu promontorij cuiusdam, ad ostium vicini fluminis Gallos assequuntur. Prætoria naus in Gallicum myoparonem sola inuehi non ausa, impetum sustinebat donec cæteræ naues adessent. Galli vbi hostem cunctari vident, neque illi satis esse ad laceffendam pugnam animi, aliquot tormentorum globos displodere incipiunt. Inde Hispanis tantus terror iniici, vt nulla defensione tentata, turpiter in fugam versi, & scapha etiam amissa, milites permistis nautis ingenti cum tumultu in terram euaderent. Aliarum nauium vna, quæ non procul sequebatur, vbi à Prætoriae nauis militibus effusam fugam fieri videt, proram vertit & ipsa, & qui in vltima erant deinceps fugiendi exemplum sequuti sunt. Ita Galli primò territi ac propè certi captiuitatis, repentiè fusis præter spem Hispanis, summa cum voluptate tres eorum naues corripiunt: ac de nouo ad Auanam regressi, quum nummorum alterum tantum, quantum prius, vt parcerent oppido, à ciuibus extorsissent, inde porrò abiere.

Auanæ situs.

EX eo Hispani domus è lapide struere cœperunt, arcemque imponere portus litori, aduersus incursiones Gallorum bombardis & machinis ingentibus munitam. Situs est id oppidum in planitie mari vicina quâ orientem spectat: domus instar, cuius porta optimè clausa cetera omnia circum nuda atque aperta sint, nullis cinctum muris, vt cuilibet quacumque velit eò pateat aditus. Itaque eius arcis quam Hispani in ore ipsius portus immoliti erant, certiores facti Gallis ad ostium Chioreræ fluminis (id sex millibus passuum ab vrbe abest) applicant: & circiter

citer mediam noctem in terram egressi, de improvise sub primam auroram magno tumultu urbem inuadunt. Hispani nec opinatu hostium aduentu & fremitu excitati, desilire e cubilibus & qua quisque poterat alius alia porta in sylvas diffugere. Ita Galli edificatam ab Hispanis in ea insula coloniam diripuerunt.

1 MONA insula inter Hispaniolam & insulam S. Ioannis-de Portu-diuite 17. gradibus ab AEquinoctiali linea Septentrionem versus, abest: exigua, depressa & plana: sex millibus passuum, id est tribus leucis, circiter in circuitu patet. Paucis Christianis & Indis habitatur. Piscinis abundat, aqua dulci & cancris optimis. Est & alia Mona insula Britanniae proxima.

2 Auana, Cuba insulae colonia & portus, in septentrionali eius littore sita.



HISPANI

C

DE... ad lucos reuerti, rem ad Iohannem d'Ortiz...



HISPANI PER SPECIEM COL
LOQVII GALLOS CIRCVMVENTOS TRVCIDANT.

Galli eorum perfidiam grauiffimè vlcifcuntur, & Hispanicas co-
lonias in Cuba, San-Ioannis & Iamaica In-
fulis diripiunt.

C A P. IIII.



*Hispani per simu-
lationem compo-
sitionis Gallos cir-
cumueniunt.*

ANNO LIV. flagrantibus inter Carolum V. & Hen-
ricum Galliaë regem bellis, Gallica vna nauis ad San-
iacobum, Cubaë insulaë caput, cum octoginta mi-
litibus, appellens, ciuitatem diripuit & exinaijt.
Atque inde è vestigio ad Auanam tendens, exposi-
tis ad Chioreram militibus, hora vna antè lucem
oppidum ingressi Galli, aliquot Hispanos spolia-
runt: alij fuga se pronpuere, Galli singulas municipij domus irrumpen-
tes, opimam se prædam inuenturos rati, manibus propè vacuis reuersi
sunt. Quippe Hispani quum sæpius iam Gallorum populationibus ve-
xati essent, veriti ne idem quoque deinceps accideret, facultates omnes
suas in prædijs & villis habebant. Interea verò, dum Galli scrutandis &
exhauriendis domibus intenti sunt, duo Hispani à senatu Coloniaë ad
eorum Prætorem mittuntur: primùm qui quàm multi illi essent, per
speciem legationis propiùs explorarent: deinde pretio cum illis pacifce-
rentur ne oppido ignem iniicerent. Quum de redimenda colonia &
captiuis qui in Gallorum manus venerant inter eos ageretur, Gallus
prætor sex millia ducatorum pretium statuit & flagitat. Hispani se ino-
pes esse dicere, & omnes suas facultates eius summæ pretium æquare
non posse. Itaque ea de re sibi adeundos & docendos esse magistratus,
sine quorum & senatus ipsius sententia nihil transigere ipsis per se li-
citurum esset. Quare potestate abeundi à Prætore impetrata, fideque
data se postera die cum certo responso reuersuros, vrbe exce-
dunt.

LEGATI ad suos reuersi, rem ad Ioannem d'Oriens ceteros-
que ciuitatis gubernatores referunt. Illi multitudine hostium cog-
nita & quantam pecuniæ summam peterent, in diuersas sententias
abiere.

abiere. Maior pars, enim uero pactionē omnem cū eo hoste abnuere: Gallos ferro potius quā auro arcendos: nec pecunia, sed hastarum & tormentorum ictibus explendos esse prædones istos pridem nouissima exempla meritos, qui latrocinijs tantum & rapto uiuerent. Neque multitudine formidabiles esse, neque ut altero tanto plures essent, vel teruncio esse æstimandos: ac vel paucos illos equos, qui sibi superessent, ad eos proterendos sufficere. Alij contra sentiebant, Tutius uidelicet esse, sæuienti necessitati summittere animos & seruire tempori, quā sese ac sua omnia fortunæ arbitrio permittere: qui aliter censerent, facile eo imprudentiam suam prodere, quod hostem contemnerent. Quamobrem placere iterum mitti legatos ad Gallum prætorem, qui certius de pecunia ipsius voluntatem explorent: quod si de pecuniæ impetratæ summa nihil prorsus remittere velit, attamen obligatæ fidei liberatione utique illi satisfactum iri. Postremò ubi hæc ita præstitissent, nisi condiciones placerent, tum alio consilio, quodcumque optimum visum esset, non intempestiuè vsuros. Sed multorum inconsulta opinio plus quā paucorum prudens consilium ualuit. Itaque aciem instruunt, & familias, id est Numidica seruitia; armant Hispani, centumque & quinquaginta circiter militum manu collecta, noctu apud Gallos omnia soluta & sopita inuenturos rati, in urbem irrumpunt, vociferantes San-iacob. San-iacob. & emissis pilulis plumbeis, quatuor Gallos interimunt, in ijs Prætoris ipsius nepotē. At ceteri Galli, nihil defixis aut percussis pauore animis, stratis excussi pedibus sese excipiunt, & raptis confestim armis animosè propugnant. Nec tulere impressionem ex aduerso factam Hispani, sed ad primum glandium plumbearum nimbum, quem Galli effudere, turbati uertunt terga & siluarum latebris sese sepunt.

PRÆTOR ipse Gallus totam eam noctem, statione circa urbem disposita, in excubijs pernoctauit, ita supra modum incensus propter cædem suorum ac sui maxime nepotis, semet ipse ultro incusans, quod Hispanorum fidei & promissis credidisset. Ut illuxit, à militum suorum parte, quidquid picis reperiri posset, colligi iubet (erant autem in oppido multæ picis capsulæ eò ex Hispania conuectæ ad ferruminandos nauium textus) eaque inungi domuum portas, fenestras, laquearia, denique ubicunque materiæ & lignei operis aliquid esset: mox ignem tectis iniici, & parietes ipsos solo æquari, atque à fundamentis erui. Iamque domus conflagrare cœperant, quum ipse ad templum profectus, ne ei quidem pepercit. Id spectaculum flagrantis urbis eminus è propinqua sylua Hispanus quidem conspicatus, equo utique fretus, Gallorum ducem suppliciter ac demissè adiens, Fortissime Prætor, inquit, non te satis habuisse ad explendum animum tuum uniuersam ciuitatem solo æquasse, nisi templo Dei etiam ignem iniiceres? Ad hæc uerba Prætor arroganter respondit, Homines, inquit, quibus nulla fides est, ne templo quidem indigent. Tandem uerò dirutis

*Galli perfidiam
Hispanorum a-
trouissimè uicif-
cuntur.*

*ut uisus est
uicif-
cuntur.*

*Frusta pietatem
venditæ, qui fide
sociali caret.*

domibus omnibus, arcem quoque ipsam direptam solo tenus deiciunt: & dux, nauem portum inuehi, omnemque egestam ex vrbe prædam eò stipari iubens, ferociterque Hispanis pestem minitans, inde excessit. Paucos post dies quam hæc acciderant, ipse eum portum ingressus, deformes adeo ruinas illas conspexi, vt vix vlla tectorum vestigia & situs dignosci posset.

SANGERMANNVM colonia est in insula S. Ioannis de portu diuite extracta. eam quum mari vicinam Galli sæpe diripuissent, Hispani translata ex eo loco in syluam quandam sex mill. pass. procul à littore introrsus in mediterranea retraxerunt, ita se nimirum tutiores & extra periculum futuros rati. Sed ne sic quidem ipsi satis delituerunt. Id enim vbi rescuissent Galli, ad syluestrem vsque illum nidum progressi sunt. In Jamaica insula Hispalim seu Seuilliam, viginti quatuor ferme tectorum oppidum, octo passuum mill. distantem à mari, dirpuerunt.

*Carthago noua,
Hispano duce præeunte, à Gallis diripitur.*

PER eadem hæc tempora Carthagine (ea est vrbs & prouincia Indicæ continentis) Iudex quidam forte nautam, cui aliqua de causa infensus esset, virgis cædi iussit. Ille mox liberatus in Hispaniam atque inde in Galliam transgressus, contractis quinque nauibus postmodum Indiam repetijt. Iactisque in Carthaginensis portus ostio ancoris, centum milites in scaphas nauium transgressos in littus exponit. Illi vna antelucem hora egressi in terram, Hispanos omnes sopitos opprimunt, domusque vi irrupentes, quæ partim ligneæ, partim ex arundinibus contextæ sunt, omnes palmarum folijs contactæ, omnia tumultu & clamore miscent. Nauta cum aliquot Gallis Iudicis domum ingressus, qui ipsum virgis cædi iusserat, eum repetitis sicæ ictibus confodit: alij aliò ad prædam discurrunt. Hispanorum maxima pars fuga sese proripuit, nonnulli interempti alij captiui facti sunt. Ita direpta est & incensa Carthago noua, vnde Galli ex manubijs & pretijs captiuorum amplius centum & quinquaginta millia ducatorum tulerunt.

Hispanicum strategema in Gallos.

ALIÆ naues Gallicæ ante & post hæc omnem illam oram præterlegentes San-Marthæ & Capituli veli colonias, & alia loca, dirpuerunt. Postremo, vt aliquando de his Gallorum gestis agere desinam, quo tempore in Cubagua vnionum piscatus florebat, Gallica vna nauis eò forte applicuit. Hispani, ea prospecta & agnita, lintres duos patrios quinquaginta Indis onerant, eosque arcibus & sagittis armatos, aduersus eam nauim mittunt, persuadentque qui in ea erat prædicones esse, quos nisi perdere occuparent, egressuros in terram multisque eorum captis, tanquam foeminis, ad nefandam venerem abufuros. Indi prorsus ita esse rati, nihil intermittunt donec nauim assequantur.

GALLI sine vlla periculi suspitione aut metu, nudos homines otiose contuebantur, rati forte, opinor, illos spectatum eò & sui visendi gra

di gratia confluere, aut ad commercium vnionum. Sed vt nauis propinquarunt barbari, pro margaritis sagittas in Gallos emittere, & eorum aliquos transfigerete. Galli qui vnionum, qui ibi capiuntur, peritiores essent quam venenatae illius herbae, cuius succo Indi sagittarum aculeos tingunt, postquam se faucios & lethales esse eas sagittas animaduertunt, nulla interposita mora sublatis velis, abeunt. Neque deinceps, quantum intelligere potui, nauis vlla Gallica eò applicuit. Ea arte atque astu Hispani iam pleni formidinis infestas Gallorum manus effugerunt.

1 SAN-IACOBVS, primaria Cubæ insulae colonia & Episcopatus sedes: tuto & tranquillo portu nobilis.

2 IAMAICA insula, ad Orientem Hispaniolæ, XXV. ab ea leucarum interuallo discreta, XVII. gradibus ab Aequinoctiali limite distat. Eius caput noua Hispalis, & titulo Abbatiae primaria sedes: cuius primus Abbas fuit Petrus Martyr Mediolanensis, is cuius extant tres de rebus Oceanicis Decades.



3 CARTHA-



CARTHAGINENSIVM ET
SAN-MARTHENSIVM INDORVM MORES, ET
commercia. Hispani smaragdos & aurum ab illis extor-
quent: & pro beneficio, bella, seruitutem & rapi-
nas reponunt.

CAP. V.



VNDECIMO post aduentum meum in Hispanio-
lam mense, nauim in Indicam continentem vela fa-
cere parantem conscendens, è San-dominici vrbe sol-
ui. Sexto post discessum die, ¹ niuosi San-marthæ
montes nobis sese aperuere, breuique inde ad Car-
thaginem appulimus, quam ² quòd insulam ipsis
portus faucibus obiectam habeat, vt Carthago noua
in Hispania, ita Hispani nuncuparunt. Hæc insula octo millia pass. in
longitudinem, tria in latitudinem patens, quo primùm tempore Hispani
eas prouincias attigerunt: tota Indicis piscatoribus habitabatur: nunc
verò vix vlla mapalium reliqua vestigia extant. Neq; id mirum vlli esse
debet: quando & alijs omnibus in prouincijs tum maritimis tum medi-
terraneis, quas Hispani transcurrerunt, vix miseræ vllæ Indicarum gen-
tium reliquiæ reperiuntur. Tanti mali causa est, quòd illi populi, quan-
diu vires suppeditarunt, Hispanorum amicitiam accipere numquam su-
stinere, propter intolerabilem eorum sæuitiam atque atroces iniurias in
se ac suos ab istis editas.

*Indi Hispanorum
amicitiam respu-
unt.*

FRVCTVVM, piscium, rerumque aliarum vitæ tuendæ necessa-
riarum copiam habent. Pudenda bombycino velo contegunt. In bellis
non minus fœminæ, quàm viri præliantur: sagittæ venenatæ, tela sunt:
hostes captos & cæsos mandunt, & multos quidem Hispanos eo mo-
do carnes & frustra fecere, ceterisque omnibus ita, si possint, vtantur.
Sollennia sua olim celebrantes, quam maximè festo & pulcherrimo cul-
tu poterant corpus ornantes, bullis armillisque ex auro, vnionibus &
smaragdis, brachia, crura, faciem, reliquasque omnes corporis partes
impediebant.

PRAECI-

PRÆCIPVÆ eorum merces, fal, pisces, piper, quæ in ea continentis loca deferunt, vbi ea deficiunt, & alijs rebus permutant. Prosperis suis quondam temporibus pulcerrimos & nobilissimos frugum, fructuum, bombycis seu gossipij, pennarum, monilium, auri, multiplicium v-nionum, smaragdorum, mancipiorum, aliorumque suæ terræ commo-dorum, mercatus instituebant: ac mutuo inter se commercio quibus quisque egebat ea capiebat sine vlla cupiditate aut auaritia, &, Cape, aie-bat alteri, hoc, & tu inuicem mihi istuc dato. Neque quidquam ferè ma-gis apud eos in pretio est quàm esculenta & cibi. quamquam hodie ma-ior pars earum gentium, quod à nobis hausit, iam temporalia quoque hæc bona carissima habere & venerari didicit. Sed vel in hac corruptela non pauci reperiuntur, qui non ea tanti nunc, quanti paulo ante, faciunt.

HIC quod mihi aliquando vsuuenit referam. Quum fortè esuriens in domum cuiusdam Indi incidissem, petissemque ab eo an pullum galli-naceum venalem haberet: respondit ille, Se verò habere, sed quid vellem contra ipsi dare, petijt. Ego monetæ nummum vnum offero (Regalem vulgò vocant) ille nummo è manu mea sumpto, quærit quid pullo facere vellem: Comedere, inquam. Indus me contra in faciem intuens, Rega-lemque inter dentes tenens, velut demorsurus, Christiane (inquit) si tu me vis dare tibi quod edas, præbe tu mihi vicissim quo ipse vescar. nam quod tu hic mihi das, nullius vsus est. Quod si nolis, recipe tuum Rega-lem, ego verò pullum meum comedam. Ita elusus ab isto, alterius do-mum me contuli, qui mihi pullum dedit.

INTER Carthaginem & S. Martham ingens & rapidum flumen occurrit, quod tanto impetu instar torrentis in mare deuoluitur, hieme præsertim, vt retroacto æstu præterlabentes illac naues, facile inde a-quam dulcem capere possint. Gonzallus Ximenez doctor, Petri Lugieius prouinciæ præfecti legatus, quum ditescere cuperet, cum XLV. Hi-spanis & myoparonibus duobus flumen illud subire aduersum aggressus, dum per circumiectas ripæ gentes vagatur, smaragdos aliquos re-perit: quumque ex ipsis intellexisset vnde illos sumerent, progredi vltè-rius statuit, neque prius finem facere quàm cautes aut fodinas reperis-set, quæ eas opes gignerent. Tandem quum aliquot prouincias pera-grando emensus, in Bagottam principem ditissimum (ex falso vulgi Hi-spanorum iudicio) incidisset Doctor, partim gratia, partim rapina ma-gnam auri vim ab eo extorsit, mox petijt vnde smaragdos sumerent. Ba-gotta Christianorum immodicam auaritiã deprehendens, vt eos suis fi-nib. expelleret, illosque à se amoliretur, in valle Tunia effodi eas respon-dit. Hoc audito Doctor cū suis ab eo digressus, superatis montib. quibus-dam quos Indi obtinebant, in vallem Tessucam peruevit. Eius prouinciæ regulus erat Simandoca. is quum Hispanos modestè & sine vllò detri-meto per fines suos iter facientes videret (quippe vetuerat Doctor seue-re nequis quidquam sine permisso indigenarum capere aut attingere au-deret, idq; vt gratiam & bonam famam inter eas gentes sibi conciliaret)

*Indica in mutui
commercijs sim-
plicitas.*

*Pecuniarum con-
temtus apud In-
dos.*

*Smaragdi apud
Indos Occid. in-
uenti nonam auar-
itiã Hisp. materi-
em & flammam
subdunt.*

*Fraus fidem in
paruis sibi præ-
struit, vt quum o-
pere præcium sit,
cum mercede ma-
gna fallat.*

ille

Barbari necessaria pulchris antepo-
nunt.

ille, inquam, eos nihil transitu prohibere conatus, hospitaliter etiam & comiter excepit. In primis vero Doctor ab eo de smaragdorū fodinis sciscitatus est Regulus peramicè eum ad locum deduxit. Viginti quinque circiter millia passuū ab ipsius ditone aberat tumulus editus, arido & nudo herbis atque arboribus solo. Ibi magnam vim gemmarum à suis subditis effodi iubet, easque cum alijs opibus atque auro Doctori largitur, nempe qui ea parui faceret, plurisque duceret falis lancem vnam quam aurum omne & totum illum smaragdorū montem.

Diuitiarum admiratio auaritiā, auaritia bella & cades gignit.

CVM hoc pulcherrimo & ditissimo munere ad San-marthanam coloniam Doctor reuersus, nuper inuentæ prouinciæ famam spargit, quæ adeo auro & smaragdis abundaret. Omnes visendi cupido incessit: in primis Petrus Lugus ceteris audior, arma, nauigia, equos, ceteraque ad eam expeditionem necessaria comparat: quumque paucos circa se haberet milites, Carthaginem ad delectum habendum mittit. Vt libitum instructus, quum ad Bagottæ finium limites peruenisset, & ad illum vicinosque regulos Christianorum aduentus fama perlata esset, scelerumque ac facinorum quæ vbiq̃ nefanda ederent, sumtis armis illi arcere vim aduenarum & libertatem suam propugnare properant. Sed vbi ventum ad manus, barbari omnibus ferè prælijs vincebantur. Itaque quum & iam multis ipsorum cæsis res ad internecionem gentis spectare videretur: Christianis verò noua subinde auxilia Carthagine & San-martha summitterentur, fessisque ac faucijs recentes succederent: spem omnem pellendi eos à suis finibus exuunt, victique metu ne cladibus attriti ad vastitatem tandem redigerentur, abijciunt arma & pacem exposcunt. His artibus Hispani maximam eius prouinciæ partem subegere.

PETRVS Lugus leuibus aliquot prælijs Indos expertus, & transcurfus gentibus multis omnia igni, ferro, latrocinijs, quacumque ibat infesta faciendo, cum magna auri & smaragdorū copia San-martham reuersus est. Hæc prouincia ab Hispanis Granatæ-nouæ regnum dicta est, & Georgius Robledus Trib. mil. quum ibi coloniam condidisset, Carthaginem eam nuncupauit, propterea quòd omnes ferè eius oræ perdomitores ac coloni, qui ibi erant quum ipse eò applicuit, Carthagine noua Hispaniæ vbi orti erant. Illi magnam inde smaragdorū copiam effoderunt & porrò etiam nunc effodiunt.

1 SAN-MARTHAE portus in continenti Indiæ, vndecim tantum gradibus ab Aequinoctiali linea in Septentrionem distat, sub altissimis montibus, qui, mirum dictu, inter tantos ardores, opaci fidiq̃ niuibus, primi nautis ex alio prospectantibus ea littora aperiant.

2 MOX sub finem huius capituli aliam eius nuncupationis rationem videtur reddere. Sed hic loquitur de ipso portu seu tota ea ora, quam obiectu insulæ situm Carthaginis nouæ, quæ in Hispania est, referentem, sic vel Columbus vel primi Hispani nominarunt. Illic verò agit de colonia, quæ à Carthaginis Hispanicæ ciuibus, in nouæ Granatæ prouincia XL. passuum millibus à San-martheni portu condita est. Porro obiectam Carthaginen. portui insulam Barbari indigenæ vocant Codego, vti Carthaginenses Hispani suam scombriam appellant. De cuius situ vide T. Liuium Annal. lib. 26.

3 ANNO M. D. IX. Martinus Ancifus aduersus Zenuenses eiusdem oræ accolæ bellum gerens, vnam cepit 20. annos natam, quæ viginti octo Christianos sua manu interfecerat. Gomara Hist. Gen. lib. 2.

4 TOTO continentis tractu in quo Noua Carthago, etiam in Nouo regno, magnus est vsus piperis cuiusdam oblongi; quod maiore acrimonia præditum Orientali, magisque aromaticum & iucundiorẽ odorem spirat quàm Axi seu Capsicum, id est Piper Indicum vulgare. Nic. Monard. de simpl. medicam. Indiæ Occid.

5 QVO liquidius appareat quanto in contemptu diuitiarum viuant Occidentales Indi, hic ex Ioannis Leriij, amici mei, libro quem nuper Gallie de suis peregrinationibus edidit, bona fide transcribam ipsius cum Brasiliensi barbaro colloquium: Mirantur (*inquit*) non mediocriter nostri Tououpinambaultij (de quadam Brasiliæ gente agit quicum Gallis societas erat) quum vident Gallos aliosque aduenas è procul remotis terris venientes, tantum laboris sumere vt Arabutano suo (id est Brasilio seu coccineo ligno) naues onustas reuehant. Itaque magno natu quidam ex barbaris hunc in modum me super ea re aliquando interrogauit: Quid sibi vult, *inquit*, quod vos *Mair & Peros* (id est Galli & Portugalli) tam procul petitem ligna veniatis? Nullane vobis ligna ad focum tellus vestra suppeditat? Tum ego: Suppeditat verò, *inquam*, & quidem magna copia: sed non ex eo genere arborum quales vestræ sunt: Brasilium imprimis, quod hinc nostri non ad vrendum, vt tu existimas, sed ad tingendum exportant: sicuti & vos eo faniculos vestros bombycinos, pennas, aliaque rerum inficitis. Hic ille protinus excipiens: Verum tantane eius ligni copia vobis opus est? Enimvero *inquam*, quum enim (vt hominis animum admiratione suspenderem) apud eos vel vnus mercator plures coccineos pannos, plures cultellos, & forfices (nota ipsi & familiaria exempla subijciens) plura specula possideat, quàm quanta huc ad vos vnquam allata sunt: solus ille omne Brasilium cocmet, quo plures hinc naues onustæ redeunt. Ah! (*inquit* Barbarus) mira plane mihi narras. Mox eorum quæ audiuerat memor, percontari vltra perrexit: At, *inquit*, vir ille adeo locuples, quem tu refers, non moritur? Moritur, moritur (*inquam*) vt & alij homines. Ibi tum ille (vt isti Barbari commentari amant, & cœptum sermonem nullis interruptum diuerticulis, ad finem vsque haud absurdè pertexunt) quærere ex me: Ergo, *inquit*, eorum quæ iste moriens bona relinquit, quis heres est? Liberi eius, *inquam*, si habet: si non habet, fratres, sorores, aut proximi eius adgnati. Quum hæc dixissem, Equidem (*inquit* meus ille haud sane ineptus senex) facillè hinc animaduerto vos *Mair* (id est Gallos) esse insigniter fatuos, Nam quid trajiciendo mari tantoperè vos fatigari necesse est, in quo superando (sicuti nobis quidem huc appulsi dicitis) tantum malorum exhauritis? Nempe vt liberis vestris, aut superstitibus cognatis, opes quæratis. Tellus quæ vos aluit, non illis quoque alendis sufficit? Nos quidem, & liberos & propinquos habemus, eosque, vt tu vides, summa caritate amplectimur: sed quum confidamus fore vt post mortem nostram terra quæ nos aluit, eadem & illos quoque enutriat, in eo acquiescimus.

Hactenus ille.



D

GERMANI



GERMANI ALIQUOT HISPANORVM EXEMPLIS EDOCTI, INDOS VEXANT.

Illi iniuriarum pertæsi, quæ sita morte intereunt. Valle-tunien-
sum religio, arma & mores.

C A P. V I.



*Sup. huius lib.
cap. 5.*

*Indi vitam fugere,
quàm Hispanicam
tyrannidem per-
ferre malunt.*

VELZARI (id est Velzarorum, ij Germani mercato-
res sunt, procuratores seu mancipēs) audito tam in-
genti lucro oblato, è Valentiola profecti & ipsi, ac ter-
restri itinere asperissima loca & niuosos San-marthæ
montes, ducibus Indis gnaris locorum prætergressi,
tandem in Smaragdorum prouinciam perueniunt.

Inde excursionibus factis & direptis aliquot gentibus,
spolijs onusti in suam prouinciam remeant. Sed Indi vbi se assiduis ini-
urijs vexari & vndique opprimi à peregrina gente animaduertunt, per-
tæsi tot laborum & miseriarum, diris execrantes & blasphemantes
Christianum nomen, vulgò sylvas ingressi informem exitum delige-
bant. Fœminæ pariter ac viri certatim eò confluentes suspendia quæ-
rebant, & quibus frangendæ gulæ laquei deerant, vt in gente plerum-
que nuda, alij alios adiuuantes, deligatis ad ramos arborum comis, ia-
ctoq̃ue in præceps corpore, acerbissimis lamentis horrendo cum stri-
dore atque vlulatu coelum ac terras implebant, donec miserrimæ vitæ
finem tandem inuenirent.

*Barbari etiam
clarorum virorum
exemplis ad vir-
tutem accendun-
tur.*

VALLIS Tunix & finitimorum locorum incolæ 1 Solem vt præ-
cipuum numen, colunt. In bellicis expeditionibus, pro vexillis & si-
gnis, clarorum hominum & bellico aliquo facinore illustrium ossa a-
rundinibus alligata circumferunt, quo ceteri ad eorum virtutem imi-
tandam, & pugnam cum hoste alacriter capeffendam, accendantur.
Arma eorum & tela, lanceæ è ramis palmarum, & enses lapidei. Re-
gulos suos cum aureis monilibus, smaragdis, pane & vino sepeliunt:
& in multa eiusmodi ditissima sepulchra incidere Hispani. Accolæ
ingentis illius supra memorati fluminis, 2 Caribes sunt, sicut & San-
marthensis oræ indigenæ. Herbarum succo venenato sagittas infici-
unt: & ante aduentum Hispanorum capitales cum Bagotta inimici-
tias

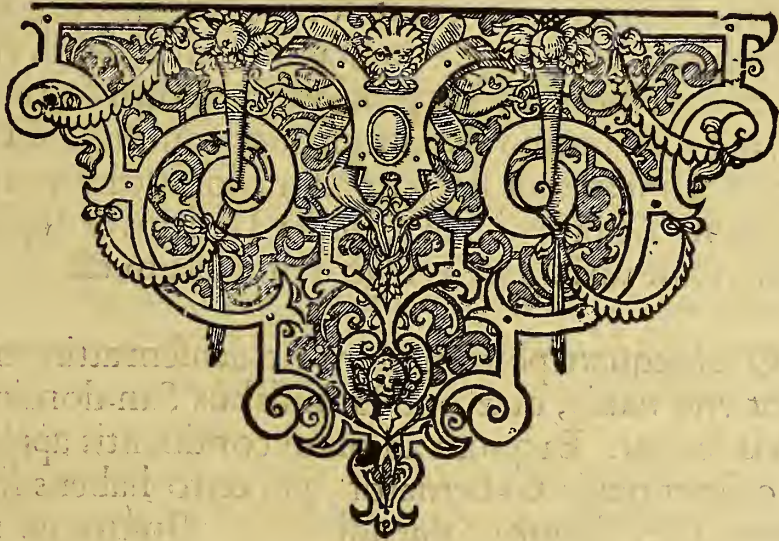
tias & assidua bella exercebant. Strenui sunt, feroces, vltionis cupidi: ad bella Chiappem numen suum, velut victoriæ arbitrum, secum deferebant, eique priusquam expeditionem inirent, lectas humanas victimas vel ex captiuæ alicuius foeminæ liberis, vel ex hostibus captis, mactantes, pluribus sacrificijs litabant: totumque ipsius simulacrum sanguine oblinentes, carnes inter se ipsi epulabantur.

SI victoriam domum referrent, effusa cum lætitia cantantes, saltantes, & sese ad ebrietatem vsque potu inuitantes, hostium sanguine quos bello captos adducerent, Idolum similiter vngebant. Victi verò, mœsti & confusi nouis sacrificijs Chiappem placare studebant, vt deinceps propitius ac volens adesset ipsis & victoriam daret. Multa præterea alia à me de earum gentium moribus referri possent: sed ne fastidium legentibus pariam, ad sequentia propero.

*Humanis victimis
litare sibi cogit
Barbaros Prin-
ceps huius mundi.*

1 SOLEM vsque adeo venerantur, vt cum contrà intueri non audeant. Lunæ verò etiam, vt Soli, diuinos honores tribuunt. Gomara Hist. gen. lib. 2. cap. 72.

2 Caribes propriè dicebantur quondam, Boriquenæ, Dominicæ, Martini, Cibucheiræ (hodie S. Crucis) insularum incolæ: qui canois, id est in tribus monoxylis vecti, Hispaniolensibus Indis bellum inferebant. Creduntur Caribes illi insulares originem duxisse à Caribana, Vrabensis sinus orientalis ora, in continenti Indiæ Occid. Caribes autem homines strenui & fortes, Indico idiomate appellantur. Vulgò hodie omnes arcu & sagittis infestos, Barbaros Indiæ continentis accolæ, ita nuncupant. Caribes vero apud Brasiliensès, sacerdotes seu vates dicuntur.





INDIÆ CONTINENS MVL-
TIS LOCIS DESOLATVR. INDI HISPANICAM SER-
uitutem præsidio & difficultate locorum effugiunt. Hispanis æ-
grè commeatus præbent. Pecuniam
aspernantur.

C A P. VII.



*Achla, portus &
colonia.*

Vide sup. pag. 91.

AM, vt ad meam peregrinationem reuertar, quum ad Carthaginem applicuissem: quòd nauis qua vectus eram, multam aquam acciperet, nec inde soluere mature possset, necesse me fuit aliam opportunitatem ad traiciendum expectare. Quadragesimo quarto demum die myoparonem ad Nomen-dei tendentem conscendi. Nos oram semper præterlegentes primùm in Vrabensem sinum, mox in portum Achlæ inuecti sumus. Oppidum id est, tantum à mari remotum quantum ballistæ telo bis adigi potest: ac tum ibi fortè octo erant domus Hispanis habitatæ: quamquam initio quum eo in loco condita colonia est, plures viginti erant: Sed vt res eorum non semper prosperum exitum sortitæ & in peius lapsæ sunt, atque etiamnum labuntur, quòd mutuis cladibus & Indos & seipsos attriuerint: maior ferè pars ad meliores sedes quærendas alius aliò dilapsi sunt. Ac propè idem Antiquæ Darienæ & alijs eius oræ colonijs accidit, vnde ab Hispanis vulgò demigratum est.

OCTO antequam portum illum Achlensem attingerem, diebus, eò appulerat vna nauis, quæ onusta mulabus San-dominica ad Nomen-dei vela fecerat. Ea quum ad oram continentis applicuisset, nec regionem calleret nauis Gubernator, pra certo habens se inferius ad fines Veraguæ esse, signum soluendi dedit. Quumque ratus se Nomen-dei versus nauigare Carthaginem tenderet, ad os portus Achlensis applicuit. Gubernator quum nec quòd iret neque vbi esset sciret, & suspensus animi terram prospectaret, fortè accidit vt Hispanus quidam illac propter litus inambulans, nauimque in portus faucibus stantem conspiciatus, aberrasse eam à cursu regionis ignorantia suspectaret.

ret. Itaque confestim domum recurrens arreptum mantile hastæque alligatum è litore sublimè erigit. Qui in naui erant, signo conspecto, portum intrant mulasque in litus exponunt.

CETERVM mercatores, si eas rursùm in nauim imponerent, penuria pabuli & incultu haud dubiè perituras rati, nauem ad Nomen dei mittere, & ipsi mulas terrestri itinere Panamam deducere, institunt. Ergo sese comparant, commeatus prouident quantum ad iter sufficere videbatur. Interea me rogant vt comitari se vellem: discedimus præeunte nobis Hispano quodam non admodum perito duce itineris, & viginti Æthiopicis mancipijs quæ ex mercatorum familia erant. Singulis securis in manu aperiendo itineri erat: quippe absque eo nulla transeundi spes, quum densarum arborum rami alius alio implicati & cocuntes vt perpetuam sepem obijcerent.

IAM XIV. dierum spatium emensi eramus, vixdum dimidia itineris parte & paulo amplius confecta, neque vlla earum gentium vestigia comparebant quibus ex terræ antea frequentibus habitari consueuerant, quum prosperis rebus vterentur. Iamque mercatores, deficiente annona, mulam vnã ad vescendum maectare constituerant, quum ecce vesperi sub occasum solis è vertice montis cuiusdam, summa cum omnium voluptate, ingentem fumum euolui prospicimus: dux viæ Indici alicuius mapalis id signum esse monuit: sibi tamen haud festinandum videri: sed secundum noctis vigiliam expectandum esse, qua Barbari nec opinantes & sopiti opprimi possent. quippe (aiebat, optima ratione quod dixerat confirmans) si nos euestigio recta ad illos iter capesimus, simulac nos conspexerint, nihil vltèrius cogitantes quàm nos eò venisse vt ipsos in seruitutem redigamus (vt fieri solebat priusquam ex Hispania Edictum Cæsaris de eorum libertate allatum esset) fuga se propipient in syluas: nos verò vnde commeatus inopiam subleuemus ad peragendum iter non habebimus. Sic dictum, sic factum: atque vt tutius lateremus, degressi è summis iugis vsque ad medium montis magnam ibi noctis partem substitimus. Mox egressi latebris ad mapalia tendimus. Quatuor erant, & quidem permodica: quæ vt ingressi sumus, & Indi tumultu irrupentium excitati nos agnouerunt, horribili cum vlulatu vociferari incipiunt, *Guacci Guacci.* Id genus quadrupedis est apud eos, quod noctu illic vagari & rapto viuere assuevit, Eo nomine Christianos scilicet vocant.

Hispani commeatus & hospitia nõ reperiunt vbi ipsi solitudinem fecerunt.

Hispani Christianum nomen in tantum adduxerunt apud Indos, vt feris comparentur.

NOS interea ingressi omnes ferè qui in mapalibus erant comprehendimus, & ibidem perpetem eam noctem pernoctauimus. Id verò mihi affirmare licet, numquam me talem planctum vidisse, aut audisse, qualis ea nocte ab illis, maximè à foeminis editus est. Quum enim pro certo haberent nos eò venisse vt omnes in seruitutem abduceremus, desperabundos caput Mænadam ritu agitantes cerneret, tum inter se flebiles voces & questus miscentes: mox capita terræ

Seruitus etiam barbaris odiosa.

allidere, ferire manibus: dentibus etiam, instar ferarum frendentes mor-
su pannos appetere, ac despuere in faciem. Denique, nisi furorem eorum
cohibuissimus, haud dubiè nonnulli sibi vim attulissent.

TANDEM luce orta & finitis horrendis illis clamoribus, quam cō-
modissimè fieri potuit spiritus eorum mitigauimus, signisque & nuti-
bus docuimus, non aliam ob causam ad eorum mapalia venisse, quàm
vt alimentis repertis ad alterum mare cum mulis perueniremus, Neque
verò etiam in posterum illis de seruitute esse metuendum. siquidem edi-
cto vetuisse Castellè regem, ne vltius pro mancipijs abducerentur. His
alijsq̃ue multis eiusmodi à nobis auditis recreati aliquantulum & ac-
quiescere visi sunt, fraudem tamen subesse aliquam semper vtique su-
spectantes. Itaque ab illis pane, piscibus, fructibus & aprugna carne
(Apri autem illi Indici,² seu agrestes sues, vmbilicum indorso gerunt)
donati, vicissim illos cultellis aliquot, & salis paululo, remunerati su-
mus: quumque insuper illis nummos aliquot, ex eorum specie quos
regales vulgò vocant, dare vellemus, noluerunt accipere, dicentes eos si-
bi nulli vsui fore.

Indi magno ani-
mo pecuniã sper-
nunt.

INDE, quum dierum quatuor quiete recreati essemus, abeuntes
nos Indus vnus vltro comitatus, tamdiu prosequutus est, quoad nos in
rectam viam sisteret. Quum ab eo percontati essemus, numquæ Indo-
rum præterea mapalia aut pagi in itinere nobis occurrerent. Nulli pror-
sus, respondit. quippe Guacci, inquit, partim populationibus, partim
cædibus omnia hæc vasta fecerunt. Hoc edito responso Indus domum
suam repetit, nos octauo demum die maximis cum laboribus Pana-
mam peruenimus.

1 EANDEM esse hanc feram puto cum ea quam in noua Hispania *Tecoani* appellant, quam
tamen illius prouinciæ indigenæ vsque adeò non expauescunt, vt noctu ingredientem do-
mos nil auersati, nihilque timidiùs ad eius conspectum eloquuti, quàm *Tecoani*, *Tecoani*,
deligere etiam ex omni familia, quem velit, ad pastum sinant, felicemque eum existiment
quem illa corripuerit. Opimum autem maximè quemque illa & pinguißimum ferè pigne-
rari consuevit. Id ex Hispano quodam olim in Mexicana prouincia episcopo, postea verò ad
veram religionem conuerso, auditum à præstantissimo viro accipi.

2 Idem confirmant, qui in Noua Hispania agrestes sues videre, Idem de Nicaraguensibus a-
pris scribit Gomara Hist. gener. lib. 5. cap. 204. Neque dispares Brasiliën-
ses sunt, quos Barbari *Taiassou* vocant, de quibus Lerijs
Nauig. Brasil. cap. 10. agit.

PANA-



PANAMENSIS ET VENETI
EMPORII COLLATIO. QUÆ MERCATURÆ AB

Hispanis in India continenti exercentur. Hispanorum
cum Italis duellum.

C A P. VIII.



DICVNT nonnulli eius vr̄bis, Panamæ videlicet, em-
 porii & negotiationes penè tantas esse quantæ sunt Panamensis & Ve-
 neti emporij im-
 par collatio.
 inclytæ ciuitatis Venetiarum. Absurdè id adeò, vt ab
 istis scriptoribus illustrissimam & magnificam ciuita-
 tem Venetiam nunquam visam esse existimem: quæ
 quidem neque opibus, neque imperij maiestate, ne-
 que mercatu, neque diuitijs, neque iustitiæ splendo-
 re vlla earum ciuitatum quascumque sol ambit, inferior est. Atque
 haud dubiè decē tantum mercatores Veneti mercibus omnibus quot-
 cunque toto anno Panamam importantur coemendis, ipsaque adeò so-
 lida etiam ciuitate, facile suffecerint. Porro nequis me id eleuandæ gloriæ
 Hispanorum dicere ac per inuidiam putet, eius emporij integram descri- De eo vide sup.
 pag. 104.
 ptionem, simulque Nominis-dei proderè volo. Sita est hæc ciuitas in
 septentrionalis Oceani littore, vulgo mare Tramontanæ nominant.

PORRO quotannis ferè quatuordecim aut quindecim naues, ma-
 iores & minores, ex Hispania ad Nomen-dei commearè solent, quarum
 maxima mille & octingentarum amphorarum est. Aliæ alijs onustæ
 mercibus, quales ferè hæc sunt: vinum, farina, panis biscoctus, oleum, Nominis-dei em-
 porium.
 panni, sericum, denique aliæ res quascumque tum ad vsum domesti-
 cum, tum ad tuendam vitam, ferè solet Hispania. Ac nonnūquam vsu-
 uenit tantam earum copiam eò importari, vt vel maiorin ipsa Hispania
 non reperiatur. Ipse quidē vidi nonnullos qui conuectas eò merces vt
 oliuas, ficus, vuas passas & alia eiusdemmodi, quum nullum earum
 pretium reperirent, pro nauulo & vectura Magistro nauis relinquerent.
 Sæpenumero contra tantam rerum omnium penuriam ibidem ef-
 fe accidit, quòd naues à commeando metu Gallorum impedirentur,
 vt omnia contra auro æstimarentur & venderentur, vt vulgò di-
 ci solet.

CETE-

*Australis ad cuius
littus sita est Pa-
nama.*

CETERVM appulsis ad Nomen-dei nauibus, Mercatores onera & merces per flumen Chiaram exiguis lintribus mittunt in locum cui Crux nomen (is xv. millibus Panama abest) ibique omnia Hispano cuidam consignant, qui rerum aduectarum custodiae praest, donec à mulionibus Panamam deuehantur. Atque inde alijs nauibus ad alterius illius maris oram stantibus, maior pars merces in Peruanam prouinciam, atque in omnes ingentis illius regni ciuitates Hispanis hodie habitatas, dimittunt. Si verò Panamæ simul & Nominis-dei ciuium & inquilinorum censum agere numerumque inire libeat, vix, vel vt quum maximè abundarunt multitudine, quatuor millia capitum vnquam habuere. Ex quo lectoribus facillimè colligere est, an meritò Panama emporij & mercatus amplitudine ditissimæ & illustrissimæ ciuitati Venetiæ æquare se possit.

*Hispanica iactan-
tia censura.*

SED in ijs prouincijs Hispani reperiuntur nonnulli adeo vaniloqui & gloriosi, vt suimet laudandi nullum finem faciant, ij praesertim qui Italianam viderunt. Nonnulli dictitant se hanc aut talem arcem expugnasse: se singulari certamine congressos ex hoste victo semper decus tulisse. Alij, solertia sua atque astu ingentem & celebrem ciuitatem captam ac direptam fuisse: Vnum Hispanum quatuor Germanis, tribus Gallis, duobus Italis, contra valere. Quingenti certè illorum haud dubiè, Venetiæ depictæ capiendæ facillimè suffecerint, perinde vt si ea casale aliquod esset è stipulis aut lignis compactum, viginti quinque aut triginta fortè casas seu mapalia continens, quales fere sunt maximam partem ciuitates & coloniae ab illis in India ædificatae. Praeter hæc plerique eorum, ex Hispania transgressi non modò in has Indiae oras sed & in alias prouincias quascumque sub imperio tenent, vento tumidi iactant se ex stirpe Gotthorum, Gufmannorum, & Mauricorum, originem ducere: mox verò vt patuit veritas, deprehenduntur in Hispania aut subulci aut opilioes fuisse.

*Hispanis militaris
Laudis virtutem
nūquam eripiam.
vnam cetera ad
hunc modum.*

HIC locus admonet vt Hispani cuiusdam (Montanesio nomen erat) insignem historiam referam. Hic quum paulò ante memorabile ad Rauennam commissum praelium, Senis, magnifica Hetruriae ciuitate, esset, ac fortè in circulum multorum inter se confabulantium, cum nobilium tum ex plebe hominum, incidisset, magnificè superbeque virtutem efferre Hispanorum, ac cæteros præ illis despiciere atque obterere cœpit: inter alias quidem raras eorum dotes, non alios mortalium rotandi ensis peritia ante Hispanos esse. Hæc verba paulò arrogantius iacta adolescens quidam Romanus (Iulianum vocabant) Parionensi vrbis regione, in medium progressus, excepit, & si libet, inquit, tibi o Montanesi, singulari certamine & paribus armis mecum congredi, faciam vt cognoscas nullum externum militem, nec bello meliorem, nec valentiotem Italo esse. Hoc responsum generosum & modestè factum omnes qui aderant, vna voce approbant.

Conuenit inter eos vt succenturiatum sibi quisque militem & socium le-

um legeret, & ad certamen solo gladio Hispanico & chlamyde vice clypei vterentur. Montanesius socium sibi adlegit iuuenem quendam Cordubensem sibi notum, qui gladiatoriae artis & tractandi ensis peritissimus erat. Romano non defuit Tiracoscia Castellanus, adoptatus ab eo & amicè inuitatus ad participandum Italici nominis decus. Vbi dies dicta aderat, ad præclarum illud spectaculum tota propè Hetruria concurrat. Senensis magistratus liberum certamini locum concessit, celeberrimum vrbis campum, ei rei aptum, & ad Theatri similitudinem factum. Ibi tantis vtrinque animis concursus est, tantisque huic vel illi parti fauentium studijs res celebrata, vt publicum decus ita præproperè ac temerè in priuatorum manibus collocasse propemodum pœniteret. Hispani tandem, veterum gladiatorum ritu dimicantes, priores defatigati & victos se fassi sunt, iam decem & septem ingentibus vulneribus tum in facie, tum alijs corporis partibus acceptis, exsanguis: quum Italici nouem duntaxat imposuissent. Hæc ludicra pugna non lætis tantum passim vulgi sermonibus celebrata, sed & doctè à Poetis decantata est, quorum semper in Hetruria magna copia est.

*Hispanorū cum
Italici duellum.*

I FRANCISCVS Pizarus, qui ditissimum Peruanum regnum subegit, & Marchio fuit primùm pro spurio expositus, ac vix tandem à patre agnitus, sues puer quondam in Hispania paut, Almagri verò, eius socij, natales adeo obscuri fuere, vt eius adhuc ignoretur pater. An autem hic Benzo falso vanitatem ementiendæ stirpis & nobilitatis in Hispanis reprehendat, testari possunt, qui in regno Siculo & Neapolitano primùm aduentantes Hispanos videre, cum calceis, aut sculponeis è sparto, reticulato opere consutis, sentos, squalidos & plane albis, vt inquit ille, pedibus. Postquam enim degustatis Italiæ delicijs & vestitiferico, repente velut Circeò poculo in alios mutati, se subulcos aut opiliones fuisse obliti sunt, quæsitis titulis,
Dom-Diego & Dom-Fernando
vocari se iubent.



c

PANAMÆ



PANAMÆ ET NOMINIS DEI
HISPANICARVM COLONIARVM SITVS, Æ-
thiopes fugitiui, Hispanorum negotiatio-
nes infestant.

C A P. I X.



PANAMÆ SITVS.

V N C vt Panamam, vnde deflexeram, reuertar, sita est ea ciuitas in planicie permodica ad Australis Oceani oram, mari adeo vicina, vt plenilunijs æstus in domos quæ in eam partem versæ sunt facillimè restagnet. Eæ ferè partim arundinibus, partim materia compactæ & propè omnes tegulis contactæ, quum ibi essem centum & viginti numerum non superabant. Commodum & tutum portum habet, sed exiguum: æstu affluente, naues portum ingrediuntur: remeante exeunt, leuius tamen onustæ, ne videlicet tenuiori aqua deflutatæ in vadis hæreant. Cæterum ita mare reciprocatur, aquis in suum fretum recurrentibus, vt duorum amplius miliarium spatio paulo antè profundo salo mersa æstuararia reddat detegatque, & crebras tantùm alluuias & stagna relinquat. Paulo longiùs naues tutæ in ancoris stant, & scapharum ministerio ad merces accipiendas aut exonerandas vtuntur.

ILLO autem mari ea ferè Panamam aduehuntur: Maizium, farina nonnihil, quod ex Peruanis prouincijs eò deportatur: gallinæ & mel. Vaccarum verò, suum, aurantium malorum, limonum, brassicarum, ceparum, lactucarum, melonum, aliarumque hortensium herbarum ibi summa copia est. Hæc prouincia Panamensis multis Indicis populis habitari & frequentari quondam solebat, eiùsque omnia flumina aureas arenas voluebant: sed omnia ab Hispanis exhausta & consumpta sunt.

E Panama ad Nomen-dei vsque terrestri itinere L. miliarium spatiū est. Primo die iter satis facile & commodum reperias: mox verò excipiunt syluæ, quæ vsque ad Nomen-dei pertinent. Medio fermè viæ interuallo flumen intercedit, quod propter multiplices mæandros & tortuosos flexus vix trium horarum spatio traicitur. Hispanis verò etiam aliquot

aliquot cecidit ut hiberno tempore deprehensi in medio eius fluminis alueo, quum repente fuso ingentibus procellis imbre excreuisset, neque illi locum opportunum quod se reciperent haberent, aquis haurirentur. Hispanum quendam ipse cognoui, qui in traiectu illius amnis quum iam imbre auctus intumesceret, neque illi quidquam ad traieciendum superesset præter vltimum euripum, seu brachium fluminis, mulam inequitans & auro monilibusque quatuor millium ducatorum precij onustus, prærapida profluentis celeritate abreptus est. Forte tamen quum ad ramum arboris adhæsisset, ipse incolumis ad terram euasit, rebus omnibus amissis, & solo thorace vestitus Nomen-dei venit.

HÆC ciuitas, porrecta ab ortu in occasum longitudine, ad mare posita est, in vmbilico ingentis siluæ: insalubri & pestilenti solo, hieme præsertim, tum ob ingentem calorem & humorem terræ, tum ob paludem qua ab occidentali parte cingitur. Ergo colonorum ibi crebra funera: domus quales Panamæ, quumque in ea prouincia essem, in ea vrbe habitabant quindecim aut viginti negotiatores magnarij, qui mercimonia in solidum vendebant: ceteræ domus & tabernæ propolis, aromatarijs, nauticis, cauponibus aliarumque aliquot artium necessariarum opificibus, occupabatur. Omnes mercatores qui Nomen-dei domum habent, habent etiam Panamæ, ibique tamdiu commorantur quoad diuites euaserint.

*Nomen-dei celo
& solo graui colonia.*

IN Septentrionali eius vrbis parte portus est multarum nauium capax. Erebus ex Hispania eò translatis pestilens illud solum has producit: limones videlicet paucos, aurantia mala, raphanos caudæ muris crassitudine, brassicas, lactucas, sed eas perexiguas, perpaucas, nec admodum bonas. Cetera ex Hispaniola, è Cuba, Nicaraguæ prouincia, eò importantur, Maizium nempe, Cazabi panis caro salita, porci, battatæ radices: è Panama vaccæ, quum non ferè aliunde carnis recentis illis copia sit. cetera, uti antè dixi, ab Hispania subuehuntur.

NON procul Nomen-dei, ad Orientem, syluas tenent aliquot fugitiuorum Æthiopum populi, qui multos Hispanos à Præfectis prouinciæ in suam perniciem missos trucidarunt. Illi quum ad ripas fluminum, quæ siluas illas interfluunt mapalia Indis habitata fortè reperissent, cum illis foedus atque amicitiam pepigere. Veneno tinctis & ipsi sagittis vtuntur, multi que eorum iter quod Panamam fert obsidentes, quoscunque Hispanos capere possunt, omnes barbarum in morem lacerant & necant. Adhæc quum hyberno tempore propter reflantes ventos lintres quibus merces per flumen Chiarâ deuehi solent, ad Crucis stationem tardius sæpe perueniant, mercatores moram pertæsi, terresti itinere mercimonia aliqua mittunt: vbi si obtigerint (ut sæpe fit) agones in Æthiopus illos fugitiuos incidere, tum illi mercibus omnibus ereptis, Numidas seruos, qui mulas agunt, intactos abire sinunt, si sese ipsis adiungere noluerint. Hæc in summa negotiatio est, hoc commercium emporij Panamæ & Nominis-Dei.

*Vt Hispani seruos
sic serui Hispanos
vexant.*

Sup. pag. 176.

lib. 1. cap. 21.

I A M vero quum superius asperrimi & sæuissimi soli Veraguæ prouinciæ descriptionem exequi promiserim, reddi commodè hoc loco puto: idque vt iudicent Lectores quantum intersit aliqua de re ex ore & iudicio alieno, an propria experientia, differere.

AETHIOPICOS seruos designat, quos Hispani è Nigritarum prouincia in Indiam deuexere. Ij enim iniquis laboribus & intoleranda Hispanorum sæuitia oppressi, tum in Hispaniola alijsque Insulis, tum in Continenti tumultus aduersus Hispanos mouent. Nonnulli etiam Barbaris iuncti in totum Hispanicum iugum excussere. Vide supra huius lib. capite 1.



V E R A G V Æ A S P E R R I M Æ
P R O V I N C I Æ D E S C R I P T I O. DIDACVS GOT-

tieres Præfectus eam inire audet. Eius regulos beneficijs demulcet. A militibus famelicis deseritur: alios Nomen dei arcessi curat.

C A P. X.



ANNO Salutis nostræ M D. X L. Didacus Gottierrez Mantuæ Carpetanæ ciuis (Madritium vulgò vocant) à Cæsare Carthaginis nouæ, prouinciæ ditissimæ, Gubernator dictus, ex Hispania soluit. Appulsus ad Nomen-dei, phaselo per emissarium seu alueum lacus Nicaraguam petit ad delectum militum habendum, quibus stipatus prouinciam suam iniret, Eius oræ Præfectus erat Rodericus quidam Contreras: ibi propter similtates inter eos exortas Didacus duos circiter annos tēpus frustra terit. Tandem interuentu Episcopi reconciliata inter eos amicitia, quum Roderico sermo apud Didacum institutus esset de ipsius Præfectura, monet horribilem illam regionem propter asperrimas syluas & inaccessos montes nulla ratione posse subigi: neque equis tantum imperuiam esse, sed pedites quoque ipsos intolerabili cum labore vix eā iter facere posse. Omnes porro duces ac præfectos, qui
eam

eam intrare ausi essent, partim fame absumptos, partim ab Indis trucidatos, & omnes ferè Hispanos qui eorum auspicia sequuti essent destituisse. Itaque si eò ire sententia ipsi staret, consulere se ut c. Hispani statuis ad mare positus ter quaterve in anno per æstatem modò in hanc modò in illam partem populabundi excurrerent, prædâsque agerent ex ijs populis qui omnes auro abundarent. Se verò fidem suam iureiurando obligare, si in manubiarum partem veniret, ipsi exercituique eius res omnes ad victum necessarias suppeditaturum, qualis in India institui solet. Ad hæc verba Didacus respondet, Enimvero eam provinciam à Cæsare non ea lege sibi attributam, ut eam exinaniret latrocinij, sed ut colonijs impleret: quòd si alijs fortuna adversa fuisset, sperare, Deo fauente, eam sibi fore propitiam: inceptum quidem ommittere non esse sui animi, multo verò etiam minus cum quoquam labores participare aut societatem coire velle.

*Veragua asper-
tima regio.*

HIS ita constitutis, iter apparat; Maizium, salem, fuillas carnes, mel, gallinas, & alia coemit: rebusque omnibus satis instructus cum sexaginta Hispanis, duabus myoparonibus Granata soluit, & secundo emissarij lacus alueo per quem venerat defluens, breui ad mare peruenit. Inde L. millium spatio oram præteruectus ad orientem. Suere flumine aduerso subiens, provinciam suam ingreditur. Sex millia progressus inde à mari, ad eius ripam fluminis mapalia aliquot desolata & semiruta prospiciens in terram egreditur, & ut eius loci ac temporis necessitas ferebat, præsidium & hospitium sibi molitur.

HVC obuiam ei progressi Indorum reguli, ignobilioris notæ aurum quod septingentorum ducatorum pretium æquaret, offerunt. Gubernator eos multa cum comitate & benigno vultu excipit: quæque neutri alteros intelligerent, varijs nutibus significat, se eò venisse ut salutis animarum iter rationemque ipsos doceret. Mox illos sphæularum præcatoriarum ex vitro linea vna seu seroto, crotalis, tintinnabulis, & alijs eiusmodi minutijs, muneratur. Inde sciscitando exsequitur unde aurum peterent: illi longinquis è regionibus sibi peti respondent, ibique inter arenas fluminum ex asperissimis montibus decurrentium legi. Hoc edito responso dimissi & ad suos reuersi, subditorum aliquos interdum cum piscibus, fructibus, carne aprugna fumo durata, ad Gubernatorem mittebant.

Hispania à salute animarum facta in aurum definit.

IPSE multis iam diebus elapsis, quum propter incommodum anni tempus (hiems enim erat) ulterius progredi non posset, & Nicaragua subuecti commeatus iam deficerent, cœpit à Cacicis illis petere, ut se Maizio ad dies paucos iuuare vellent: se enim propediem ulterius progressurum. Illi quamquam nihil vehementius cuperent, quum cogitarent non alia re magis Christianos quam alimentorum penuria & fame è suis finibus eijci posse: amicitiam tamen Gubernatoris sibi cordi esse simulantes, Maizium, sed quam parcissimè, ei

*Milites Hispani
Praefectum de-
serunt.*

summittebant. At milites quibus suo arbitrio vesci non licebat, tam anxiae & miserae vitae pertaesi, noctu omnes ex composito fugiunt, quumque terrestri itinere propter litus ad emissarium lacus Nicaraguensis peruenissent, post biduum phaselos forte repertos, qui à Nomen-dei veniebant, conscendunt, & Nicaraguam repetunt.

GVERNATOR desertus à suis militibus, nec quoquam comitatus praeterquam vno suo nepote, quatuor famulis & remige vno cauo in terram facto, defossa ibi vasa falis & mellis plena superaggesta humo obruit. Mox phaselum conscendens ad mare peruenit, Nicaraguam petendi animo: iamque oram soluebat, quum ecce tribunus Bariantus myoparone vno com meatu virisque onusto inuehitur, qui è Nicaragua in ipsius subsidium veniebat. Hoc nouo supplemento auctus Gubernator restitit: myoparonem verò Nomen-dei petere iubens, ei Alphonsum Pisanum nepotem suum praeficit: cui traditis muneribus quae à Cacicis acceperat, mandat vt quam maximè multos milites conscribat & adducat.

*Salubre & senile
consilium.*

*Spes diuitiarum
etc.*

ILLE vt ad Nomen-dei peruenit, de cuius prouinciæ diuitijs dispersa illico fama, viginti septem milites conscribit: quumque per eos dies forte in ea vrbe essem, eorum vnus esse volui, quanquam ab Hispano quodam iam prouectæ ætatis viro ea de re correptus. Is quum Carthaginensem prouinciã, S. Martham & alia eius oræ loca permensus quindecim annorum vsu calleret, monebat ne ad eam expeditionē vlllo modo abduci me finerem: neq; ipsius adeò Praefecti verbis ac pollicitis persuaderi: quippe illis mentiri & fallere nihil pensi esse dū res suas agant. Sin mihi eundi staret animus, saltem in aliud tēpus differrem: interea rebus ipsis patefactū iri, quorsum ea incepta euaderent. Apud me, qui tum iuuenis & viuido ingentis animi vigore plenus essem, tū ditescendi cupidus, parum fidei atq; autoritatis ea verba habuere: itaque proficisci st atui. Abimus, & quarto inde die ad ostium Sueris fluminis appellimus. Sed quum mare intumescens subire nos alueum fluuij sine praesenti periculo non fineret, retrorsum vela dantes Zorobarense insulas perlegimus, quae in confinis Carthaginis nouæ & Veraguæ prouinciæ iacent. Quum verò illa prouincia aspera solo sit, hæc multo etiam peior est. Hæ insule exiguae sunt & desertæ ab Indis, qui in montes ex aduerso in Cōtinenti sitas profugerūt.

IBI propter contrarios ventos (quippe tum mensis erat Iunius, ijs locis initium hiemis) septuaginta duos dies morati, toto illo tempore vix quatuor horas solē conspeximus: cum assidui ferè & maximi imbres, tonitrua, fulgura, aerem adeo perturbarent, vt cœlum ac terras misceri ac ruerere crederes. Fulgetri radius in myoparonē delapsus, Æthiopem vnum & duos Hispanos exanimauit, ceteri afflati & attoniti restitere. Praetor myoparone ad continētis litus applicari iusso, tantisper progredi statuit, quoad in loca Indis culta & habitata peruenisset, vnde alimenta expediri possent. Sed cum totos octo dies per sylvas, paludes & montes adeo praeruptos, vt vel solo aspectu viatoribus horrorem incuterent, absumfisset, peractum

peractum iam spatium relegens, terrestri itinere propter litus ipsum ire instituit. Ea via summis cum laboribus (quum nullo cibo propè vesceremur, præterquam cochleis, & agrestibus pomis, quibus cercopithecii aluntur, assidue in illis syluis ex arbore in arborem defultantes) tandem nos ad eum locum tulit ubi erat Governator.

VIGESIMO die postquam eò veneramus, myoparo noster portum subit: eum Governator illico in Nomen-dei remittit ad plures milites aduehendos: nos interea aliquot dierum quiete corpora refecimus. *Testudines inusitate magnitudinis.* Inter hæc multas testudines inusitatae magnitudinis cepimus, quarum ingens copia quatuor mensium spatio per ea litora diffusa est: quippe illæ in terram egressæ in arenis pariunt oua, vt crocodili solent: quæ mox vehementi solis calore maturantur. Nos detracto earum cortice & sublato adipe, quum eo ingentia fictilia vasa impleuissemus, carnis quoque aliquantulum saliuimus: sed ea breui corrumpebatur: quum recens quidem saluberrima & esui iucundissima esset.

1 NICARAGVENSIS lacus ab Australi oceano x. aut xii. tantum passuum milibus distans, in mare Septentrionale, à quo c. leucarum spatio abest, nauigabili alueo sese exonerat. Quidam ex voce Hispanica *Desaguadero*, quæ Emissarium sonat, fluuium vel solo nomine terribilem, *Xaguatorem*, fecit.

2 NIQVESA primus infeliciter eam tentauit, de quo lib. i. Philippus Gutierrez Madriciensis, quum eam prouinciam cum quadringentis amplius militibus inisset, anno MD. XXXVI, omnes partim fame, partim venenatis herbarum succis, consumptos amisit. In quibus ægri & semiuiui duo à socijs, fame in rabiem versis, mactati & comesti sunt. Anno

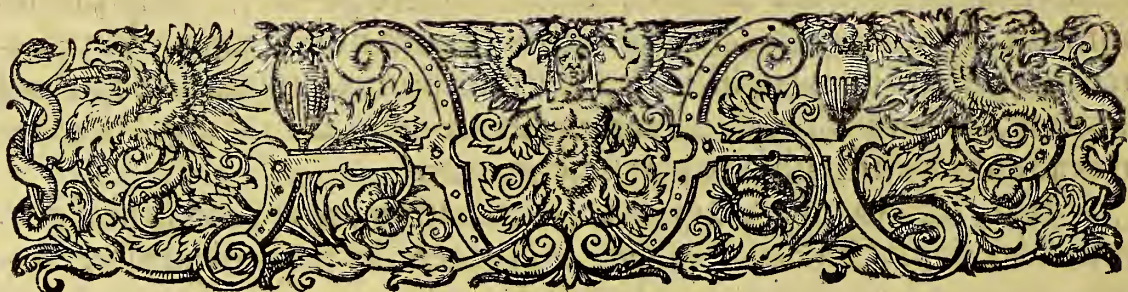
M. D. XLVI. Christophorus Pega à Lod. Columbo Almirante, ad deducendas colonias eodem missus, nihilo mitiorem exitum habuit. Itaque Hispani eam prouinciam vt infaustam & indomitam

reliquerunt. Gomar. Historiar. gen.

lib. 2. capit. 56.



DIET.



DIE T G O T T I E R E Z R E G V
LOS SVERENSIS PROVINCIAE PRIMO VER-

bis delinit, mox vinculis onerat, & aurum ab ijs extor-
quere nititur. Cacicus vnus custo-
dia elabitur.

C A P. X I.



V O primùm die portum ingressi sumus, Guberna-
tor benignè me mensæ suæ adhibuit: quumque
summa cum voluptate mecum confabularetur, ma-
xima pars ipsius sermonum de auro & argento erat:
tum de bellis ac cladibus quibus misera Italia attrita
fuerat, ac Mediolanensis ciuitas maximè: sed quum
deprehendisset me haud satis libenter hæc audire, ex
eo me adeo abhorruit, vt conspectum meum ferre non posset. Cæte-
rum his quæ antè dixi prouisis, Gubernator inde soluens cum omni-
bus militibus phaselo suo, & quatuor Indicis lintrib. aduerso flumine
subuectus, circiter xxx. millia procul à portu, breui in Sueri fluminis fi-
nes progressus est. Hospitium ei præbuit casa, quam eius prouinciæ Re-
gulus amœnitati dicauerat, quum piscatum ad illud flumen ventita-
ret. Hæc casa oui figuram referens, longitudine in XL. passus patebat,
circumplexa arundinibus & palmarum folijs contacta, quæ singulari
opere nodis in semetipsos implicatis intexta erant. Erant & alia ibi
mapalia, verùm haud sanè à vilioribus vulgatisque abhorrentia. Gu-
bernator hunc locū ciuitatem S. Francisci nominat, quòd eo die fortè
illò appulisset.

M O X ei obuiam venere Sueræ & Chiuppæ Cacicus, alijque mino-
res reguli, & fructus tantum nonnullos ei obtulerunt. Ipse comiter
eos excipit, multum tamen demiratus quòd nihil auri attulissent: ac
per interpretem Hispanum, qui cum Indis aliquamdiu versatus erat,
& eorum linguam mediocriter didicerat, significat se eò venisse vt rem
summæ ipsis consolationi futuram aperiret. Porro quum prandij ho-
ra adesset, eosque vesci secum vellet, mensæ adhibentur cum sacerdo-
te & interprete. Sed quum ibi nihil appositum esset præter gallinas &
suillam salitam, neque Indorum regulis is cibus satis gratus esset, parcè
admodum

admodum comederunt: ac plerique eorum cibaria, vt adposita erant, feruis suis humi recubantibus porrigentes aspernari: quæ mox & ipsi per ludibrium obijcebant canibus.

P E R A C T O conuiuio, Gubernator sermonem de fidei rebus injiciens, in hunc ferè modum exorsus est: In has terras vestras, fratres & amici mihi carissimi, veni, vt Idololatriam expellerem, qua ad hoc vsque tempus blandis dæmonum illecebris vincti ac constricti fuistis. Deinde vt verum & ad salutem animarum vestrarum ferens iter perspicuè vobis exponerem. Nempe Iesum Christum Dei Filium descendisse è coelis in terras vt genus humanum redimeret. Neque aliam ob causam equidem sacerdos hic mecum vsque ab Hispania profectus est, nisi vt vos Christianæ religionis rudimentis imbueret. Quamobrem vt Diuinæ legis obsequium, & Caroli Quinti Cæsaris, Hispaniæ regis ac totius orbis Monarchæ, imperium subeatis, animos & studia paratæ. Indici Reguli hac oratione audita, ne verbum quidem respondere, sed demittere caput, quasi ad omnia tacitè se assentiri annuerent. Ita è mensa con surgentes, domos quisque suas repetunt.

S E Q V E N T I die Gubernator Hispanum vnum duobus stipatum Indis mittit ad duos Cacicos, qui in aduersa fluminis ripa manebant, vt illico fide ipsius freti, sine vlla formidine ad se venirent. Vt illi, quanquam agrè, venerant, Gubernator in cellam penariam intromisit, catena quemque propria onerat: mox in cubiculum deductos ad lectum suum properè alligari iubet: vbi humo substratis folijs cubile, ligneo trunco puluini vsu præbente, vt ipsis mos est, somnum caperent. Hi duo Cacici, illi ipsi erant, qui quo tempore primùm Gubernator provinciam inierat, septingentos ducatos aureos ipsi obtulerant, vti superius diximus. Inde ab illis sciscitando exsequitur, vbi essent ea salis & mellis, yasa quæ ad mare descendens defossa reliquerat. Quippe quum misisset qui quærent, vacuum locum repererat. Illi se nescire respondent, neque ijs certè indigere quibus ipsi abundarent. Sed Gubernator hoc responso nequaquam acquiescere, immo vtrique minari malum, ni prorsus ipsi satisfacerent. Itaque iunior (Camachiren vocabant) ei amplius duo millia ducatorum, nempe auri massas, quamquã ignobilioris notæ, in formam fram, tigrum, piscium, auium, & aliorum animalium elaboratas dedit.

G V B E R N A T O R paruam auri copiam cernens præ ea quam spe ac cupiditate præceperat, ingentem ignem accendi iubet, adductoque in conspectum solo Camachire, grandem cistam ante pedes poni. Mox illi seuerè interminatus, ni quatuor intra dies tantum auri adferret, quantum sexies implendæ cistæ sufficeret, fore vt igni cremaretur: à misero illo regulo, oblato præsentis mortis metu, promissum extorquet. Is ergo quum id se facturum recepisset, seruos suos ad cõparandum pretium dimittit. Ceterum per omnè Indiam indigenis bis terte in die ablui aqua mos est, quæ morè quum quotidie seruaret Regulus captiuus, fortè accidit

Egregia verba, nisi Auaritia, omnia sedaret, quæ & ipsa Idolatria est.

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

Hoc scilicet erat Indos conuertere.

Auaritia inexplebilis.

vt Gubernatoris famulus, cui deducendi illius ad flumen lotum cura incumbebat, domum reductum non satis fidei custodia includeret: itaq; noctu quæ eum diem sequuta est euadit. Hinc Gubernator doloris vehementia ægritudinem contrahit, & quoties cistam illam videbat dicere consueuerat, vice auri, quod sperarat, stercore implendum & percaandum esse.

Auaria ne malum quidè minuitur.

ALII Cacici Sueræ & Chiuppæ, quum captiuos socios ita malè accipià Gubernatore intelligunt, mapalibus ignem iniiciunt, frugiferas arbores fruticesque cædunt, fruges & grana e campis in tuta loca deferunt, & vastatis agris vt hosti solitudinem facerent, in montes perfugiunt.

Ingenua & magnanima libertatis in Barbaro exemplum.

IN hoc rerum statu, Gubernator, etsi morbo aliquantum impediretur, nihil tamen propterea intermittere quo minus alterum Cacicum, qui adhuc in vinculis supererat, flagitando vrgeret, dictitans se ab illo certam auri summam expectare. Sed quamuis illum diu multumq; omnibus machinis oppugnasset, minareturque sæ penumero se occisurum, ni ab eo aurum acciperet, Cacicus tamen cum sibi aurum non esse affirmasset, in eo ad extremum vsque constanter perseuerauit. Tandem Gubernator ira incensus, nisi aurum adferri sibi maturè procuraret, raptari se illum & canibus obijci iussurum, aperte denunciat. Ad hæc Cacicus intrepidè, Mirari se, ait, Gubernatorem adeo vaniloquum & mendacem quando toties cædem ipsi minatus, re ipsa nondum patrasset. Sibi quidem mori optabilius esse, quàm ita in vinculis anxiam vitam trahere. Se fidei eius credentem, vltro in potestatem eius venisse, cum ab eo comiter se acceptum iri, nihil verò minus quàm ita scedè cruciari, speraret. Ad vltimum addidit, se non posse imaginari quod genus hominum Christiani isti essent, qui tot ac tam nefanda scelera per omnia quæcūq; adijissent loca ederēt, mirari se quomodo tellus adeo patienter tã immanes beluas alere & ferre sustineret. His verbis Gubernator perculsus & ab ingenti iracundia defixus in silentium, nihil respondit nisi, Iure captum illum à se custodia attineri, vt, sublato sale & melle, furti compertum.





D I D G O T I E R E Z R E B V S P A
R V M E X V O T O F L V E N T I B V S , P A V L A -
tim contabescit. A Barbaris interficitur. Indis
equitatus formidabilis.

C A P . X I I .



I N T E R has rerum vices Gubernator sex Indos sca-
pham ad mare miserat ad quendam suum clientem,
vt ab eo ballistas, clypeos, aliasque sarcinas acceptas
adueherent. Illi rebus omnibus acceptis & scaphæ im-
positis, cursum auertunt, neque postea aut visi, aut de
ijs nuncius vllus ad Gubernatorem allatus est. Ipse sca-
pha amissa, Cacicus fuga ereptis myoparone non remeante, quum etiam
penuria commeatus maior pars militum fugam spectaret, anxius mœ-
rore & tristitia contabescebat. Postremò quum nihil iam melioris spei
aut remedij superesset, velut amens & consilij inops in mediterranea
progredi statuit. Itaque quum militibus iter pronunciarum iussisset, &
quidquid frugum supererat, quod exiguum erat, inter omnes diuisis-
set, infirmos & ægros ad mare dimisit, ac cum ijs vnum ex domesticis
suis, qui Alphonsum Pisanum moneret, vt simulac ad portum myopa-
rone applicuisset, ipsum sequi maturaret. Se verò, vt ille præeuntem
vestigijs consectari posset, crucibus per interualla dispositis itinera
signaturum.

*Indi toties ab Hi-
spanis decepti eos
tandem fallunt.*

I A M verò omnibus ad expeditionem accinctis, Cacicus vbi intelle-
xit se cum alijs suis Indis & impedimentorum parte à Gubernatore ab-
duci onustum ludibrio atque ostentui: tantum ex ea re mœrorem ani-
mo accepit, vt puerilem in modum crebros gemitus & planctus ederet.
Tandem à Gubernatore precium pro libertate paciscens, si solueretur, in-
tra quatrimum magnam auri copiam pollicetur. Gubernator ei liben-
ter vincula exemisset, nisi à familiaribus quibusdam prohibitus esset:
quum illi dicerent eum ab Indo deludi & pollicitationibus vanis la-
ctari, ac si quatuor præterea dies discessum differret commeatus ad i-
ter defore. Semper illi fore sui redimendi copiam, in præsentia verò
f 2 præstare

præstare expeditos milites, hac ipsa nocte ad diripiendum eius populum mittere, quàm promissorum eius fidem opperiri. quippe ita & alimenta exercitui prouisurum, & Indica mancipia ministerijs apta capturum. Id consilium Gubernatori displicuit, metuenti videlicet ne Hispani, si quos mitteret, eo deserto aufugerent.

De hoc fructu supra pag. 125.

E R G O iter ingredimur, vixque è tabernaculis egressi eramus quum præfagiens ego, quid nobis tandem fieret, Hispanum quendam his verbis affatus sum: Nos ad lanienam proficiscimur. Ille verò mihi respondens: Tu, inquit, vnus eorum es, qui volebamus isti vel inuito Principatum vnum acquirere. Quum quinque aut sex dierum iter emensi per sylvas & montes essemus, nullo humani cultus vestigio nec tugurio reperto: atque inter cæteros montem vnum superassemus xv. millia. pass. admodum in altitudinem, in descensu abruptum, adeo iniquis & arrectis saxis, vt virgulta & radices arborum circa eminentes sæpe retinere necesse esset, ne fallente instabili gradu in præceps deuoluermur: tandem ad ingentem amnem peruenimus, & ad eius ripam casas aliquot desertas inuenimus, quas venatoribus hospitium præbere consueuisset, repertis intus ossibus & capitibus ceruorum, tigrium aliorumque animalium, coniecimus. Ibi Gubernator biduum moratus, ac reperta magna copia eorum fructuum quos vulgò Mamei vocant, & propter exiguum flumen multis eiusmodi radicibus quales sunt in Hispaniola eæ, ex quibus conficitur secundarius ille panis quem Cazabi vocant: optimi tamen illis saporis & quæ sub prunis incoctæ stomachum non læderent his, inquam alimentis repertis strenuè famam expulimus.

Indi in tormentis mori quàm suos prodere malunt.

V L T E R I V S progressi, post triduum in biuium incidimus: quumque Gubernator in eo viarum diuortio hæreret vtram eligeret dubius, Indu vnum ex ijs quos secum captiuos ducebat, interrogat, Vtra certius rectiusque ad aliquem Indorum pagum ferret. Is quum se nescire respondisset, Gubernator eum ab Æthiopicis suis mancipijs abstrahi ad capitale supplicium iubet. Illi eum, vt erat imperatum, iugulant, dicendo, Malos homines hunc in modum tractari. Quum idem à Cacico percontatus esset, dixissetque & ille se nescire: ab Æthiopibus corripit hominem, & alterius exemplo interfici iubet. Ille vbi eos tendere, ad se videt, deposito quod ferebat onere caput mirabili cum tolerantia ad mortem inclinat. Barbari hominis constantia victus Gubernator, pœnam ei se remittere & vitam concedere, dixit.

Eo loco tres Hispani fame adeo debilitati vt stare non possent, relictis: postea ab Indis trucidati sunt. Sub eius diei vesperam Gubernator animaduerso nobis nihil ad vescendum superesse, quum eorum alimentorum quæ ipse reliqua haberet, nihil cuiquam impertiri vellet, canes mactari & inter omnes diuidi iubet. Ego tamen partem meam paulo post alteri dedi, quòd ex illis carnibus vermes efferuescerent. Inde Gubernatorem adii, sperans fore, vt aliquid ab eo obtinerem sed ille me ad
radices

radices arborum delegans, ijs me vesci iussit. Itaque Hispanis quidam eò *Hisp. militis libera vox.* responso cum alijs audito, Domine Gubernator, inquit, quando prosperæ & aduersæ fortunæ sortem nobiscum subire non vis, solus bellum gerito. His verbis Gubernator, simul tribunorum precibus, permotus, etsi malè libenter, casei trilibrem quadram in triginta quatuor partes dissectam inter omnes distribuit: ita vesperam illam vtcunque transfigimus.

E A D E M illa nocte Gubernator coquo suo mandauerat vt frustum vnum suillæ carnis coqueret: quumque excubiarum agendarum circa gallicinium meæ vices essent, illac fortè præteriens, ad ignem accedo. vbi quum dormientes omnes & sopitos offendissem, arreptum confestim lignum cultello exacuo, demersumque in ollam veruculum illud ligneum in suillam defigo: extraho, & in peram meam recondo. Mox ad stationem meam & vigilias reuertor, multo lætior quàm si in ingentem aliquem thesaurum incidissem. Gubernator vt rescivit, quamquam admodum iratus, nihil tamen grauius eloquutus est quàm, Scilicet id tempus esse ollæ sine custodia relinquendæ: ego verò valedicens radicibus arborum, suillam comedi, etsi paulo falsior esset. *Fames sagax.*

B I D V O inde quum ad syluam quandam peruenissemus, in ipso ingressu Indum repente conspicimus ponè arborem stantem. Speculator is erat, qui simul vt nos animaduertit, mirabili pedum pernitate ceruū æquans, ad prouinciæ regulum aduentum nostrum significatum abiit. Itaque sequentis diei summo mane Indorum agmen repente in nos ingruit.

Fortè Gubernator illa hora naturæ requisitis parens, ab ea parte erat quæ hostes aduenere: itaque primus ab illis interfectus est. Illi facto vltèrius gradu, horrendis cum clamoribus, terribili strepitu buccinis & tympanis excitato, omnes purpureo & nigro distincti corpora, pennisque coruscantibus insignes, & monilibus ac torquibus colla circumdati (qui mos bella ineuntibus Indis est) tumultuose in nos erumpunt. *Hisp. Indos vexantium premia.*

E G O quum ensẽm & clypeum arripere vellem, ad galeam cuiusdam commilitonis mei offendi, quam sub folijs latentem ille accipere non meminerat: eam casu ita repertam capiti meo impono: atque eius quidem præsidio, per Dei gratiam, illius prælij discrimini ereptus sum.

Quum enim nos Indi lapidum nimbo obruerent, eam galeam crebris ictibus adeo signarunt, vt fabrili malleo contusam diceres. Quum vtrinq; semiquadrantis horæ spatio æquo ferè Marte pugnatum esset, tandem multis interfectis Indis, ceteri terga vertere.

Sed quum recentes alij subsidio fessis venirent, nouus de integro labor nobis obijci: & nostrum magna pars inedia magis quàm prælij labore confecti, furentiumque hostium tantæ multitudini impares, breui faxis sudibusque mactati, & palmeis contis in vtrumque latus transfuerberati sunt. *Indorum de Hispanis victoria.*

Ipse quum Tribuni nostri lateri hærens, eum saxo percussum extra syluam & moribundum ad terram collabentem vidissem, iam solus post arborem delitui. Ibi quum recenti clade confusus & consilij planè inops starem, duo Hispani cruore oppleti ad me veniunt, &, Quid hîc facis Mediolane, aiunt: quando nostri omnes occubuerunt, quin iter quâ venimus retexentes vitæ nostræ consulimus? Progredior ipse & alij, ac per medium viginti quinque amplius Indorum agmen erumpimus. Omnes ij reguli aut primores erant, quibus lancea tantum in manu erat, amictus nodo ex humeris dependens: corpora, vt cæteris, nullis coloribus picta. Eorum vnus telum mihi in guttur adigit: sed irritò ictu ob thoracem bombyce suffultum quo indutus eram. Tandem euadimus, nec procul inde in vertice montis sacerdotem nostrum reperimus, qui eò cum duobus militibus sub initium pugnæ aufugerat.

Indi Hispanis avaritiam exprobrant.

D V A B V S inde post horis Alphonsum Pisanum tribunum militum obuium habemus, qui cum viginti quatuor Hispanis Gubernatorem vestigijs persequēbatur. Inter hæc amplius centum Indi necopinantibus nobis superueniunt, gladijs, clypeis & ballistis, quas nostris eriperant, armati: circumfusi que saltando ac tripudiando ex ijs nonnulli Hispanica lingua clamabant, Accipe aurum, Christiane, accipe aurum. Vbi tamen nos haud spernendo numero esse viderunt, terga vertere.

N O S inde intolerandis cum laboribus & periculis vix tandem ad mare erepsimus: duo illi Hispani, qui mecum prælio excesserant, quum propter vulnera viæ laborem ferre non possent, fessi ad radices montis cuiusdam substitere. Venere postea duo adolescentes, qui in ijs syluis, vbi prælium commissum fuerat, tamdiu delituerant, donec Indi abiissent.

Egressi referebant se rei præsentis intuitu comperisse, Indos caput, pedes & manus Gubernatoris truncatas, simulque duorum Æthiopum, extulisse, ceteros spoliatos nudatosque in præterlabens illac fluentum abiecisse: atque omnes manubias & spolia legisse præter saponem & oleum. E nostris xxxiiii. Hispani & duo Æthiopes cecidere, sex tantum superfuimus: ex hostibus multò plures cæsi sunt.

Hispani de Indis victoris, equis magis quam ipsis debentur.

Q V A T V O R fermè millia Indorum erant in acie, quantum æstimari potuit: ignaui tamen illi & timidi adeo, vt si quatuor tantum equos habuissemus, numquam nos illi aggredi ausi essent. Indi enim ferocissimum illud animal vehementius formidant, quàm omnia Hispanorum arma: neque illud occultum habent, imò palam dicunt non Christianorum virtute, non armis, tormentis, hastis, gladijs aut ballistis, se victos & subactos esse, sed equorum ferocia & furore perterritos. Idque adeo experientia ipsa & præsens rerum effectus docet. Quæcunque enim loca pedestres adiere Hispani, quò equi penetrare non potuerunt, in ijs semper ab Indis victi sunt.

In

IN Mexico quidem, cum primum ea prouincia ab Hispanis tentata est, hominem equo insidentem vnicum & indiscretum animal esse Indi vulgò credebant.

INDIS Occid. vsque adeo formidabiles sunt equi, vt & molossi, quum videlicet metuant ne ab illis vorentur, mille eorum pedites à tribus equitibus in fugam vertantur. Relat. Nun. Gufman. occupatam à Ferdinando Cortesio Mexicanam prouinciam, Barbari quum pratercuntes illac Hispanos equites honorificè exciperent, tum maximam curandis eorum equis diligentiam studiumque, adhibebant. Primum enim, ingenti hydria plena aque equo adposita, non vulgari pabulo sed Maizio cum viridi tum sicco implebant præsepe: mox equili multa herba constrato, rosas desuper & alios flores spargebant: idque non tam benivolentia quàm metu, quem iam inde ab initio conceperant, quum à Cortesio domiti iugum accipere coacti fuerant: cuius rei ipsi præcipuam causam equis magis quàm Hispanis tribuerent.



HISPANI



HISPANI QUO CONSILIO
EXPEDITIONES IN INDIAM SUSCEPERINT.

Ferdi. Sotti & Pamph. Nauaræz infaustæ expeditiones, Ferdi. Cortesij in Mexicanos sæuitia & perfidia.

CAP. XIII.



AM ex ijs quæ diximus colligere possunt Lectores quo animo consiliove Indicas eas gentes subactas Hispani sub imperium egerint. Etsi enim ferè in Historijs quas edidere, virtutes suas laudibus in cœlum ferat scribantque se assidue in illis terris pro Christiana fide pugnasse: res tamen ipsa perspicue demonstrat eos, in illis maximè prouincijs, sola auaritia incensos tot expeditiones & bella suscepisse. Id verum esse argumento est Præfectorum & Gubernatorum, qui eò traiecerunt, varietas. Vbicunque enim aurum & opes non inuenire, ibi morari noluerunt. Eius rei exempla aliquot afferam.

*Anton. Sedegni
expeditio infausta.*

PRIMUM Antonius Sedegnus sinum Pariensem inuectus cum amplius septingentis Hispanis, & auri famam sequutus, postquam diuersas prouincias per triennium peruagatus, diuitias pro spe ac cupiditate sua non reperit, ibi habitare noluit. Ad extremum aduersa valetudine correptus breui desperatione magis quàm morbo extinctus est: & extato militum numero quos secum circumduxerat quinquaginta quinque tantum ad sinum regressi sunt.

*Ferd. Sotti in
Floridam expeditio.*

FERDINANDVS Sottus cum quingentis Hispanis in Floridam cum imperio & Gubernatoris titulo missus est. Hæc prouincia à Ioanne Pontio Legionensi primùm inuenta erat: eoque nomine ab eo insignita, quòd eò Resurrectionis die appulisset, quem vulgò Pascha floridum appellant. At Sottus simul vt prouinciam attigit, per varia loca discurrere, & incertis vagari sedibus, quum pro certo haberet se ingentes gazas & thesauros reperturum. Ita oberranti quum aliquot Indi

quot Indi aureis bullis redimiti occurrissent, scitatusq; esset vnde aurū sumerēt: responderūt se ex longinquis regionib. petere. Ille ratus eōs ita dicere vt cum finib. suis arcerent, iam satis gnaros quid Christiani per eas oras quæsitum irent: cruciare aliquos cœpit, & tormentis fateri subigere vbinam aurariæ essent. Inter alia sæuitiæ exempla ab eō edita hoc vnum infigne est. Quindecim Cacicos captos iam in potestate habebat: nisi locum vnde aurum sumerent, indicarent, minatur se omnes crematurum: miseri illi metu mortis oblato consternati, securi de facilitate credentis: nec quid dicerent satis scientes, promittunt se intra octiduum in eum locum deducturos vnde aurum magna copia sumeret. Iam duodecim dierum iter peregerant, nec vllum auri vestigium aut indicium exstabat, Itaque elusus Gubernator & multum indignatus, truncatos manibus dimittit.

*Auaritia crudelis
exemplum.*

HAVD ita multo post quum vnus ex principibus eius prouinciæ regulis ad Gubernatorem visendum venisset, munera ei Psittacos duos & cristas pennatas afferens, sciscitatus ex eo est, quis esset, vnde domo, quidve quærens venisset in eas terras, tot ac tam fœda facinora perpetrans. Gubernator per interpretem respondet, id quod ferè alij omnes duces & Præfecti, Se Christianum esse, Filium Dei, creatoris cœli & terræ: venisse eō vt diuinæ ipsius legis notitia eas gentes imbueret. Ad hæc regulus: Si Deus tuus (inquit) iubet vt alienas terras latrocinando, vrendo, trucidando, nec vllum sceleris genus prætermittendo, perambules, tibi maturè denunciamus, fieri non posse vt vel ei vel ipsius legi credamus. Hoc responso repercussus Gubernator abiit, & modò in hanc modò in eam partem errans, spe ditissimæ alicuius fodinæ reperendæ ommissa condendæ coloniæ cura, quinto demum anno sanguinis profluuiò perijt. Ita miser vitam pariter & auri sitim amisit, & quicquid è regia Atabalipæ Peruani principis gaza manubiarum collegerat.

Indi à Christ religione ob Hispanorum scelera abhorrent.

Auaritia & merces.

PAMPHILVS Naruaez cum sexcentis Hispanis ad fluuium Palmarum tendens (qui in eadem Floridæ ora, centum millibus passuum septētrionalior Panuco est) cum dimidia parte exercitus in litus ignotum egressus: postquam aliò se appulsum, periti alicuius naucleri penuria, quā quò sperabat, intellexit, neque ibi vllum auri specimen inuenit: Coloniā instituere neglexit. Interea quum ad vestigandum fluuium Palmarum naues & alteram militum partem misisset, ingenti infortunio ictus est. Naues tempestate ad prominentia litorum elisæ: Hispani propè omnes, hausti fluctibus: pauci aliquot eiecti in litus, aliquot annos per eas oras latitabundi oberrarunt. Ad extremū, duodecim ex ijs fame in rabiem versi, alij alios morsu dilacerarunt. Deniq; è sexcētis illis Hisp. quos duxerat, vix decē reduces annotati sunt. Isti cum Mexicum peruenissent, publicè dicebāt se in egrorum tantum ora insufflantes, plurimos sanasse, & quod maius, tres mortuos reuocasse ad vitam. Sed mihi, quæso, ignoscatur eorum sanctitas: ego facilius crediderim necatos ab illis quatuor viuos quàm vel dimidium mortuum suscitatum.

*Pamph. Naruaez
expeditio ad Flor.
Palmarum.*

*Hispani mortuos
à se in India susci-
tatos venditant.*

Ferd. Cortesii perfidia, in suos scuitia in Barbaros.

IAM quid dicemus de Ferdinando Cortesio? qui quum nouam Hispaniam subigeret, vbi mexicum regis ipsius sponte ac voluntate ingressus est: atque inde frangendis Pamphili Naruaez conatibus obuiam ire necesse haberet (qui cum nongentis Hispanis ad Veræ-crucis coloniam appulerat; Didaci Velasquis Cubæ insulæ præfecti missu & mandato, vt eum opprimeret vel expelleret e prouincia, quòd Velasqui rerum à se ipsius auspicijs gestarum & nuper inuentæ oræ rationem non reddidisset, vt legatum par erat à summo Præfecto ad eam ipsam rem suscipiendam missum) quum, inquam, ipsum Cortesium Pamphilo aduentanti occurrere oporteret, Mexico egrediens Petro Aluaro tribun. milit. cum ducentis & quinquaginta Hispanis præsidium ciuitatis & collectarum manupiarum custodiam committit.

Impudentis & effrenis auaritia exemplum.

QVVM fortè incidisset, vt plures Indi & plebeijs permisti nobiles, festo quodam ipsis die, canentes carmina cum tripudijs & sollenni saltatu per urbem irent, accurrunt ad pompæ celebris spectaculum Hispani. Ibi simulac auro & varijs monilibus fulgentes ciues conspicati sunt, victi effreni auaritia milites, victus & ipse Aluaradus, pudore omni perfundato, hostili rabie in pompam irruunt & turbam incrimem promiscuè cædentes, multis vulneratis, multis interfectis, omnes omnibus illis ornamentis spoliant. Sed mox ab Indis tam indigno facinore ad rebellionem & vltionem accensis, maxima pars eorum Hispanorum cesa est.

Auaritia Hisp. ab Indis elusa.

HIC parum lætus nuncius ad Cortesium allatus, eum, debellato Pamphilo, Mexicum properè reuerti coegit: vnde breui, non sine maxima Hispanorum clade, ab Indis eiectus est. Illi postquam Montezumam regem ipsi suum, qui Cortesij partes fouebat, lapide grauitè ictum interfecissent, regem alium nomine Quatimoc creant. Cortesius postea multis exhaustis laboribus, multisque subactis populis, nouo Hispanorum subsidio auctus, & ingens Indorum agmen secum trahens, Mexicum obsidione cingit, & tertio demum mense vrbe potitur. Eminebat inter cetera, summa militum alacritas, pro certo habentium se ingentibus thesauris diutinam auri famam abundè expleturos. Sed hiantes eorum cupiditates Barbari eludere. Illi enim omne aurum argentumque ex publico priuatoque collatum, desperata vrbs tutela, in lacum, in quo vrbs sita est, proiecerant.

Itaque Hispani spe irrita confusi & frendentes, plerosque ciuium ira in rabiem versa, torquere crudeliter incipiunt, subinde quærentes vbinam aurum esset. Sed illos, non verbera, non ignes (quamquam multi inter dolores exspirarent, aut dissolutis membris mutilarentur) peruicere quin constanter se scire negarent.

CORTE-

CORTESIUS ipse, nihil auri argenteae ac ceterarum rerum quas vrbe excedens reliquerat, comparere vehementer miratus: nec ipsam ad eò regiam Montezumæ gazam, quam ingentem esse famam tulerat, nec quæ ad ornatum templorum & cultum deorum dicata fulserant: postquam ea vbi essent, nulla vi exprimi à plebeis nobilibusve indigenarum posse comperit: Regem ipsum & Regium scribam corripit ratusque impares dolori aliquid de thesauris certius passuros tormentis subijci iubet. Sed illi quoque tortorum manus constantia fatigauere, nec quicquam ab ijs extorqueri potuit: donec ipse Scriba, quum lento igni ambuteretur Christianorum fauoriam increpans, miserabili cum gemitu sex intra horas vitam inter cruciatus finiret.

*Indi constanter
mori malunt quàm
Hisp. auaritiam
explere.*

CORTESIUS quum regem quoque ipsum obstinato animo & superante patientia dolores mortem potius oppetiturum quàm quidquàm proditurum cerneret, tormenta remoueri iussit. Verum haud ita multo post, quum catenis onustum per varias prouincias aliquandiu velut ad spectaculum circumduxisset ei laqueo gulam frangi iussit. Proditum fama est indicio Indi cuiusdam atque accusatum, clam sollicitasse regulos quosdam vt manu facta Cortesium & Hispanos omnes necopinantes trucidarent. Tradunt alij Cortesium vt se eius custodiendi sollicitudine liberaret, iussisse interim: cumq; is apud Cortesium tanti criminis argueretur, ille reum læsæ regiae maiestatis videri eum dixit & iudicauit, quod suos ad cædem ipsius atque Hispanorum clanculum consciuisset. De tormentis verò sic apud eum excusauit, id nimirum à se præter morem ac naturam suam, Quæstorum regionum postulatu, factum, quòd intellexisset ei cognitum esse vbi Montezumæ gaza asseruaretur. Et Quæstor ipse regius qui aderat, adiecit, Id non à se alio consilio factum quàm vt regia vectigalia augetet.

*Perfida Cortesii
fauoriam & Indi-
brjs cumuata.*

IAM, vtrum hæc quæ nunc edidi & innumera eiusmodi alia quæ à me proferri possunt sint hominum pro fide Christiana pugnantium officia & facinora, an non, nemo adeo hebes est quin facillimè iudicet.

1 FLORIDAM primus inuenit Ioannes Pontius Legionensis, eamque hoc nomine insignem fecit. De cuius expeditione vide infra in nostro De Gallorum in Floridam nauigatione libello, cap. 1.

2 Pamphilus Naruaez, is est quem Didacus Velasquez, Cubæ præfectus, cum nongentis circiter Hispanis in nouam Hispaniam misit, vt inde Cortesium vel viuum vel mortuum expelleret. Anno M D. XX. Sed is vt prouinciã attigit, fallacibus verbis à Cortesio circumuentus, & præter spem in Cempoia vrbe captus: dum resisteret ac se manu defenderet, alterum oculum, & mox exercitum, amisit. Diu in custodia habitus, ac tandem liberatus, anno M D. XXVII. ad Fluuij Palmarum prouinciã expeditionem instituit, infelici exitu.

3 Fortè in ea ora adeo fœda tempestas & intoleranda vis frigoris inciderat, vt Indi quibus Hispani ad radices eruendas & piscandum utebantur cibaria expedire non possent. Itaque Hispani fame ad tantas angustias redigi, vt quinque eorum in Xamo eius oræ litore, consumtis omnibus alimentis alij alios manderent.

Neque ex ijs vllus, præter vnum superfuit, quum non haberet à quo manderetur. Digni visi scriptoribus quorum nomina proderentur: Sierra, Didacus Lopez, Gonzallus Ruiz, Corral & Palacios: quanquam, vt tam horrendum nefas premat Gomara suo more, ab ipsis Indis comestos scripserit. Eo quidem ad eò conturbatos offensosque ipsos Barbaros fuisse constat, vt si id maturè cognouissent, quotquot ibi erant Hispanorum cæde tam execrabile facinus expiaturi fuerint. Relat. Aluar. Nun.

4 Id scribit de se ipso Aluarus Nunez in sua Relatione: Indum videlicet quendam, quem multis signis ferè mortuum esse constaret, à se & socijs suscitatum. Penes autorem fides esto.

5 Didacus Velasquez, Cubæ Gubernator, Ferdinandum Cortesium ad nouam Hispaniam, à Grifalua nepote suo nuper repertam, occupandam miserat. Cortesius, iam continentis parte subacta, muneris sibi commissi Velasqui rationem reddere neglexit: sed rectà ad Cæsarem Relationem seu Commentarium prouinciæ repertæ & rerum ab se gestarum cum multis & preciosis muneribus misit. Id vbi renunciatum Velasqui, Cortesio, perduellionis damnato, magistratum abrogat & Naruaen ad eum prouincia expellendum mittit.





OVA CROCODILORVM E
 DVLIA. IGVANNÆ LACERTARVM GENVS. MANA-
 tipisces. Suerensium mores. Animal gemino vtero insigne.
 Vespertilionum dirum genus.

C A P. XIII.



ARTHAGINEM nouam redeo, vnde in hæc ora-
 tio diuerterat. Postquam ad mare, eò quo supra dixi
 modo, peruenimus, ibi nos aliquot dies aduersa tem-
 pestas & tumidum mare detinuit. Sed dum ibi mora-
 mur, parua res sed iucunda auditu, mihi cum milite
 quodam intercessit. Ille canem fortè ad mare reli-
 ctum, quum Gubernatorem in mediterranea progre-
 dientem sequeremur, inedia subactus mactauerat: quumque eius par-
 tem igni torruisset, me ad prandium inuitauit, quòd ipsi de quadra ca-
 fei (quam ab Alphonso Pisano trib. militum emeram) defectam parti-
 culam liberaliter paulò antè elargitus eram. Sed quum accubuissem
 eoque cibo ita iucundè vescerer, vt nihil vnquam suauius edisse viderer
 in vita, ille repentè quæ ante me posita erant tollere & dicere, Frater mi,
 tu nimium comedis: ego vetulus sum & infirmus, tu iuuenis & ætate
 integra. Abi hinc sodes: oh nolo te meo cane vltèrius vesci. Hic ego,
 quamquam non satis æquo animo, patienter tamen demissis auriculis
 abij.

*Fames pudore
 caret.*

TRANQVILLATO tandem mari, soluimus & ad emissarium
 Nicaraguensis lacus vela fecimus, ibi Lusitanum quendam assequutu-
 ri (Francisco Calato nomen erat) quem Gubernator noster, ob acceptos
 ab eò mutuò ter mille & quingentos ducatos aureos, legatum suum &
 Proprætorem designauerat. Sed per contrarios ventos, qui ad Nomen-
 dei nauigantibus afflabant, ibi vltra bimestre spatium summis omni-
 um rerum angustijs & fama obsessi substitimus: ac nisi oua Crocodilo-
 rum nobis summa copia suppeditassent, quæ ad ea litora in arenis repe-
 riebamus, certè maxima pars nostrum inedia miserè contabuisset. Ea o-

*Oua Crocodile-
 rum*

oua, anserum ouis magnitudine paria, si faxis allidantur contunduntur quidem, nec tamen franguntur. Itaque cultello ea recludi necesse est. Sapor eorum qualis Muschi semiputridi, & principio quum ab eorum esu abhorrerem, necessitas & penuria me ad aliorum exemplum imitandum adegit.

Iguanna, serpens.

ANIMALIVM præterea genus quoddam quadrupes venabatur. *Iguannas* vocant, lacertulis nostris forma haud absimiles: quibus palea quædam è mento velut barba dependet, vertice etiam capitis crista, instar gallinaceæ, insigni: in dorso eminentes pinnas quasdam, velut spinas, subrigunt. Fœminæ masculis præstant: oua earum carniū saporem vincunt: & ancipiti victu non magis terræ quàm aquæ assueverunt.

Manati piscis.

IN Nicaraguensis lacus alueo multi & grandes pisces sunt: in ijs vnum eorum genus qui ab Hispaniolæ indigenis vulgò *Manati* appellantur. Neque enim dicere possim quo nomine eum notent eius quondam loci accolæ Indi. omnes enim propter nefandas iniurias quas ab Hispanis perpetiebantur, in vicinas sylvas se abdiderunt. Hic piscis Lutræ propè formam referens xxxv. pedes longus. xii. crassus est: capite & cauda bouem referens: exiguis oculis, pelle dura & pilosa, coloris veneti, pedes duos elephantinis similes habet: fœminæ eius generis, vt vaccæ, catulos pariunt, eosque gemino vberè alunt.

Gomara Hist. nat. lib. cap. 31.

EORVM piscium aliquot ipse vidi in perexiguis quibusdam insulis, tum etiam in carectis ingentis huius fluuij: in vrbe verò Nominis dei sæpe eorum carnibus vsus sum, salitis videlicet: earum sapor vt suillæ est. Scribunt nonnulli carnem eius piscis gustu vitulinæ quam simillimam esse, vnde è duobus alterum existere necesse esse colligo, nempe aut Hispanum istum eam carnem tam auidè appetijisse vt multò suauior quàm esse videretur: aut certè vitulinam nunquam degustasse.

Suerensium mores.

Cascuū animal.

QVOD ad mores Suerensium Indorum attinet, à supradictis parum differunt, nisi quòd humana carne non vescuntur: eorum lingua: discitentibus facilis: Terram *Ischa*: homines *Cici*: morbum *Stafa*: aurū *Chiaruchla*, vocant. In ea prouincia aprorum montanorum, & ferocissimorum tigrium ingens copia reperitur: leones etiam, sed timidi, qui viso homine fugiunt. Serpentibus quoque abundat inusitata magnitudinis, sed veneno carentibus: & cercopithecis. Aliud quoque ibi est animal (quod ab indigenis *Cascuū* dicitur) nigri porci specie, pilosum, durissimo corio, exiguis oculis, auribus patulis, vngulis fissis, breui promuscide munitum, vt elephas: barritu adeo terribili, vt homines absurde faciunt: cæterum carne ad esum suauis.

PRODIGIOSVM præterea ibi aliud animal viuitt, cuius ventri na-

tri natura alterum ventrem marsupij instar affinxit. quoties demigrat, catulos in eum loculum recondit & gestat. Id animal corpus & rostrum vulpis: manus ac pedes cercopithecii: aures vespertilionis habet. Ibi etiam pauones, phasiani, perdices & alia auum genera varia visuntur, sed longè à nostris discrepantia.

*Animal gemino
vere insigne.*

VESPERTILIONVM quoque dirum genus eam prouinciam infestat, qui noctu dormientium corpora morfu appetunt & rostro percutiunt: neque vsquam alibi per omnem eam oram quàm longè patet vsque ad sinum Pariensem, infestiores sunt eæ volucres quam in ea Prouincia. Mihi quidem aliquibus eius oræ locis, Nomine - dei præsertim vsuuenit, vt eiusmodi striges nocturnæ dormientis pedum digitos adeo leuiter pungerent vt nihil perentiscerem: manè verò culcitram & toralia sanguine foedata perinde mirarer vt si ingēs aliquod vulnus accepissem: sed in hac prouincia numquam me rotis foderunt, quin sensu vulneris excitarer, & duabus tribusve post horis grauiter ex plaga dolerem.

*Vespertiones
diri.*

Quinetiam alis sæpe ora euerberantes, si pedibus calceatis quiescerem, manus ipsas rostro feriebant. Itaque quum arcendæ illi pesti nullam commodiorem opem reperirem parata semper in cubili ligamenta & fascias vulneribus habebam: & simulac rostrum defigi in me senseram, vulneratū locum fascia inuoluebā: is nullo præterea adhibito remedio triduo aut quatruiduo sanabatur. Atq; hæc hæctenus de Didaci Gortieris gubernatione.

1 IGVANNA seu Iuanna, commune terræ & aquis animal, non tantum immergit se fluuijs, sed etiam in arbores erepit. Horribile visu, ijs qui eius naturam non norunt: sed adeo mite ac tacitum, vt nec stridens, nec ingemiscens, nec vinctum strepitum vllum aut clamorem edens, decem imò viginti dies, sine vlllo cibo permaneat. Carne gustu & esu suauissima, ac propterea in delicijs nisi quòd qui lue Indica laborarunt, si ea vescantur, recrudescentes & rebellantes pristini morbi dolores sentiunt. Serrata ei in dorso pinna inest: cauda prælonga, in tenuitatem desinens, & implicans se viperinis orbibus.

Oua quadragena aut quinquagena singulis foetibus edit, rotunda & nucis crassitudine, luteo alboque intus varia, qualia sunt gallinarum, eaque edulia: sed quæ in sarthagine non oleo aut butyro, verum sola infusa aqua vice olei, frigrantur. Lacerti speciem habet hoc animal: itaque serpentibus annumeratur, sed innoxius. Ouiedus Histor. natur. Indic. libro decimo tertio, capite tertio.

2 Manati piscis, ab Hispanis, sic in Hispaniola nuncupatus, quòd pinnas ad caput & veluti binas manus habet. Animal id gemino in aquis & terris victu, & amicum hominis, vt tali experimento patuit.

Caramataxius Cacicus paruulum vnum quondam captum XXVI. annos in Guinaco lacu suis ædibus vicino, velut in vinario, panis fragmentis aluit. His allectus piscis adeo cicur euasit, vt Delphinus veterum scriptis celebratos vinceret.

Nam quo-

Nam quocunque diei tempore inclamatus ab reguli domesticis, *Matto, Matto*, (ea vox Indis magnificum aut generosum sonat) velut ad familiare signum ex imo aduolabat, passusque è manu præbebat ascensuro dorsum: adeo ut egressus in ripam passum in ædes ventitaret, & cum pueris colluderet. Si qui fortè animi gratia lacum transmittere vellent, decem nonnūquam dorso exceptos indefessus transuehebat. Et ludicro diu oblectati sunt Indi: donec iniuria fugatus, per aliquot dies hominum conspectu caruit. Quum enim Hispanus quidam, experiri volens an corio tam duro esset quàm vulgò fama ferret, seu per lasciuiam, iaculum in eum intorsit. Piscis etsi ab ictu imperforatus mansit, infestam tamen sensit cuspidem: & ex eo simulac barbatos homines aut vestitos more nostro animaduenterat, frustra vocasset: nec vocatus, nec inuocatus veniebat. Tandem quum fortè Attibunicus fluius in insolitam altitudinem creuisset, & extra ripas effusus Guainabo lacui sese immiscuisset eius alueum securus facetus ille & sociabilis Matto mare & natales aquas repetijt. Martyr Ocean dec. 3. lib. 8.

3 De utroque hoc animali agit Petr. Martyr Ocean. decad. 1. lib. 9. & 2. lib. 9.



FRANC.



FRAN. FERNANDIS ET FR.
MONTEGII IN IVCATANAM EXPEDITONES.

Iucatanensium de Hispanorum dominatu querelæ. Fonduren-
sis prouinciæ desolatio, & indigenarum in placabile
aduersus Hispanos odium.

C A P. XV.



OS è Nicaraguensis lacus alueo egressi, duabus præ-
terea comitati celocibus, quæ è Nicaragua onustæ
commeatu decurrebant, decimo quinto die ad No-
men-dei appulimus. Ex ea ciuitate in occidentem
nauigantibus & eam oram præterlegentibus, quæ to-
ta deserta est, mille fermè milliarium spatio, prouin-
cia Fondurensis occurrit: & trecentis millibus vlti-

us, in eadem illa ipsa ora, Iucatanæ prouincia aperitur. Eam Hispano-
rum ducum primus reperit Franciscus Fernandez Cordubensis, qui vix
dum in terram egressus, pessimè ab indigenis acceptus est. Ergo viginti
duobus vulneribus perfoffus, & multis Hispanis amissis, ad San-Iacobū
Cubæ metropolin spe irrita reuersus est.

NON ita multò post, anno videlicet M. D. XXVII. Franciscus Mō-
tegius, audito Iucatanam ditissimam & quæstuosissimam esse prouin-
ciam, è noua Hispania soluit, cum titulo Gubernatoris. Is vbi primum
suæ prouinciæ litus attigit, cum quingentis amplius Hispanis, multis e-
quis & copioso commeatu: conuenere eò velut ad eum visendum ali-
quot Reguli. Illi quum amicitiam ipsius appetere simularent, diu apud
eum manserunt: donec occasione exequendi facinoris oblata, eorum
vnus dereptum è latere armigeri Æthiopis acinacem in Gubernatorem
strinxit. Interfecissetque ni ille rapto properè ferro strenuè vim propu-
lisset. illi nullo alio neque accepto neque illato damno ad suos sese pro-
ripiunt. Ab eo Gubernator instructa suorum acie, plurésque in ma-
nus dispersa, Indos pluribus simul locis aggredi: & quæcunque cape-
ret igni ferròque vastare. Indi quoque & ipsi fortiter pro aris & focus
pugnabant.

*Fr. Montegij in
Iucatanam ex-
peditio.*

h

Sed ad

Sed ad extremum, postquam continuis nouem annorum cladibus attriti, iam propè omnes regulos & duces amiserant, fractæque cum animis vires erant, tandem arbitro & potestati Hispanorum semet permittunt. Itaque Montegius prouinciam perdomitam & pacatam, iuxta mandata regia, inter suos distribuit, & vniciuique eorum quorum ope Indos debellauerat, Indicæ vnus gentis ius ac ditionem assignat. Inde ad condendas colonias conuersus, Hispalim, Emeritam, Salmanticam & alias vrbes, extruit, quarum maxima viginti quinque aut triginta ferme domibus habitatur.

Hispanorum dominatio Indis quæuis alia calamitate grauior.

HIS ita compositis, partim sua, partim militum opera, Gubernator quum fortè cum Cacico eius prouinciæ quodam congressus (Alquinotepis erat centum amplius ac decem annos vitæ egressus, qui tamen baptisatus esset, sæpe tamen crebris suspirijs & planctu testabatur quantum ex eo dolorem caperet quòd patriam Hispanorum armis subactam cerneret) Is ergo in familiari sermone cum Gubernatore instituto: Montegi, inquit, quondam me iuvene, pestifera quædam lues has terras inuasit adeo sæua vt vulgo homines incredibilem vim lumbricorum euomeret. atque eam calamitatem tanta pestilentia excepit, vt neminem nostrum cladi superfuturum crederemus. Præterea non multo ante aduentum tuum tempore, nos cum Mexicanis cruenta duo prælia commisimus, quibus amplius CL. millia hominum cecidere. Sed hæc leuia fuerunt præ intolerandis sæuitiæ & auaritiæ exemplis, quæ tu ac tui milites in nos edidistis.

Ea regio aspera & ferè saxosa est, fertilis tamen, & piscibus, fructibus Maiziõque abundans. Humanis victimis litant, earum tamen carnibus non vescuntur: apud eos nullæ auri aut argenti fodinæ repertæ sunt: vulgò magna apum examina alunt: bombycis seu gossipij copiam habent: eo penulas sindonum aut linteorum instar texunt, & subuculas sine manicis. Id præcipuum vectigal patronis & principibus suis pendunt: eiusque generis merces Hispani in Mexicum, Cubam insulam, Fondurensis prouinciam, aliasque Indiæ regiones distrahendas dispertiunt.

Hispani absumti aut exacti incolis terris inanes in India obtinent.

PORRO prouincia Fondurensis (vt paucis eam absoluam) cum primùm Hispanorum armis tentata est, quadringentis amplius Indorum millibus habitabatur: quum verò ibi ego essem vix octo mille supererant. Nam ab Hispanis partim cæsi in prælijs, partim in seruitutem abducti & venditi, & intolerandis laboribus in fodinis exhauriendis consumti, & propè in solitudinem redacti sunt. Pauci quoque illi qui hodie supersunt (vt & ab alijs gentibus quæ Hispanis seruiunt ferè fit) vbicumque locum aliquem asperum, ad habitandum vtcumque commmodum, inuenerunt, tamen ægrè, eò translatis rebus suis omnes commigrauere, vt Hispanorum declinato conspectu quam minimum ipsis oculi doleant: tantam illi earum gentium gratiam & beneuolentiã sibi conciliarunt.

IN ea prouincia quinque coloniæ ab Hispanis conditæ sunt, quæ omnes simul vix centum & viginti domus continent, easque maximam partem compactas arundinibus, storea & palea contactas, malæque & infrequenter habitatas, quæ colonos allicerent. Caput earum Trugilium seu Turris-Julia est, episcopatus sedes, colli modico imposita, vicina mari quâ Septentrionem spectat. Centum millibus inferius Portus est, quem vulgò Porto de Caualli appellât. Ab eo portu diei vnus itinere abest San-Petri ciuitas in plano sita, montibus vicino, nec procul inde flumen Vllua, & lacus, in cuius medio tumuli quidam terrei, insularum instar, herbis & virgultis confiti, spirantium ventorum arbitrio modò huc modò illuc vagi & stabiles feruntur.

OCTOGINTA mill. pass. vltèrius Comaiaga & Gratia-dei occurrunt, duæ coloniæ à se inuicem amplius centum millium interuallo discretæ. Is ager frigore aliquantum temperatus, frumenti mediocriter ferax est. Inde pulcherrima & amœnissima: sed iam desoluta, vallis O-lanchiana sequitur: in qua Hispani San-iacobum urbem condiderunt, ea viginti circiter domus easque malè habitatas complectitur.

HIC vt legentium animis cogitandum subiiciam, quàm æquis oculis ex gentes nos intueantur, hîc rem quæ mihi cum Indis quibusdam interuenit, libens referam. Comaiagua fortè comite vno Hispano egressus, ad modò dictam ciuitatem tendebam: iamque quatruidi iter confeceramus, nullo humanæ habitationis aut cultus reperto vestigio: quum consumtis cibarijs omnibus quæ ferebamus, ad exiguum quendam Indorum pagum peruenimus. Ibi quamamicissimè fieri potest eos rogamus vt comite aliquo nos iuuarent: sed neque precibus, neque gratia, neque pecunia ab illis impetrari potuit, vt hospitaliter quidquam nobis facerent aut darent: sed diras imprecantes nobis, quum etiam velut conspectum nostrum abominati in terram despuerent, vt abiremus denunciabant. Ita excepti, discessimus, & eadem die sub vesperam in urbem peruenimus. Vbi quum nullum diuersorium esset, in ipsius coloniæ ingressu casam desertam nacti eò succedimus, & incoenati substratis pro cubili arundinibus ad capeffendam quietem vertimur.

MOS habebatur in illis regionibus (quo tempore Hispani pro arbitrio, vel potius sine arbitrio & ratione, viuerent, priusquam Indis sua reddita Edicto esset libertas) Hispanos colonos triumphantes atque exultantes gaudio quum videlicet perpetuam eam temporum ac rerum felicitatem sibi desponderent, obuiam vltro egressos viatorum aduentum opperiri: simulque vt peregrinum aliquem aduentantem prospexerant, concurrere omnes ad eum certatim, & de eo excipiendo pugnare. Nemo erat quin eum comiter salutatum, sexcentis beneuolentiæ signis editis, in domum suam deducere & hospitio accipere cuperet. Nunc verò, lōgè alia rerum & hominum facies, quoniã non is Indiæ status qui esse consueuerat, Vbi aliquē peregrè venientem conspexerint, abdunt se in propinquas syluas: aut certè iubent dici, Se domi non esse.

*Indi Christianos
vt intestabiles,
abominantur.*

*Hisp. primo liberales, mores cum
fortuna mutans.*

ENIMVERO Hispanos quidem etiam reperiās, non tantum in ea vrbe, sed & in plerisque alijs, qui quamquam clientes & vasallos sibi habeant subiectos, ad eas tamen angustias redacti sunt vt vix vel panem ad vescendum habeant. Quum enim Indi nullum vectigal pendant patronis & senioribus suis, nisi ex ea earum rerum genere quas possident: si quis fortè Hispanus populum suum cogere vellet, vt aliud aliquid præter ea pendat, aut subditos duriter haberet, ilico à Gubernatoribus, subditis illis suis & omni in eos iure priuaretur.

1 Idem scribit Gomara Histor. gen. lib. I. cap. 54. nisi quòd pro Alquinotep Alquimpechum vocat, & quidem eius pagi Antifitem, in quem postea ab Hispanis Emerita colonia deducta est. Porro pestiferam eam luem, octoginta ante aduentum Hispanorum annis, per eas terras in homines grassatam, tanta vi exundantibus lumbricis vt viscera ventremque ad exitum rumperent. Bella autem hæc quadraginta antè annis accidisse: atque ob id maximè leues illis eas calamitates visas præ Hispanorum imperio, quòd eos è finibus suis aliquando excessiuos minimè sperarent.



INDVS



I N D V S Q V I D A M M O R E S
H I S P A N O R V M D E P I N G I T . C V R H I S P A N I C V M

iugum Indi acceperint. Nicaraguensis prouinciæ descriptio.

Eius incolarum potus. Saltandi ratio,

Mons flammiumus.

C A P . X V I .



GRESSIS è prouincia Fondurensi, & ea via peragra-
tis Chioluteccæ fodinis, subit prouincia Nicaraguæ,
ad Australis Oceani oram versa. Eam regionem cum
primum peregrinabundus obij, apud vnum è primo-
ribus eius oræ regulis in hospitio fui. Gonzallus is vo-
cabatur, annos iam septuaginta natus, & Hispanicam
linguam apprimè callens. Is matutino quodam, cum

ipsi fortè affiderem, defixis in meum os oculis, his me verbis affatus est:
CHRISTIANE, quidnam rei sunt Christiani? Flagitant Maizium,
mel, bombycem, penulam, Indicam mulierem ad concubitum: aurum,
argentum petunt. Christiani operari nolunt, ludificatores sunt, aleato-
res, prauis & blasphemis. Quum ad Missam audiendam templum ineunt,
de absentibus detrahunt: & alij alijs plagas & vulnera imponunt. Ad
extremum eò euasit, vt concluderet Christianos minimè esse bonos.
Quumque excepissem, malos, non autem bonos, ea facere: tum ille, V-
binam sunt illi boni? inquit. quippe ipse quidem nondum vllos, nisi
malos, cognoui.

*Indorum de Hi-
spanis sententia.*

*Indi ex His. malis
exemplis, de om-
nibus Christianis
iudicāt.*

TANDEM finito ea de re sermone, sciscitari cœpi ex eo quomo-
do & quamobrem Christianos in suos fines ingredi passi essent. is mi-
hi in hanc sententiam respondit: VIR bone (inquit) de eo sic habeto:
Quum sparsa de Christianorum sæuitia, per has prouincias fama, qui
quæcunque adijissent loca cædibus, incendijs & latrocinijs infesta face-
cent, ad nos quoque peruenisset, & eos in fines nostros irrumpere velle
audiuissemus: conuocato omnium amicorum nostrorum & socio-
rum concilio, sociatisque consilijs omnes vna voce decreuimus, poti-
us mortem strenuè pugnando oppetere, quàm pati nos à Christianis sub
h 3 iugum

” iugum mitti. Eo constituto, hastas, lapides, sagittas & quæcunque alia
 ” possumus, comparamus. Quumque iam Christiani finium nostrorum
 ” limites pulsarent, vltro illis armati obuiam imus, & bonam diei partem
 ” fortiter pugnamus.

” AD extremum tamen plerique nostrum impetu equorum perterriti,
 ” in fugam vertuntur. Itaque legatos duos ad Christianorum ducem
 ” mittimus veniam & pacem orantes: neque id tamen alio consilio, nisi
 ” vt instaurandis viribus quies & otium suppeteret. Ille nos in amicitia
 ” am accipit: nostrum inde complures, dissimulato vero animo, cum
 ” cantu & tripudijs, pro iure amicitiae Christianis familiariter assuescere,
 ” inuisere, & multa auri aliarumque rerum munera illis ferre incipimus:
 ” Inde, ijs ita inescatis, domos nostras regressi, intra triduum manu facta
 ” in Christianos de improviso irruimus. Sed breui, vt primò, nostri ter-
 ” ga vertere.

” ITA de integro, eadem mente & consilio quo prius, pacem denuo
 ” petimus. Qua impetrata, gentium omnium nostrarum indicto con-
 ” uentu, communi consilio decernimus, Prius occumbendum esse omni-
 ” bus quam vt Christianos dominos acciperemus: eiusque sine vlla ve-
 ” niae aut gratiae spe caput morti deuouemus, qui ex acie fugeret. In hu-
 ” ius consilij effectum rursus arma & tela aduersus Christianos compa-
 ” ramus & acimus. Verum coniuges nostrae, hoc nostro proposito au-
 ” dito, lachrymis perfusae ad nos veniunt, supplicesque rogant vt Chri-
 ” stianis seruire mallems, quam ita foedè occumbere. Sin nobis senten-
 ” tia staret, consilia nostra in rem vertere, vt ipsas primùm cum paruulis su-
 ” is liberis interficeremus, ne orbatæ viris in barbarorum istorum & cru-
 ” delium hominum potestatem inciderent. Hæ vxorum nostrarum
 ” mixtæ lachrymis preces fregere omnium animos. Itaque victi vltro ar-
 ” ma ponimus, & rapacissimis Christianorum manibus nos nostraque
 ” permittimus.

Cur Indi Hispanicum iugum subierint.

Hispan. acerbis in Indos dominat.

” MOX tamen propter iniurias & indigna exempla quæ in nos quo-
 ” tidie edebant, aliquot populi in eos rebellionem moliri ausi sunt: sed
 ” tam graues eius poenas Christiani ab ipsis expetiuerunt, vt ne infantium
 ” quidem ætati parcerent. Neque eo contenti, alios etiam quamquam
 ” infantes, captiuos factos, prætexentes nimirum illos quoque aduersus se
 ” rebellionem cœptare, cruciabant & pro mancipijs sub hasta vende-
 ” bant.

” NOS per ea tempora neque coniugum nostrarum, neque libe-
 ” rorum, neque vllius rei nostræ domini ac possessores eramus. Itaque
 ” multi rerum tædio, filios ipsi necare, alij laqueis semet suffocare, alij ab-
 ” stinentia cibi vltro vitam fugere. Donec Edictum à rege Castellæ factum,
 ” quo nos in libertatem restituti sumus, tot ac tam intolerandis miserijs æ-
 ” rumnisque finem tandem imponeret. Hic Cacicus ille institutum sermo-
 ” nem clausit.

NICA-

NICARAGVÆ regio non ita ampla, sed fertilis & amœna est: ceterum intolerabili æstu adeo flagrans, vt æstate, feruido & sabuloso exurente vestigia solo, nemo nisi noctu iter facere possit. Sex ibi continui menses pluuij, à Maio pluuiarum initio facti: reliqui sex menses planè sicci sunt, diésque æquales noctibus. Mellis, ceræ, balsami, gossipij, satis ferax tellus, & suorum fructuum: in quibus pomi quoddam genus ei regioni peculiare est, neq; Hispaniolæ, neque vlli alteri Indiæ parti concessum. Pyri nostri specie fermè est: ligno interiore rotundo, nucis crassitudine, & dimidio amplius: optimi & iucundissimi saporis. Arbor eius generis procera, exiguis folijs vestitur. Pauca vaccæ & suum copia est, ex ijs quæ ex Hispania propagandæ stirpi transfuctæ sunt. Multi ibi Indorum pagi sed exigui, casas arundineas stipula opertas, modicæ amplitudinis habent. Nullius illic metalli fodinæ sunt: quamquam sub primum aduentum Hispanorum indigenæ auro, sed eo ignobilioris notæ & alijs è prouincijs allato, abundarent. Incredibilis ibi multitudo Psittacorum, feminibus infesta: ac ni Priapeia quædam terricula quæ Indi ex arundinibus fabricantur, & excussi fundis lapides absterrent eas aues, multo plus detrimenti adferrent.

Nicarag. prouincia dotes.

Psittaci satia infesti.

HISPANI quum primum eam prouinciam subegerunt, propter vberimam omnium rerum ibi repertam copiam, eam Paradisum Mahumetis nuncuparunt. Duo inter cetera fert hæc tellus, nulli præterea Indiæ regioni concessa, exceptis Guattimalæ, Fondurensis prouinciæ & Mexici finibus totòque nouæ Hispaniæ tractu. Vnum, Pauonum quoddam genus est, qui in Europam translati, vulgò Gallinæ Indiæ vocantur.

Alterum, id quod *cacauate* vulgò vocant, quod monetæ vsum illis præbet. Id fert arbor modicæ magnitudinis, nec nisi calido loco & opaco viuít. Simulac sole tactum est, contabescit. itaque ferè in syluis ymbroso & humido loco feritur: neque id satis, sed iuxta eius generis arborem, aliam editiorem plantant: quæ simulac adulescere cœpit, eius cacumen ita concinnant aptantque, vt adulta ea arbor Cacauatum in umbret defendatque ita ab æstu vt solis radijs lædi non possit. Fructus amygdalorum speciem referens, siliquis quibusdam, velut cucurbitis, includitur, crassitudine & longitudine cucumeris: annuo spatio maturefcit. Maturas eas vbi legere, excussum folliculis fructum super storeis expansum ad Solem exponunt, donec humorem exsudauerit.

Cacauate fructus moneta Nicaraguensium.

POTVM ex eo confecturi, in testa fictili ad focum exsiccant: mox lapidibus quibus pinsitur panis contusum & commolitum, fufumque in pateras (quæ cucurbitæ specie è certis arboribus per omnem Indiam enascuntur) paulatim aqua temperant, atque interdum paululo pipere, quali vulgò vtuntur, condiunt, eoque in potu vtuntur,

Potio Nicaraguensium.

Quum

Quum eam prouinciam peragrarem, plusquam integrum annum ab tali lora abhorruui: & cum pagum aliquem prætereuntem Indus me fortè aliquis ad bibendū inuitaret, ego vero aspernarer, multum mirans, ridēs- q; abibat. Sed cum mihi vini copia non esset, ne semper aquam bibere cogerer, alios imitari didici. Ea cælia sapore aliquantum amaro, fatiat & refrigerat corpus, minimè tamen inebriat. Hæc præcipua & carissima merx earum regionum est: neque quidquam aliud Indi maiore in pretio habent, vbi quidem in vsu est.

*Nicaraguensium
mores.*

HARVM gentium mores à Mexicanis nihil propemodū differunt: humana carne vescuntur: penulis & subuculis sine manicis vestiuntur: duorum lignorum mutuo attritu ignem accendunt, & hic mos per vni- sam Indiam inoleuit. Etsi illis ceræ copia esset, nullius tamen ad rei mi- nisterium ea vti nouerant: & ad nocturnum lumen tedas è pinu agresti recisas vrebant. Quatuor earum prouinciarum sunt idiomata: sed Me- xicanum in primis elegans, cuius vsus amplius mille & quingentorum millium spatio patet, & facillimè omnium discitur. Regulos & princi- pes (Tutruane) appellant, Panem (Tascal:) Gallinas Totoli: & (Occoma- ia) valet, Expecta paulisper: Morbum (Mococoua): Saltate, Mitote.

*Saltandi ritus a-
pud Nicaragu-
enses.*

SALTANDI porro hic illis ritus & ratio est. Confluunt in vnum, ducenti, trecenti: nonnunquam etiam ter & quater mille homines, pro modo & amplitudine prouinciæ, & pro indigenarum vel modico vel magno numero: tum vt conuenere, campum in quo saltaturi sunt, ver- runt & quam mundissimè perpurgant. Mox vnus eorum progreditur & chorum ductare incipit, plerumque retrorsum corpus inflectens: in- terdum circumagens: ceteri omnes, inconditos illos motus imitantes, præfultorem ordine terni & quaterni sequuntur. Choraulæ qui tym- panorum sonitu interim ludum incendunt, carmina quædam & can- tos patrios ordiuntur: choragus primus respondet, mox exceptum ab a- lijs carmen per omnes in orbem decurrit.

Alium, flabellum manu gestantem, alium cucurbitā lapillis plenam, alium caput cristis & pennis decorum, alium brachia crurāque concha- rum lineis & corollis redimita cerneret. Illi hoc, alij alio modo corpus variè circumagunt: nonnulli crura attollunt, aliqui brachia: alius cœ- cum, alius surdum effingit: rident alii, alij plangunt. Cum his alijsque varijs gestibus & motibus corporis, interea sese illo suo Cacauate largè irrigantes, totum diem & sæpè noctis partem tripudiantes, solennes il- los choros exercent.

NAVES quæ per mare Australe Nicaraguam petunt, angustum flu- minis cuiusdam alueum inuectæ spatio viginti quinque mill. passuum ad quendam pagum appellant (Realegio ei nomen est.) Ibi duodecim circiter mapalia sunt, ex cannis contexta, & Hispanis habitata: eò autem diuertunt

diuertunt naues, propter oppòrtunam stationem & lignationem commodissimam. Ab eo loco in Orientem diei vnus itinere abest ciuitas Legionensis, Episcopatus sedes, ad lacus ripam posita.² Frãcisus Fernandes eam cõdidit, sicuti & Granatam, quæ L. vltorius millia ad eiusdem lacus ripam sita est, non procul ab illius emissario seu alueo, quo se lacus in Septentrionalem oceanum exonerat. Hæ duæ vrbes simul octoginta domibus constant, quæ partim materia, partim laterculo coctili exstructæ sunt.

Legio, & Granata colonia.

De hoc alueo sup.

TRIGINTA quinque mill. interuallo abest Legionem, mons flammiumus, qui per ingentem craterem tantos sæpe flammaram globos eructat, vt noctu latissimè vltra centum millia passuum incendia reluceant. Nonnullis fuit opinio intus liquefactum aurum esse, perpetuam ignibus materiem. Itaq; Dominicanus quidam monachus, quum eius rei periculum facere vellet, aenum & catenam ferream fabricari curat: moxque in montis iugum cum quatuor alijs Hispanis ascendens, catenam cum aeno in caminum demittit. ibi ignis feruore aenum cum parte catenæ liquefactum est.

Mons flammiumus.

Empedocles Dominicanus.

Monachus non leuiter iratus Legionem recurrit, Fabrum vehementer incusans, qui catenam tenuiorem multò quàm iussisset ipse, esset fabricatus. Faber aliam multò crassiorem excudit: Monachus mōtem repetit: catenam & lebetem demittit, res priori incepto similem exitum habuit: nec tantum resolutus lebes euauit, verum etiam flammæ globus repente è profundo exiliens, propemodum & Fratrem & socios absumsit.

Omnes quidem adeo perculsi, in urbem reuersi sunt, vt de eo incepto exsequendo numquam deinceps cogitarent.

IN ea ipsa ciuitate cognoui sacerdotem, qui Questoris regij interuentu à rege Hispaniæ per literas petijt vt sibi ducentos seruos dari iuberet: pollicitus perfosso illorum opera aureo illo monte ingentes se inde diuitias eruturum.

Sacerdos metallarius.

Isti Rex rescripsit, montem, si vellet, suo sumtu aperiret. sibi enim non esse mancipia quæ ad eas fodinas mitteret. Ita inceptum illud omisum est.

BALSAMVM (vt inquit Plinius libro duodecimo capite 25.) vni terræ Iudææ concessum, pridem perijisse creditur. Nunc verò, quod ex India Occidentali adfertur, primùm in Hispaniola inuentum est, Indicæ mulieris indicio. Arbor vnde hic liquor elicitur, Goacozab ab indigenis vocatur. Ouied. Historiarum natalium Ind. libro decimo capite tertio.

Elicitur quoque hodie in noua Hispania ex arbore Punica malo maiore, cuius folia vetricæ similia ferrata & tenuia sunt. Indi Xilo vocant. Elicitur autem duobus modis. Primùm multis incisuris vulnerato arboris cortice.

Altero ramis & truncis eius arboris assulatim & minutim concisis, & in lebete amplissimo feruefactis: mox oleo supernatante collecto. Id priore ignobilius est. Monar. de simplic. medic. Indic.

2 Is est qui Iucatanam Primus aperuit. Suprà huius lib. capite decimo. Quem postea Petrus Arias Abulensis, post Castellæ aureæ imperium abrogatum ob Valboæ mortem, Nicaraguæ Gubernator, capitali supplicio affecit, quod clandestino fœdere cum Ferdinando Cortesio inito, occupatam, sponte ipsius, prouinciam armis retinere vellet, Sed oblato falso crimine in fontem oppressisse visus est, sicuti & generum suum antea, vt sublato æmulo, vacua prouincia solus potiretur.

3 Montis illius flammium nomen Gomara Masaiam, Dominicanus F. Blasium de Ynuesta, edit: scribitque nouum istum Empedoclem & præterea duos Hispanos sciendæ eius rei causa auidos semetipsos tribus corbis in Vulcanium illum craterem demisisse, quoad eius fieri potuit: atque inde lebetem catena ferrea reuinctum, ad centum & quadraginta vlnas deiectum, tandem vbi ad flammam peruenit liquefactum esse cum aliquot catenæ annulis. Illos stupefactos tali naturæ miraculo, irritò labore inde profiliisse. Ceterum anno M. D. L. I. Ioanni Aluarez Doctore & Decano à Rege concessum esse vt recluso eo monte metallum erueret. Gomar. Histor. gen.

libro quinto, capite 203.



PETRI



PETRI ALVARADI IN PER-
VANVM REGNVM EXPEDITIO. EIVS MORS,
& conscientiae in morte dolor. Vxor eius Deum ipsum in-
crepans, miro eius iudicio ab-
sumitur.

C A P. XVI.



NICARAGVA in occasum tendentibus, tercen-
tum mill. à Legionè, numquam longius ab ora ma-
ritima abscedendo quàm vt ipsum mare conspici
possit, peruenitur ad Guattimalam. Eam urbem
Petrus Aluaradus, postquam eam prouinciam sub-
egerat, inter duos montes condidit, è quibus sem-
per fumus euoluitur: ac duas præterea, San-michae-
lem videlicet & San. saluatorem, quæ centum mill. pass. inter se distant.
Iamque hic Aluaradus, perdomita & diuisa ea prouincia, eaque vrbe
condita, cum magna pace ac tranquillitate in constituta à se ditione partis
opibus fruebatur, quum nuncium accipit, Franciscum Pizarrum & Di-
dacum Almagrum, in Peruanum regnum transgressos, incredibiles ibi
diuitias reperisse.

*Pet. aluarado,
iam partis opibus,
per auaritiam &
ambitionem frui
non licet.*

*De his lib. 3.
cap. 1.*

HIS permotus, per amicos literas à Cæsare & potestatem transmit-
tendi in illud Regnum, accuiuscumque vellet eius partis, quàm modò
alij Hispani non insedissent, in ditionem redigendæ coloniisque occu-
pandæ, impetrat.

INDE anno M. D. XXXIII. septem nauium armata classe è pro-
uincia sua soluens, septuagesimo quarto die ad oram Peruanam appel-
lit. Mox in litus Mantæ egressus, ad eam oram quæ ab Hispanis post Por-
tus-vetus dicta est, ducibus Indis regionis peritis assumptis, vltèrius in
mediterranea progreditur. Tandem superatis montium quorundam
frigitissimis iugis & perpetua niue obrutis (vbi multi Hispani frigore di-
riguerunt, alij penuria victus cæsis equis famam tolerauere) in prouin-
ciam Quiton peruenit.

ID vbi Francisco Pizaro allatum, extemplo Didacum Almagrum
cum CL. Hispanis aduersus eum mittit: qui si posset, uel eum aditu pro-
hiberet, vel exercitum quem ille adduceret, precio ab eo licitaretur. Al-
magrus

magrus Tombesium peruenerat: ibi audito Aluaradum numero militum multò se esse superiorem, hostiliter eum inuadere non ausus est. Ambo ad Liribambam flumen conueniunt: ibi licenciatus Caldera pacem inter eos & amicitiam concilians, iubet Aluaradum tradere quas adduxisset copias Pizarro & almagro: illos verò vicissim dare Aluarado centum millia aureorum ducatorum, ea lege ac conditione vt ipse ex eo regno excedens, numquam deinceps eò regrederetur. Hæc pactus Aluaradus cum quatuor famulis Peruo decedit, & successu lætus Guattimalam reuertitur. Paulo post perlustrandæ eius oræ in Occidentem, & nouas terras quærendi consilium capit: & eò decem liburnicas, myoparones quatuor, instruit.

Fr. Marcus de Nizza cum aliis anno 1539. eam peregrinationem obiit.

EODEM ipso tempore quo Aluaradus classem adornabat, uenere Mexicum Dominici quidam monachi, peragratis ad Occidentem terris mille amplius milliarium spatio: qui vt ex longinquo reuenerant, de illis regionibus mira narrabant. Vulgarunt inter alia, Sibollam prouinciam aliàsque terras fertiles, diuites, auro cyanis, vulgò Turquinis, gossipio, aliisq; dotibus, abundare. Ea relatione moti Antonius Mendoza nouæ Hispaniæ prorex, & Ferdinandus Cortesius eodem in regno summus Præfectus - militiæ, suscipiendæ per se aut per legatos eius expeditionis consilia inter se agitant: sed discordibus inuicem animis, quum neuter alteri satis fideret, diuersi alius aliò abiere. Cortesius Hispaniam petijt: Prorex Petrum Aluaradum è Gattimala arcessens, quam celerrimè posset, cum suis copijs venire ad se iubet. Is breui soluens ad Trinitatis portum appellit: & terrestri itinere Mexicum profectus, de suscipienda in. sibollam expeditione cum Prorege transigit. Inde, septingentis militibus conscriptis, armisq; equis, & alijs aditer necessarijs rebus prouisis, Mexico ad naues tendit.

Didacum Lopez de Zunigua, vocat Gomara.

IN itinere nuncius ei affertur, Indos Xalisci prouinciæ incolas aduersus Hispanos rebellasse: itaque inde cum maxima copiarum parte ad ferendam suis opem festinat. Vt venit Petrum Zunicam Hispanorum complurium cæde recèndi confusum & tristem ibi nactus, ambo ad collem editum, Quem Indi munitum manu infederant, obsidendum properant. Munimentum id erat eiusmodi: totas arbores ramis inuicem implicatis & cocuntibus cum ingentibus faxis colligatas, quodam veluti nexu continenti opere iuncto, perpetuam septem hosti obiecerant. Sumùlque vt Hispani erigere agmen in collem & ferociter discurrere cœperunt, Indi horribili clamore sublato, cæsis arborum ramis, compagen operis soluunt. Tum verò prorutis arborum & lapidum cumuljs, omnia ingenti cum fragore in præceps deferri, & ingentis magnitudinis faxa per montis prona deuolui tanto impetu vt maximam sub euntium Hispanorum partem obtererent. Aluaradus prouoluto in eum equo præceps datus, duos intra dies viua concessit. Petentib. à decupente quid ei maximè doleret, Anima, inquit, vehemèter mihi dolet. Mediocri homo statura fuit loquax, perfidus, sæuus aduersum Indos, beneficiorum

Ambitiosa & auara anima cruciatus.

neficioꝝ immemor atque ingratus vique adeo vt vulgò etiam de eo fui dicant, Eum nulli amicorum fidem vñquam præstitisse. Postremò incestis nuptijs infamis, quum duas simul sorores in matrimonio habuerit.

ALVARADO mortuo, breui, Proregis missu, Mexico ad eam expeditionem abijt Franciscus Velasquez Coronatus cum octingentis militibus ijsque equitibus plerisque quum nauibus ad eam prouinciam subigendam & habitandam ire abnueret. Vt eò peruenit, pro omnibus diuitijs niuis copiam & commeatus penuriam reperit. Itaque multi equi, & Indicorum seruitiorum plerique fame absumti sunt. Dux ipse, quum se maiores opes inuenturum speraret, progredi vltèrius statuit. Iamque CL. milia pass. emensus, animalium genus quoddam medioꝝ magnitudinis, vaccæ forma reperit. Hispani in eorum animalium armenta irruentes, multa mactant & famem expellunt. Inde Velasquez multo frustra eius oræ peragrato spatio, postquam leuibus aliquot prælijs indigenas expertus esset, libertatem suam acriter propugnantes, eorum aliquot incensus ac direptis pagis: tandem spe irrita fatigatus, probraque ac diros in monachos illos iaciens, qui de eius prouinciæ opulentia tam lætam famam vulgassent, multis amissis Hispanis, pauper & nudus Mexicum regressus est.

NVNC, vt ad Aluaradum redeam, postquam eius mortis nunciuꝝ Guattimalam allatus est, Beatrix de Cueua vxor eius, femina equidem animi impotens, vana & superba, quum Dei opt. max. omnipotentiam cum gratiarum actione agnoscere, & immensam eius bonitatem laudare deberet, in blasphemias voces erupit, dicens, Nihil peius grauiusque à Deo mali inferri sibi potuisse, quàm quod viro orbata esset. Simul atrari ædes & nigro pingi iubens, non cibum, non somnum capere, non solatia vlla admittere, sustinuit. Adhæc laceratis crinibus humi corpus abijcere, multa que alia dicere & facere quæ mentis compotem non decerent. Inter hæc tamen magnificas & pompæ plenas exsequias viro duxit: neque luctu aut funebribus lamentis impedita est quominus primorum ciuitatis cœtu conuocato, se eorum suffragijs Gubernatricem prouinciæ designari curaret, omnesque sacramento in verba sua adigeret.

SED paulo post quàm ea gesta erant, ecce die VIII. Septembris, qui Virgini vulgò sacer est, anno M. D. XLI. imber ingentibus procellis effundi incipit: adeo vt circiter secundam noctis horam quæ alterū ab eo diem sequuta est, Indi quidam Episcopum prouinciæ a deuntes (Franciscus Maroquin is vocabatur) ei significarent, se ad radicem eius montis qui vrbi proximè immineret, terribilem quendam sonum & insolitum fragorem auribus accepisse. Episcopus obiurgat eos, Non vos sæpe (inquit) monui, ne eiusmodi rebus aures præberetis? Iam paulo vltra medium nox processerat, quum repente magna vis aquarum ex eo monte tanto impetu & violentia, torrentium instar erupit, vt saxa ingentis magnitudinis deuolueret, quæ mox incussa subiacentibus petris, maiore vi quidquid obuium esset proterebant.

Velasquez in Siballem. si expeditione pro thesauro carbones reperit.

Diuini iudicii in superbam & blasphemam viduam exemplum.

Ambitione luctu quidem minuitur.

SIMVL audiebantur per acrem iugubres vlulatus & stridores horrendi: & furuam quandam vaccam multa inferentem damna, & ea loca peruagantem, super sunt qui viderunt.

Inter multas ædificiorum strages, quas ea eluuiio aquarum dedit, primam Gubernatoris domum rapuit: & ea clade perijt Beatrix ipsa gubernatrix cum ijs omnibus quæ cum illa orandi causa (vt fertur) in abditū conclauē seu sacrarium aliquod penetrare, concesserant. Ad eum modum breui submersa & concussa repentina vi tota propè illa ciuitas, prostrata est.

Centum circiter ac viginti Hispani vtriusque sexus eo casu periere: nonnulli qui sub initium ruentis tempestatis vrbe cesserant, peniciem effugerunt. Luce orta, postquam procella conquieuerat, vicinis vrbi cāpis Hispani nonnulli debilitati, plerique obriti, alij brachijs, alij cruribus fractis, iacentes reperti sunt: inter ceteros puellula quædam illæsa & sine vlla noxa, sublata est, quam ex Indica muliere Aluaradus suscepit. Neque ex ea stirpe quisquam, præter istam, remansit. Posteam ruinam Gattimala in modica planicie, vbi nunc sita est, instauratur, trium mill. spatio à veteri dissita, ad Ortum: constatque septuaginta quinque aut octoginta domibus laterculo coctili exstructis, quæ magnam partem tegulis contectæ sunt.

Gattimala instauratur.

IN ea prouincia frequentes existere terræmotus experientia ipsa didici. Quum enim fortè aliquando essem in cœnobio, veteri Guattimalæ vicino (locus is vulgò Almolonga di Basso appellatur) & cum monacho colloquerer, super exiguo quodam tumulo, terra adeo contremuit, vt campanæ suæ sponte sonitum dederint: maceriæ quibus circumseptus erat cœnobij hortus magna ex parte corruerint: subterranei tubi, per quos aqua ad fontem deducebatur effracti: sacellum maius duobus locis fissum hiaret, & aliquot tegulæ in terram deciderent: terramque ipsam omnes hiatu profundo discessuram crederent. Durauit hic terror quantum recitando Symbolo Apóst. temporis satis est.

CETERVM ea prouincia, quia cœlo miti ac temperato subest, frumenti satis patiens est: sed omnium arborum quæ eò ex Hispania translatae sunt, nulla coaluit præter ficos & Armeniacas malos: verùm & ipsarum quoque fructus quum maturescere incipiunt, sub initium videlicet hiemis, tum insipidi existunt.

Duorum à Gattimala dierum itineris spatio, loco maritimo quem vulgò Izalchi appellant, magna vis Cacauatarum colligitur. Et hæ hodie ferè sunt Hispanorum qui eam prouinciā incolunt, opes: earumque maximam partem per Nouæ Hispaniæ prouincias distribuunt, in quibus, quòd id regnum frigidioris quàm calidioris temperamenti sit, id genus fructus non sufficienti copia colligitur,

PORRO

PORRO isti Guattimalenses Nicaraguensibus & Mexicanis moribus ex æquo ferè participant. Itaque negotiantur mercatusque & contractus inuicem exercent. Ac plerique eorum artes etiam mechanicas didicere. sunt enim inter eos fabri materiarij, carpentarij, pictores, aurifices, aliarumque opifices artium: & hos Hispani quondam in seruitijs habebant, eosque ære emtos varia opificia docuerant: sed quum heri ipsi aliquod laboris sui præmium & fructum ex eorum opera decerpere vellent, tum in libertatem restituti sunt.

QVOTIDIE venalitia sua fora & mercatus exercere consueverunt. merces, ferè sunt esculenta & poculenta, qualia sal, pisces, fructus, cucurbitæ, battatæ, incocti cum ramis ficus indigenæ, & ex ijs facta potio ita scitè & honestè mista, vt solus eius conspectus nauseam mihi cieret.

Præterea gossipio, penulis, interulis, cristis pennaceis alijsque eiusmodi, commercia inter se agitant.

- 1 P E T R V S Aluaradus, vt Francisci delos-Couos, qui à secretis & intimus consiliorum Cæsari erat, gratiam & fauorem quæreret, duarum simul fororum incesto matrimonio semet polluit, idque permissu & indulgentia Papæ. Gomara Historiar. gen.lib.5.cap.109.



INDICA:



INDICARVM GENTIVM COLOR: VINVM ET FERRVM IN PRECIO HA-

bent. Legendi & scribendi in nostris peritiam miran-
tur. Hispanicum iugum excutere
cupiunt.

C A P. XVII.



QVOD ad colorem Indicarum gentium attinet, in vniuersum ferè cereo aut buxco, & fusco seu rauo quàm alteri propior est: omniumque quoscumque in amplissimis illis prouincijs videre mihi licuit, pulcherrimi sunt Pariensis sinus accolæ & Valentiolæ prouinciæ indigenæ: ij nempe qui in mediterraneis opaca montium incolunt. Cuius rei causam eam esse arbitror quòd ea loca minus solis vapore torreantur quàm plana: siquidem maritimæ oræ accolæ subfusco, & velut carnis sole flagranti ambuste, colore sunt.

Vinum & Ferrum apud Indos rara & cara.

Indi legendi & scribendi vsus mirantur.

CETERVM omnium rerum quas Hispani in Indiam transtulerunt, nulla Indis gratior acceptiorque extitit quam vinum: & quamquam ipsi è Maizio atque alijs rebus factitia vina & potus moliantur, vti suprà diximus, vulgò tamen dicunt non ita ijs quæ ipsi faciunt, villis alii vires vigorèmq; animi, recreati spiritus, ventrem excalesceri, nec somnos ita dulces suauèsque conciliari, vt illo Castellæ. Ferrum præterea ad ipsos inlatum carum habuerunt: quum nihil ferè olim fabricarentur præter æneas secures, & cultellos è filice. Sed super omnia noster legendi & scribendi vsus, Indis miraculo fuit. Itaque quum Hispani literas Indis ad aliquem perferendas dabant, nusquam cogitando assequi poterant, qua ratione charta alba nigro distincta eloqui posset.

CETERVM omnium gentium ac prouinciarum in quas Hispani subactas hodie imperium obtinent, frequentissimæ & hominum multitudine abundantissimæ, hæ sunt, Noua Hispania, & ab ea Iucatã, Guatimala, Nicaragua, & nonnulli Peruani regni tractus.

PORRO

P O R R O quum nouum illum orbem quatuordecim annorum spatio, vt supra dixi, perlustraui, ac legerim Historias quas Hispani de rebus à se in illis regionibus gestis & suis aduersus Indos victorijs scripserunt: plerisque in rebus illos laudibus suis enarrandis modum egressos fuisse exploratum ac compertum habeo. Atque in eo maximè, quum iactant se summa laude esse dignos, quòd omnes à se subiectos in India populos conuerterint, & Christianos fecerint. quod quum dicunt, illos nempe populos à se factos esse Christianos, perinde esse videtur ac si quis, exempli gratia, dicat, Panem à pistore bene esse coctum. Attamen quum Christi Domini nostri & seruatoris doctrinam attentè considero: equidem comperio plurimùm interesse inter nudum nomen, & rem ipsam: id est, Christiani tantum nomen gerere, & Christianum re ipsa esse, latè inter se differre.

*Hispani laudare
suarum immo
dici prædicatores*

*Gom. lib. 5. Hist.
gen. cap. vlt.*

Q V O magis id credamus, vel Barbaros ipsos ea de re sententiam ferentes audire operæ præmium est. Nam in peruano regno alijsque multis locis, quantumuis Hispani passim vulgarent se Christianos esse, Dei ipsius & parentis cœlestis filios: tamen ob intoleranda sæuitiæ exempla quæ aduersus Indos ediderunt, nulla ratione vnumquam effici aut extorqueri potuit vt id nomen Hispanis tribuere & agnoscere vellent. Ea nimirum gens multo acriore ac solertiore iudicio quam quælibet aliæ Hispanis subiectæ dotata est.

*Peruani Hispanos
pro Christianis
& filijs Dei agnos-
cere nolunt.*

Mexicani quidem & finitimi alij populi, ex quo Hispani primùm in eas terras transgressi Christianos se esse dixerunt, eos quoque & ipsi semper ex eo hoc nomine nuncuparunt. Id verò vt faterentur & dicerent, numquam ad duci potuere Peruani, sicuti antè dictum, & suo loco fusius exponetur.

Q V A R E, quum extra controuersiam sit quamlibet nationem peregrinæ gentis imperio subiectam, si semet in libertatem vindicare possit id verò cupidissimè & sine vlla dubitatione facturam: ita Indi haudubiè, Mexicani præsertim, assiduè dissimulantes excupant, sedulo semper aspectantes an solitæ naues ex Hispania veniant.

*Indi Hispanicum
iugum excuteue
cupiunt.*

Ac si quid casu Hispaniæ infortunij accideret, sicuti fieri potest (quippe Imperia omnia quantumuis magna & potentia, omnes gentes, populi, ciuitates & regna, humanorum casuum varietati atque inconstantiæ, quam vulgò Fortunam vocant, obnoxia esse in perspicuo est) si clades inquam aliqua memorabilis Hispaniam affligeret, nec naues commeari in Indiam possent, vt solent: vniuersa quàm latè patet India, iugo excusso, rebellaret, atque omnibus Hispanis mactatis follenne agitaret epulum: atque, vt à quibusdam monachis

k

accepi

accepi, illi ipsi Fratres primi omnium funebre istud conuiuium suo sanguine imbuerent, quòd peruersis indigenarum moribus perpetuò aduersentur.

ID verum esse vnus rei exemplo probasse sufficet. Anno millesimo, quingentesimo, quinquagesimo tertio, quum Guattimalæ essem, eo ipso tempore quo Galli cum Hispanis bellum gerebant: nec ob metum piratarum, per omnem eam oram spatio quatuordecim mensium appulissent vllæ naues, præter phaselos duos (Galeones vulgò vocitant) Aluari Bazani, quorum alter ad Nomen-dei, alter ad Villam-riccam, Nouæ Hispaniæ portum, applicuerat: iam Hispanorum animos vehemens formido incefferat, ne Indi ad res nouandas spectarent, quòd iam ex Mauris audiuisent Gallos cum Hispanis bellum gerere, multaque iam illis damna intulisse.

*Indi Gallorum in
Indiam expedito-
nem peroptant, vt
ab Hispanis li-
berentur.*

Ipsè quidem per eosdem hosce dies, quum in eo loco quem Almolongam vocant, mulo infra Guattimalam, vbi quondam sita erat vetus Guattimala, cum quibusdam Indis colloquerer: sciscitari ex me vnus cœpit, An Galli haberent equos, & ea quæ faciunt Tau Tau, quū vellet quærere an Gallis essent bombardæ, nec posset.

Tum ego excipiens, Habent verò, inquam. Ibi ille suspirium ex imo pectore petiit ducere: & Deo notum est quid tum haberet in votis. Certè, tametsi monachorum assiduis vocibus illorum aures circumsonent, monentium nequid nouare aut mouere aggrediantur, quia videlicet Cæsar è Castella innumeram vim Christianorum aduersus ipsos emissurus esset, à quibus multo inclementius, quàm antea vnquam, haberentur: attamen ne his quidem toties iteratis & inculcatis minis impediatur, si idonea & opportuna occasio sese obtulerit, quo minus omnes Hispanos è suis finibus si modò possint, exterminent.

I INDIS principiò persuasio erat, epistolas quas Hispani mutuo ad amicos mitterent, animatas esse & loqui. Cuius rei lepidam historiam narrat Gomara.

Mittebat Hispanus quidam ad amicum duodecim Hutias (id est, cuniculos Indiæ Occidentalis peculiare) assos, ne æstu corrumperentur. Indum qui deferebat, quum vel obdormisset fessus de via, vel interquiesset, diutius morantem in itinere fames corripit: tres Hutias absomit. Reuertitur, litteras ab amico illo ad herum referens, quibus ille de nouem Hutijs ad se missis gratias amico agebat. Hispanus perlectis literis irascitur seruo: ille duodecim reddidisse affirmat. Sed quum epistolæ indicio proderetur, rubore perfusus verum aperit, & suos ea de re populares commonefacit, vt sibi à folijs & chartis eiusmodi loquacibus cauerent.

NEC dispar est quod de Brasiliensib. scribit Lerijs: Quum primò (inquit) in eas terras venissem, verba & sententias aliquas, vt sermoni eorum assuescerem, scribebam, easque mox coram ipsis legebam. Illi, præstigias id esse rati, inuicem his verbis alij alios alloquebantur: Non mirum istum qui heri ne vnum quidē verbum idiomatis nostri callebat, nunc vi & ope huius chartæ, quæ illum nostra eloqui docet, ita peritè easonare vt à nobis intelligantur? Nauig. Brasil. cap. 16.

Ceterum apud aliquos Indorum Occidentalium populos literarum vsus esse, allati in delibri prodidere. Iurisperitus quidam, Corales, Dariensium prætor urbanus, ad Regem Catholicum scribens, inter alia retulit, Ad se adductum Indum quendam, qui ab herofugerat ex interioribus Continentis terris versus Occidentem. Is legentem aliquando litteras Prætozem conspicatus, mirabundus accurret vt videret: dixitque Patronum suum & populares etiam libros habere, sed è folijs arborum simul confutis compactos, cuiusmodi à Cortesio è Colluacana in Hispaniam missi sunt.

Petr. Mart. Mediolan. Ocean.
dec. tertio lib. 10.



k 3

INDI



INDI CHRISTIANORVM
 IVDICES. SACERDOTES ET MONACHI IN
 India Occid. auaritiæ dediti. Indi Hispanorum consuetudine
 deteriores fiunt, & Christ. religionem ludi-
 brio habent.

CAP. XIX.



QMNIVM eius gentis rerum, quas maximè in India laboravi vt scirem, id imprimis intelligere conatus sum, quid nimirum de Fide nostra illi sentiant. Itaque quæcumque ea de re tum ex publicis Monachorum & sacerdotum quorundam sermonibus didici, tum ex ijs quæ ipse vidi & ab ipsismet Indis audiui, ea nunc exponere operæ precium duco: vt Lectores inde sibi subiiciant, quantum mala nostra opera exemplaque scandalorum apud illos pariant. Prudentes verò ac sobrios Lectores ante omnia rogo vt æquum huc & attentum animum afferant, sciantque se verè aurea dicta sententiasque in primis memorabiles summaque admiratione dignas hîc audituros.

*Barbari surgent
 in iudicio aduersus
 Christianos
 multos, & con-
 demnabunt eos.*

INDORVM plerique ac potissimum Regulorum & principum filij, qui legere & scribere didicerunt, atque adeò Præcepta ipsa Dei, quæ bona esse fatentur, idcirco plurimum mirantur nos ipsos à quibus hæc habent, ea non obseruare, & vulgò ita loquuntur: **HEVS** tu Christiane, Vetat Deus ne quis per nomen suum in vanum iuret: at tu omni & quidem leuissima de causa, assidue iuras & peieras. Iubet Deus ne falsum testimonium dicamus: vos verò Christiani nihil ferè aliud facitis, & alij alijs detrahitis & maledicitis. Iubet Deus vt proximum tuum tanquam te ipsum diligas: ei que sua debita remittas, vt tua tibi metipsi condonari vis: vos verò planè contra facitis. nam & à vobis malè tractantur qui minus opibus valent, & si quis quid debeat vobis, vos eum in vincula trahendum & conijciendum curatis: ac quanquam facultatibus careat, tamen vt persoluat vrgetis, & rigidè æs vestrum exigitis. Si inter vos sit pauper aliquis Christianus, ne de vestris facultatibus illi erogetis, remittitis eum ad casas nostras, vt ei elemosynam largiamur.

SVNT

SVNT præterea etiam Indi, qui immodicam avaritiam nostram & furiosam cupiditatem pertesi, aureum numisma aut bracteam in manus capiant & dicant: EN Deum Christianorum: propter hoc è Castella in terras nostras venire: propter hoc nos subegerunt, vexarunt, pro m̄cipijs vendiderunt, & multa in nos nefanda ediderunt: propter hoc bella & prælia inter se agitant, & alij alios mutuò interimunt: propter hoc perpetuò inquieti, alea ludunt, blasphemant, diris se devouent, litigant, furantur, alij aliorum vxores rapiunt. denique huius gratia nullum sceleris aut libidinis genus prætermittunt.

Barbari avaritiam Christianorum gravissimè notant.

”

”

”

”

IPSE sacerdotem cognoui, Guattimalensi episcopo in primis acceptum, qui per illos Indiæ pagos venale vinum circumferens (quamquam id Præsidium & Gubernatorum edictis prohibitum esset) breviori quàm sex mensium spatio viginti quinque millia Regalium lucratus esset. Sunt præterea monachi qui palam & interdium ea flagitia committunt, quæ alios vel noctu perpetrare puduerit. De vitiosis, non de probis hic loquor: quamquam etiam Franciscanus quidam publicè clamaret, nec sacerdotem, nec monachum, neque episcopum in tota India vllum existere viri boni nomine dignū. Quippe omnes se dedere avaritiæ, atque vbi Indos diuitijs abundare intelligerent, eò omnes confluere certatim. vbi verò inopes essent, ea loca omnes fugere. Monachus ille, quū San petri esset, Capitis Fondurensis vrbe, proximum nauium traiectum exspectans, vt in Hispaniam transmitteret: propter hæc verba, Superioris sui mandato, captus & Guatimalam abductus est. Ipse quoque sacerdotes inter se confabulantes & profitentes audiuisse me memini; Sed ad questū faciendum, non aliã ob causam, ex Hispania in Indiam traiecisse.

Monachorum nefanda libertas in India.

Veritas odium parit.

NUNC quod ex monacho quodam, quum Comaiaguæ essem, auditum habeo, referam. Is mihi retulit cognitum à se Indum reguli cuiusdam filium, acutissimi ingenij hominem, qui quum adolescens in ludum itaret, ibique legere ac scribere disceret, nemo erat qui non existimaret eum ita virtute ac doctrina præstantem inde euasurum, vt ceteris vitæ exemplo preiret. Sed vt trigessimum ætatis annum attigit, contra quàm omnes exspectarent, inde impurus, nequam & sceleratus, redijt. Interrogatus cur è bono improbus euasisset: Ex quo (inquit) Christianus sum factus, per Dei nomen iurare, & per Crucem, & per verba sancti Evangelij: ac per Dei vitam blasphemare didici: eumque abnego, nec credo. Aleari præterea didici, & verum numquam eloqui: enssem insuper mihi comparavi ad ciendas rixas: denique, vt plane ritu Christianorum viam, nihil iam mihi præter concubinam deest, quam breui me domum ducturum spero.

Indi Hispanorum consuetudine corrumpuntur.

QVOD mihi ipsi vsuuenit, commemorabo. Reprehendem forte Indum alexæ & blasphemij deditum. Ille mihi confestim: Nos inquit, ex vobis ipsis hæc exempla didicimus. Ac certè qui ita flagitiosè viuunt Indi, ex ijs ferè sunt, qui apud nonnullos Hispanos educati, quibus nullum studium est, præterquam alea ludere, blasphemare,

& eiusmodi alia facere, domestica consuetudine eorum moribus facillimè assueuerunt. Atque hæc ferè sunt miracula & prodigia, quæ Hispani apud Indos edidere.

*Christianismum
in frigidis ceremonis
suum etiam Barbari ipsi ri-
dent.*

MULTI præterea Indi alij reperiuntur, quos si interrogas, An Christiani sint: Respondent, se esse: quippe Episcopum signaculo Crucis eorum faciem signasse, & benedictionem suam ipsis impertiuisse: se templum ædificasse, atque intus B. Mariæ imaginem collocasse, postremò campanam comparasse. Fortè aliquando ipse quum ab Indo sciscitatus esset, An Christianus esset: tum ille, Num tu vis me, inquit, per decem aut duodecim annos seruum esse Episcopi, & curare suam mulam?

ALII eadem de re interrogati dicunt, Sibi quater aut quinquies caput aqua à sacerdote conspersum. Isti tales, simul ut sacerdotem aliquem aut monachum venientem conspiciunt, tum confestim obuiam accurrentes, Pater, inquit, irrorate mihi caput aqua, quia volo esse Christianus, etiam si iam aliàs baptizatus fuero. Ita initio ab vno facto, cetera plebs quò pergat ignara, vniuersa concurrat. Id ferè vsuuenit ijs locis vbi Indi pauci & pauperes sunt, & inter quos nulli nec sacerdotes nec Fratres resident. Ceterum inter monachos nonnulli etiam reperti sunt, qui istos baptizare nollent, quum dicerent, Perinde esse Indum baptizare, ut brutum aliquod animal. Alij è Castella in Indiam transgressi, ibique moribus & exemplis tum Hispanorum tum Indorum inspectis, utrosque pariter miserantes, retro in Hispaniam ad sua cœnobia reuersi sunt.

*Nauig. Brasil.
cap. 61.*

QVOD facile inter omnes constat, omnium propè Indorum Occid. maximè ab humanitate alieni sunt Brasilienses barbari. Quæ tamen sit eorum de Deo notio, quæ laudum & præceptorum Dei admiratio, ex Lerio nostro cognoscere operæ precium est. Is ergo de Tououpinamboultijs Americæ gente agens, ita scribit: INTER cetera, (inquit) dicebamus illis nos credere in vnum Deum, creatorem cœli & terræ, qui ut orbem & quæcunq; in eo sunt, condidit, ita omnia pro arbitrio gubernat. Illi vbi hæc audierant, alij alios intuentes, & in hanc vocem (quæ admirationis nota ipsis familiaris est) erumpentes, *Teb*, defixi & stupefacti hærebant. Et paulo post: Quum fortè aliquando inquit, cum alijs Gallis aliquot in quodam barbarorum pago essem, (*Ocarentin* ipsi appellant) & in aperto ac pro patulo cœnarem: confluentes Barbari eius vici incolæ, maiores natu præsertim, cum multis benevolentia signis, circumfusi, neque vel minimo verbo dicentes interfati, nos attentè & tacitè intuebantur. Donec peracto conuiuio, magno natu quidam, quum obseruasset nos ab hymno cibum auspiciatos, hymno quoque cœnam clausisse, accedens, ita inquit: Quid sibi vult hic ritus quo vos modò vsi estis, quum sublatis pileis omnes, præter vnum qui loqueretur, silentium tenuisset? Ad quem pertinebat ea oratio quam ille habuit? Vestrumne præsentium ad aliquem: an ad absentium? IBI ego opportunè oblatam eam occasionem arripiens, ut apud eos de vero Dei cultu loquerer: quum præter eius pagi amplitudinem & frequentiam, Barbaros etiam solito attentiores animaduertem: rogare Interpretem nostrum ut suis verbis, meum illis sermonem, quoad capere ipsi possent, explicaret. Tum à quæstione senis exorsus, Preces nostras ad Deum dirigi respondi: eumque, etsi sub ipsius conspectum non caderet, non tantum liquidè audiuisse nos, sed etiam quicquid pectore occultum haberemus, id perspicuè cognoscere. Inde ad Creationem mundi delapsus, in primis laboravi ut docerem, hominem nobilissimum inter creaturas à Deo esse conditum, ut eò magis celebrandæ opificis sui gloriæ studeat. Ac nos quidem, quod ipsum coleremus, eius manu infinitis periculis longissimæ nauigationis in tam vasto mari eripi: eiusdemq; opes fretos, ab omni prorsus Aignan metu (Dæmonem ita appellant, à quo subinde vexantur) tum in hac tum in ventura vita esse liberos. Quare si Caraium suorum imposturas, & barbarum mandendæ humanæ carnis morem, abijcere vellēt,
eadem

eadem profus Dei dona consequuturos, quæ nos habere cernerent. Multa præterea de humani generis labe ac ruina, vt eorum animos ad Christum præparemus subiecimus : quoad eius fieri potuit accommodatis ad eorum captum rationibus & exemplis, quæ in præsens fufius exequi superfedeo. Illi cum nos ingenti cum admiratione duas amplius horas perattentè auscultaffent: tum vnus exijs autoritate & ætate grauis, in hunc modum differuit: MIRA equidem, optima & nobis non ante audita, hîc dixistis. Ac vestra quidem oratio mihi in memoriam redigit, quæ nobis sæpe auos nostros narrantes audiuius: Nempe iam inde à priscis temporibus & tam multis abhinc Lunis quot iam meminisse non possumus (quippe illi Lunarum numero aut vicibus, non mensibus atque annis, temporum spatia definiunt) venisse in has terras quendam *Mair* (id est Gallum, seu qualibet alia è gente aduenam) vestro more vestitum & barbarum. Atque eum, vt ipsos sub Dei vestri obsequium duceret, eadem oratione apud eos esse vsum, qua nos hodie affamini. Sed, vt nobis quoque à Patribus per manus traditum est, eos illius verbis fidem adhibere noluisse. Itaque mox successisse alium, qui Ensem, symbolum maledictionis, illis traderet. Inde sequuto inter nos bella, neque ex eo mutuis cædibus alij in alios sæuire destitimus. Nunc verò, postquam diuturno vsu his assueuimus, si nunc repentè auitum morem exueremus, apud vicinas gentes ludibrio & derisui essemus.

HIC nos summa contentione ac vehementia testari, tantum abesse vt finitimorū ludibrijs moueri eos oporteret, vt contra, si summum illum cœli & terræ opificem seriò colerēt, de omnibus, qui ob id vltro molesti essent, victoriam referrent. Postremò eam verbis efficaciam addidit Dominus, vt non multi tantum Barbarorum, ad eam quam ex nobis didicissent legem, deinceps vitam composituros, nec cæforum hostium carnes vltà esturos, se promitterent: sed secundum hoc Colloquium, positis humi genibus, nobiscum Deo gratias agerent. Ea oratio, quæ ab vno è nostris clara voce in medio eorum cœtu ad Deum concepta fuerat, mox illis per interpretem exposita est: nos ab illis in pensilia è bombyce cubilia, dormitum deducimur. Sed nondum nos somnus corripuerat, quum ecce istos cantantes & cõclamantes audimus, Sumendam de hostibus vltionem, & plures quàm antea esse mandendos. En inconstantiam miseri huius populi, & humanæ naturæ triste exemplar. Mihi tamen equidè persuadeo, si Villagagno nunquam à vera Religione deficiuisset, & nos diutius in illis terris morati essemus, fore vt aliqui tandem Christo lucriferent.

Haftenus ille.

Vnde perspicuè apparet, semen aliquod Religionis inesse illis gentibus, sed eas à Principijs illis naturalibus ad absurdissima commenta & fœdos mores partim insitata vanitate, partim malis Christianorum exemplis, facillimè deficere.

INDO.



INDORVM PERTINAX IDOLOLATRIA. DIDACI LOPEZ EPISTOLA, Ecclesiasticorum & Iuridicorum Hispanorum in India Occid. mores ac vitia graphicè depingens.

C A P. X X.



Indorum pertinax Idololatria malis Hispanorum exemplis alitur.

VVM Guattimalæ essem, ac sæpe in S. Francisci monasterium commearem, amicitiam cum quodam monacho contraxi (Franciscus Betanzus is vocabatur, experiens homo, & multo omnium earum prouinciarum vsu, tum Guattimalæ tum Nouæ Hispaniæ, peritissimus, qui etiam duo Indica idioma apprimè calleret & loqueretur.) Quum ab eo aliquando suam ea de gente oppinionem percontarer, præsertim in ijs quæ ad vitam nostram spectarent: mihi respondit, Eorum ferè tum natu grâdes, veteri suæ Idololatriæ pertinacissimè esse affixos, tum maximè Sacerdotes: ac sæpenummero se suosquæ collegas superuenisse illis victimas & sacrificia dijs suis facientibus. Itaque necessariò eorum filios, vt temporis spatio religionem nostram imbiberent, à parentibus atq; auis suis segregandos esse, & ab eorum consuetudine quamdiutissimè remouendos: ne illos postquam ex ephebis excefferint, præposteris moribus suis imbuant. Postremò addidit, eos quoque qui baptizati essent, nihil ferè habere Christiani præter nudum nomen.

EXINDE quum inter commentandum (vt fit in penitiores de specialibus rebus sermones paulatim delapsi essemus, & ex eo multa tum de moribus Hispanorum, tum de earum prouinciarum regimine percontarer: atque ille me in rebus Indicis inuestigandis curiosum animaduerteteret: epistolæ cuiusdam exemplar, legendum mihi tradidit. Eam Baccalaureus quidem ipsius familiaris, Didacus Lopez de Zunega, ad Episcopum, Præsidentem & assessores Guattimalæ conscripserat, durius nimirum ab istis coercitus & malè habitus, quòd eorum vitia & flagitiosos mores verbis liberius perstrinxisset.

Quum

Quum verò eam apertam misisset, descripserat ex autographo monachus, à quo & exemplum infra scriptum desumpsi. Eius autem sententia hæcerat: Ex quo me fortuna per orbem terrarum agitare coepit, Regna aliquot & prouincias peragrando emensus sum, & nusquam non noui aliquid & inusitati conspexi. Verum ex quo fors mea permisit ut in has Indiæ regiones, quæ Aureæ appellantur, & virtutis omnis expertes sunt, trajcerem: tot tantaque nequitia exempla vidi, ut neque eis enarrandis lingua mea, nec cogitatione complectendis animus meus, par esse possit. In ijs ferè pessimum hoc animaduerti, quòd inter vos nulla iustitia, nulla virtus, nulla bonitas, nulla castitas superest: quin omne euum vestrum studiis partium, simulatibus, perfidia, vanitate, rapinis, dissidijs, inuidia, odijs, aleis, lustris, blasphemijs, intestinis bellis, luxu, auaritia alijsque pessimis libidinibus, miserè consumitis. denique qui vestrum optimus habetur, quanto se is ceteris præstare putat, tanto est omnium deterrimus. Summa quidem cura notaui ac comperi maximam partem vestrum, quotcunque in Indiam venistis, tales esse ut, non dico cælum atque Angeli, sed terra & dæmones ipsi vos exosos inuisosque habeant. Ac pro certo habete, quemadmodum tyrannica multa facta per vim perpetrastis, ita Christum permissurum ut serui omnium per ius euadatis.

Hispanus Hispanorum presertim Ecclesiasticorum, in India mores depingit.

EIVS rei exempla & clara documenta si quæritis, historias Græcas Latinasque euoluite, Romam caput & decus orbis considerate, Athenas & Spartam, bonarum omnium legum ac morum lumina, intuemini, multasque alias ciuitates & regna, quorum vix hodie vestigium vllum, ac ne memoria quidem vlla superest. Si tantæ ciuitates periere, tot opibus dotibusque florentes, ac tantorum Principum mentibus viribusque administratæ, vobis scilicet talibus, velut eximijs, Deus pepercerit? An putatis Dei bonitatem ac patientiam passuram ut per omne æui tempus tantis induti vitijs, & tot sceleribus demersi permaneat? Nonne iudicij a dmodum obtusis & occæcati estis? Scilicet creditis Indos Christianos futuros, si vos ipsi non estis, nisi fortè nomine ac titulo tenus? Frustra id quidem. Nam multò efficacior (mihi credite Domini mei) ad brutas illas gentes fuerit vel vnus diei honesta vita & bonum exemplum, quam continuæ integri anni lectiones & doctrinæ. Quid enim refert odoriferas rosas ad plebem ore & lingua spargere, si mox spinosis malorum operum aculeis illam pungitis & vexatis?

Barbari bonis exemplis quam commodis verbis magis mouentur.

NONNULLI dicunt quod vestra Sanctitas domine Episcopo, satis boni facit: sed videte ut bene etiam illud faciatis. quippe reperiuntur qui & quod alioqui bonum est malè faciunt: & vestra Sanctitas ex eo grege est. Nam quos vestire debebatis, eos spoliatis: quod amarum est dulce, quod dulce est, amarum dicitis: mendaces & falsos diligitis: eos qui vera loquuntur, odio habetis. aspernamini bonos, & turpes probrososque honore afficitis: vitiosis fauetis, & vexatis honestos. Denique de alieno valde liberales estis, de vestro verò parcissimi. Quid
I dicam

„ dicam amplius? Nempe hoc, vos multò ad remigandum intriremi ali-
 „ qua, quàm ad id munus gerendum, aptiores esse: idque affirmare ausim,
 „ vestre Sanctitati plus esse: virium ad tractandum remum quàm virtutis
 „ ad gubernandum Episcopatum.

„ **A L I I** dicunt quòd vestra Dominatio multo honore decorata at-
 „ que honestata est. Sed mementote Senecam dicere, Stultorum laudem,
 „ à sapientibus haberi pro argumento infamiæ: quia quidquid stulti cogi-
 „ tant, vanum est: quidquid loquuntur, falsum: quidquid damnant, lau-
 „ dabile: quidquid approbant, malum: & quidquid laudant, infame. deni-
 „ que quidquid agunt & moliuntur, nihil nisi amentia est. Sed laudari &
 „ honestari ab ijs qui ipsi honore digni sunt, is demum verus honos est:
 „ summum verò & præcipuum decus, placere Iesu Christo.

*Episcopi hodie in
 Papatu quiduis
 aliud sciunt & a-
 gunt quam quod
 sui muneris est.
 2. Timoth. 12.*

„ **C E T E R V M** accepi à nonnullis patientiam quam
 „ in tolerandis ærumnis meis adhibui, vestre Dominationi pluri-
 „ mùm admirabilem fuisse: sed, vt ingenuè dicam vestra admiratio mi-
 „ hi plurimùm admirationi fuit. Nam rerum perperam gestarum
 „ pœnitentia & dolor è sapientia oritur: sed benè & honestè factorum
 „ immodica admiratio, non aliunde manat, quàm ab exiguo iudicio &
 „ minore vsu. Quippe vos id fugit, Nos cum Christo crucifigi oportere,
 „ quantum ad hunc mundum attinet, si velimus in futuro vnà cum eo
 „ eterna gloria perfrui. Vos ignoratis luculentam illam Pauli Apostoli sen-
 „ tentiam in posteriore ad Timotheum epistola, Omnes qui piè viuere
 „ volunt in Christo Iesu, in hoc seculo perseuutionem passuros. Nesci-
 „ tis, quod corpori damnosum est, id animæ esse vtile: nescitis regnum
 „ cœlorum non acquiri cursu taurorum, non lusu arundinum, non arca
 „ inclusorum nummùm & auri copia, non seruorum fodinas exercenti-
 „ um ingentibus familijs (quales vestra dominatio multos athuc habet)
 „ non dolis, non astu, non mendacijs: verùm perseuutione, infirmita-
 „ te, carcere, vinculis, paupertate, fame, siti, infamia, ingratijs, exilijs, tor-
 „ mentis, varijsque ærumnis, quæ assiduè vitam mortalium obsident &
 „ exercent, eò perueniri. Eas verò res si vestra Dominatio ignorat, quod
 „ facile equidem credo, annumerare vosmet potiùs bestijs quàm homi-
 „ nibus potestis.

„ **M V L T A** præterea sunt quæ à me dici possent, tum de vestra Do-
 „ minatione, tum de ipsis etiam Præsidibus. Sed eiusmodi rerum tanta
 „ est copia, vt verear, ne me de ijs scribere aggressum tempus ipsum & char-
 „ ta deficerent. Quare verbum non amplius addam. Data Trugilli, xx.
 „ die Maij. Anno M. D. LII.

Didacus Lopez de Zunegua.

CERA-



CERATVM, INTEGRVM IVDICEM. HISPANORVM FLAGITIIS OB-

uiam ire studentem, mors intercipit, Iudicum onerosum munus.

C A P. XXI.



QVVM primò iui Guattimalam, ibi tum Præses erat licentiatus Ceratus. Is ille erat Ceratus qui in Dominicam Edictum regium de libertate Indorum tulerat, uti superius diximus. Eum tunc Cæsar amotum Insula regendæ illi provinciæ imposuerat: de quo verè hoc possum testificari, numquam in vniuersa India eo meliorem nec sanctiorem fuisse Iudicem: nec qui iusta edicta mandataque regia rectius obseruaret, semper procurando ne Indi ab quoquam Hispano iniuria vlla violarentur, aut haberentur durius.

SÆPENVMERO suorum contumaciam arrogantiamque expertus quòd indigenarum salutem procuraret, pertæsusque, optare solebat ut Deus eum à tam peruerso hominum genere liberaret. Dicebatque si Deus trajcere in Hispaniam ipsi concederet, se Regem monere velle, ne deinceps sacerdotem vllum transmittere in Indiam pateretur, propter flagitia eorum & intemperatissimas libidines. Sed morte præuentus, quod in animo habebat præstare non potuit.

ITAQVE successor ei alter Mexico missus est, Doctor Chesada: qui duobus post mensibus, quàm Guattimalã venerat, vita concessit. Quum que ægrotantem monachi aliquot consolarentur, dicendo, Domine Præsidens esto bono & hilari animo, aliâq; eiusmodi pro tempore subiicerent: ille excipiens, Ah quî fieri potest, inquit, ut is hilari animo sit, cui tot rerum ratio ipsi Deo reddenda est?

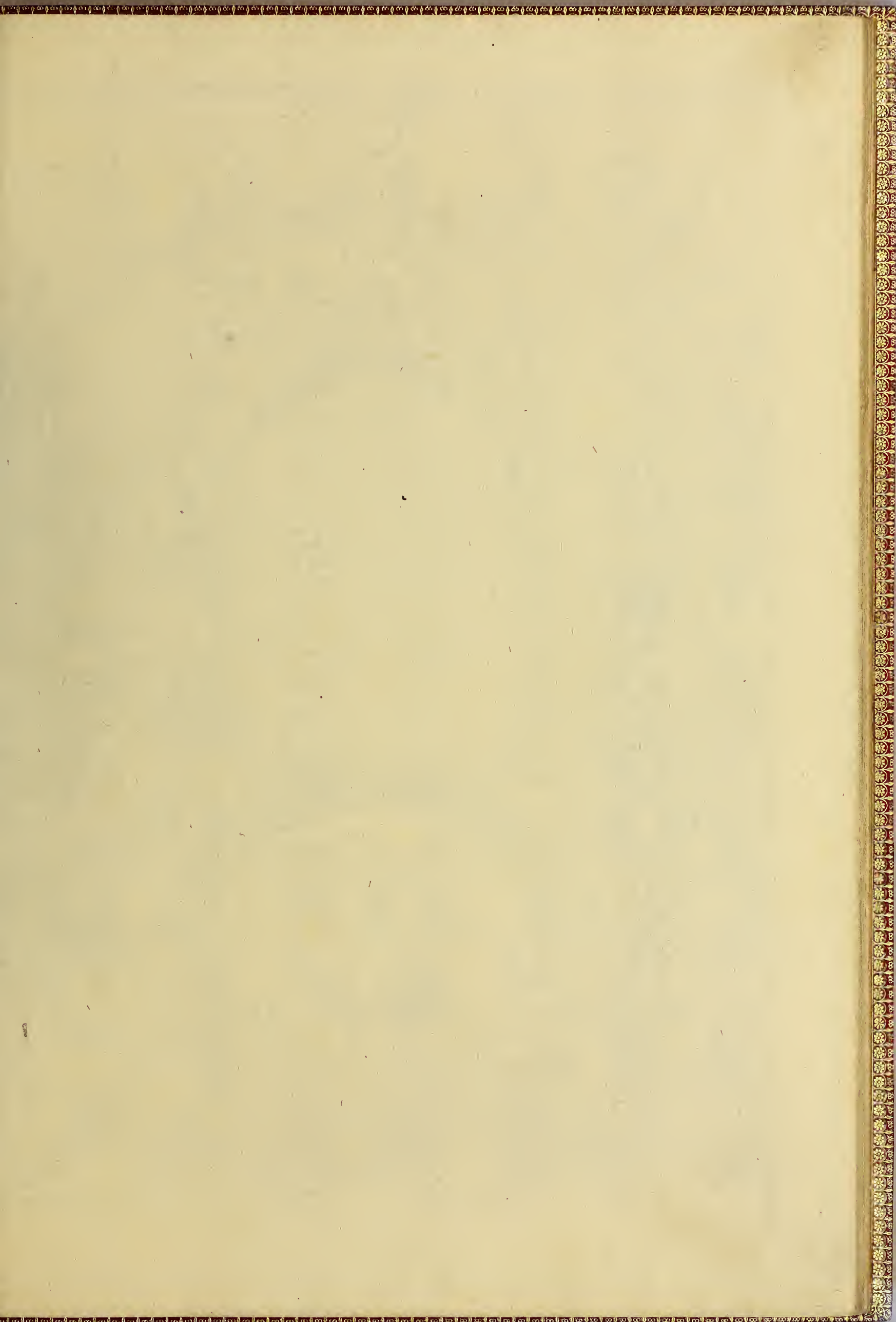
HOC dictum memorabile, huic loco inferere operæ pretium visum est, ut inde sibi exemplum sumant Iudices & Magistratus: id est, ut perinde iudicent de alijs, qualiter à Deo de se iudicium ferri volent: atq; ita benè subductis sui muneris rationib. ex hac vita exeant, ut in futura æternùm non plangent.

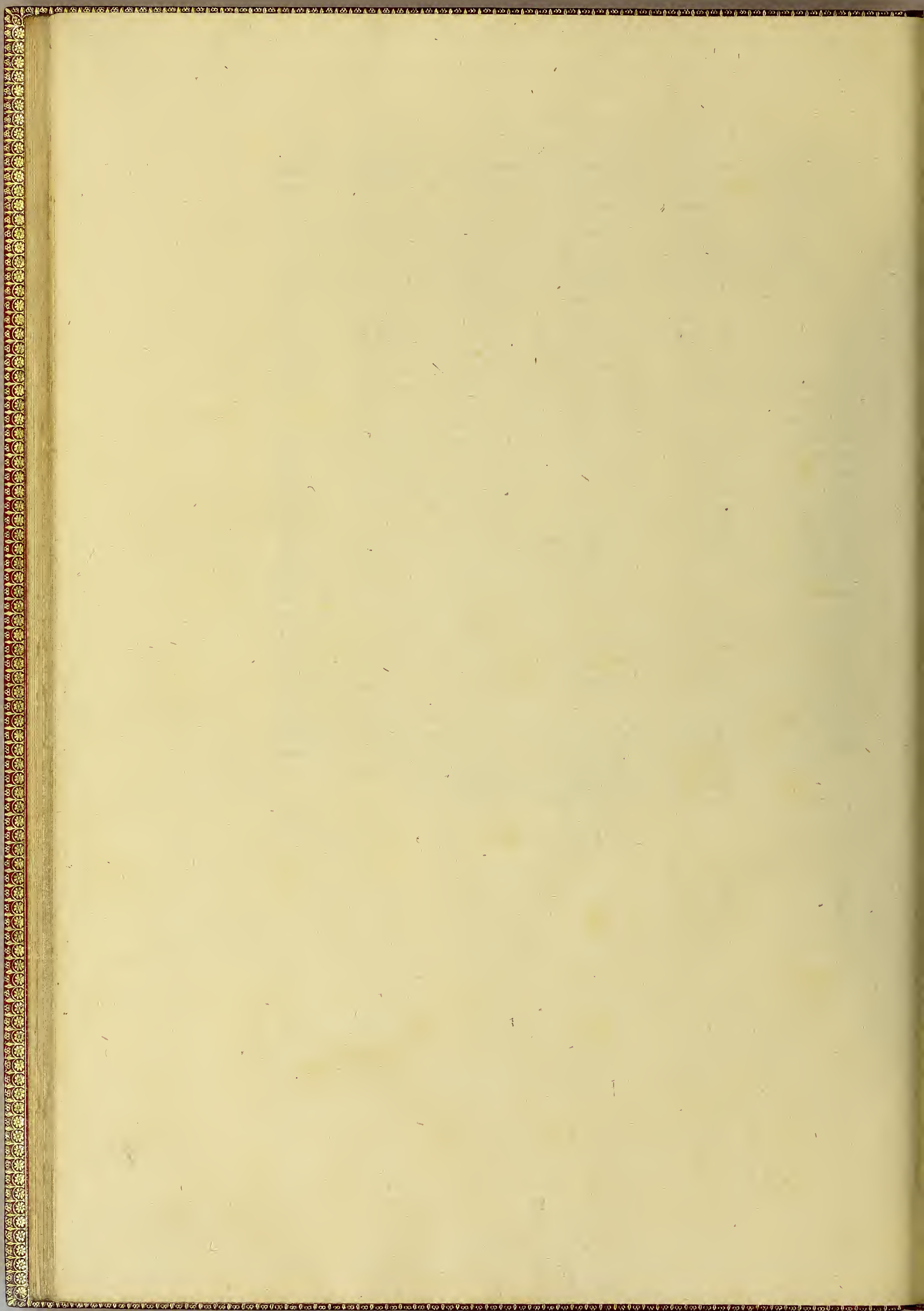
Ceratum Hispanum Iudicem Hispanorum contumacia cadet.

Iudicibus muneris administrati ratio Deo reddenda.

INSIGNE Ludouici, cognomento Diui, Galliae Regis, exemplum in eam sententiam extat. Is enim cum forte aliquando ex Psalmis Dauidis preces ad Deum conciperet, interuenit aliquis, qui pro reo quodam capitalis criminis gratiam peteret. Rex, quasi aliud agens, annuit. Mox verò quum incidisset in versiculum Psal, 106. *ibi. Beati qui colunt iustitiam in omni tempore:* tum protinus reuocari iussit eum cui gratiam concesserat, eamque irritam fecit: memorabili edita sententia, Principem qui punire potest crimen, nec punit, non minus coram Deo reum esse quàm si id ipse perpetrasset. Pieratis esse opus non sauitiae, iustitiam facere. *Annal. Gall.* Sed in primis memorabilis Oliuarij Galliae Cancellarij casus & exitus, Iudicibus documento esse debet. Is quum tristem in pios viros, qui Cabrerijs & Merindolij Prouinciae oppidis puram religionem exercerent, sententiam latam suffragio suo contra conscientiae iudicium, approbasset: ac postea veritatis cognitione imbutus saepenumero fassus esset cum lacrymis se merito ob id à Deo reiectum: tamen in tumultu Ambosiano praecipuus inter eos Iudices sedit, qui multos pios ac strenuos viros, tyrannico peregrinorum iugo & Regem ipsum & populum Galliae liberare fortius quàm felicius molitos: velut perduelles, reluctantem conscientia, damnarunt. In ijs quum Petrus Campagnacus, litteratus adolescens, ad causam dicendam productus esset: Cancellarius, eo neque audito neque interrogato, Suspendite hunc hominem, suspendite hunc hominem. Quid? suspendite, ait Campagnacus, Facile tibi quidem dictu est. At si tu, ex quo id factis es pro merito, suspensus esses, iam ante triginta annos pauisses coruos, nec tot scelerum minister fuisses, Recordare mecum, quid adferis quum Pictauij Iuri ciuili operam dares. Num te eo tempore vnum è contubernalibus tuis sceleratè interfecisse meministi? atque inde in tantu patris odium venisse, vt ex eo in conspectum suum venire vetuerit? Ac reipsa quidem Arquinuillierius quidam, Oliuarij tum socius, perditus nebulo, propter hoc facinus Lutetiae suspensus fuerat. Ad haec verba adeo perculsum memoria facinoris Oliuarium fuisse constat, vt obruto moerore & infania animo, & inde graui morbo implicitus, horribiliter aduersus Deum ipsum fremeret. Tanta interea aegritudinis & horroris vehementia, vt quanquam defecto corpore & assiduis morbis debilitato: phrenetici tamen instar aut robusti alicuius adolescentis, totum cubile concuteret. Ita aegrotantem inuisit Cardinalis Lotharingus: sed Oliuarius, quum suos eius aduentu cruciatus augeri sentiret, faceffere prope cubiculo iubens, ne ipsius quidem conspectum pati potuit. Vt verò paulò longius semotum animaduertit, tum altius ingemiscens in has voces erupit, AH, Ah, Cardinalis, tu nos omnes in aeternum exitium trahis. Tum accedere ad aegrum Cardinalis, & consolando vltro spiritus eius mitigare: Eum videlicet tentari, inquit, ab immundo spiritu, sed in fide perstandum esse. Egregie, inquit, Cancellarius, egregie, scilicet quasi haec tu credas. Inde aspectum eius auersatus, & nihil eloquutus vltra, paulò post vita concessit. Inter lentos cruciatus, Annae Burgij senatoris integerrimi (cuius iudicio, Cardinalis praecipiti iussu rogatuque victus, subscripsit) mortem praecipue deflebat. Haec est merces Iudicum, quibus Aulicæ gratiae fumus, sua conscientia potior est.

FINIS.







AMERICÆ
PARS QVINTA.

Nobilis & admiratione plena
Hieronymi Bezoni Mediolanensis
secundæ sectionis Hispanorum, tum in
Nigritas seruos suos, tum in Indos crudelita-
tem, Gallorumq; piratarū de Hispanis toties
reportata spolia; Aduentū item Hispanorū
in Nouam Indiæ continentis Hispaniam,
eorumq; contra incolas eius regionis
sæuitiam explicans.
Addita ad singula fere Capita scholia, in quibus
res Indiæ luculenter exponuntur.
Accessit præterea Tabula Chorographica. Nouæ
Hispaniæ in India Occidentali.

AD
Inuictis RVDOLPH. II. ROM. IMP. AVG.
Omniuelegantibus figuris in aes incisis expressa à
Theodoro de Bry Leod. ciue Franc. A. ch b xcv.

157
 NIGRITÆ IN SCRVTANDIS VENIS METALLICIS I
 ab Hispanis in Insulas ablegantur.



A Tritis, & penè absumptis continuo labore Hispaniolæ Insulæ incolis, Hispani aliunde mancipia conquirere cœperunt, quorum ministerio in perfodiendis montibus, venisque metallicis perscrutandis vterentur. Itaque redemptis sua pecunia, & accitis ex Guinea Quartæ Africæ partis Prouincia mancipijs æthiopicibus siue Nigritis, illorum porrò opera vsi sunt, donec temporis successu quidquid in ea Insula metallicarû venarû inesset, exhaurirent. Nam vt Lusitaniam Africæ partem quam ipsi Guineam (Incolæ Genni aut Genna appellant) sibi subiectam reddiderant; singulis annis aliquot incolarum centurias exteris nationibus diuendebant, quæ mancipiorum vicem supplerent.

NIGRITÆ EXHAUSTIS VENIS METALLICIS
conficiendo saccharo operam dare debent.

II



Nigritarum ergo opera vfi sunt Hispani initiò in scrutandis venis metallicis: verùm postquam illæ fuerunt exhaustæ, horum ministerio vti cœperunt ad molas trusátiles quæ sacchariferas cannas comminuunt, ad saccharum coquendum & cogendum: in quo ministerio etiamnum hodie magna ex parte occupantur. Nam cùm ea Insula humida sit & calida, minimo negotio saccharifera cannæ siue arundines succrescunt; ex quibus contusis, deinde in lebetes coniectis, & decoctis, postremum ritè repurgatis & in saccharum concretis, magnum quæstum facere solent. Utuntur præterea istorum Nigritarum opera in pascendis armentis, & reliquis rebus administrandis quæ necessariae sunt ad suos vsus.

LIBER EXHAUSTIVUS VENTIS METEORICIS
containing the history of the winds



RPJCK

Libertatem ergo quae est libertas in contrariis ventis metallicis: verum post-
quam illa fuerunt exhausta, hinc in illis ventis ad motus metallicos que fac-
tibus canas continentur, et hinc in contrariis metallicis: in quo mini-
mo est contrarium hodie, quod est occupatum. Nam cum ea in illis hinc sit &
causa, quae in contrariis metallicis hinc est, hinc est occupatum: et quibus contrariis, deinde
in seipsis contrariis, & contrariis, hinc est occupatum: et in contrariis contrariis,
hinc est occupatum hinc est occupatum. Venerunt praeterea hinc est occupatum
quia in partibus metallicis, & reliquis rebus administrandis
que necessaria sunt ad hinc est.



lib. 1. A



SED vt extrema quorundam Hispanorum crudelitas est, contigit plerunque vt volentes castigare mancipiorum suorum vel negligentiam in absoluendo penso, aut delictum admissum, aliamve ob causam: cum noctu domum redibant, non præberetur illis cœna, sed indusium (si quod habebant) detraheretur, in humum abijcerentur, & colligatis pedibus manibusque nudi caderentur, vel loris aut funiculis, donec vniuersum corpus sanguine perfunderetur. Hoc peracto, picis libram, vel alioqui feruentis olei oliuarum sensim inspergebant in vulnera, denique capsici siue brasiliiani piperis pollinem aqua maceratum illinebant, atque in mensam substratam siue asserem extendebant, super iniecta mantica aut leui tegumento, atque ita relinquebant, donec hero suo satis validi viderentur, ad opus persequendum.

Non desunt tamen qui alia ratione in sua mancipia animaduertant: nam in hunc modum cæsa, in terram scrobe facta defodiunt, vt præter caput nihil extet, prædicantes se id in mancipiorum commodum facere, vt scilicet humus sanguinem concretum & corruptum dissoluat, corpusque integrum conferuet. Cæterum si quis pereat (vt sæpe euenit propter doloris vehementiam) liber est herus (secundum Hispanicas leges) si alterum, defuncti loco, Regi donet.

Nigritæ

NIGRITÆ OB HISPANORVM CRVDELITATEM FVGI IIII
 unt, aliquot Hispanos cædunt, sed tandem ab Hispanis va-
 rijs supplicijs adficiuntur.



HIS crudelitibus Hispanorum, irritati Nigritæ nonnulli, secessionem à suis heris faciunt & diffugiunt, atque tanquam desperabundi per Insulam vagantur, ergastula confringunt, sue nationis mancipia cogunt, quotquot comprehendere Hispanos possunt, cædunt, & in talem numerum excreseunt, vt plurimum negotij Hispanis facestant. Qua re considerata Admirallius Ludouicus Columbus re cum Præside & Auditoribus consilij (quod apud S. Dominicum est) communicata, militem cogit, mancipia persequitur, eorum nonnulla spe libertatis propositâ, ad se allicit & corrumpit, illorum operâ, reliquorum diuerticula agnoscit; noctu quædam somno sepulta, vt pecudes occupat, cædit & quædam ad exemplum de arborum ramis suspendi iubet. Ea res initio Hispanis satis commodè quidem cessit, sed mancipia suo malo edocta, diligentio-
 in posterum adhibuerunt operam in excubijs faciendis, & subinde fuerunt superiora Hispanis.

B

Hispani



[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

RPJCS



HISPANI OCCVPANT GALLICAM NAVEM PVSIL-
lanimitate Præfeti naui Gallicæ.

V



PRAESIDES Regij Consilij in vrbe S. Dominici, intelligentes binas naues Gallicas prædam egisse in mari, non procul ab ea vrbe, quinque naues instruunt (quarum duæ maiores) ad Gallos persequendum. Conspæctis tot nauibus, Cantabri qui in altera Gallica erant, metuentes, ne capti supplicio afficerentur tanquam proditores, cum essent subditi Regis Hispaniæ, vela expandunt & fugam capessunt. Præfetus alterius Gallicæ naui, diffidens se solum cum ijs qui in naue erant, tot hostibus posse resistere: auctor est omnibus suis, vt depositis armis, se in manus dent Hispanorum, contra fremente maxima suorum parte, præsertim eo qui æneis tormentis præfetus erat, affirmante se quaternis ictibus hostium prætoriam nauem depressurum, nec mora, igne iniecto tormentum in hostes explodit, eoque ictu hostium prætoriam valde affligit, denuo tormentum explodere volenti, naui Præfetus ignem adimit: atque sola eius pusillanimitate Galli in hostium potestatem veniunt, & ad S. Dominici vrbem captiui ducuntur tantâ pompâ, ac incolarum lætitiâ, ac si tota Gallia sub iugum Hispanorum venisset. Naui, anchoris, rudentibus, velis reliquoq; nautico apparatu exarmata, in altum ducitur & crematur.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, which is mostly illegible due to fading.

RPJ

Main body of handwritten text, consisting of several lines of script that are very faint and difficult to decipher.

GALLI HISPANOS FVGANT, ET VRBEM HANAUA
magnâ pecuniâ summâ mulctant.

VI



A NNO MD XXXVI. Nauis Gallica in Hauanæ portum ingreditur: qui in naui erant Galli urbem occupant, eam, ne incendio scædetur, Hispani septingentorum ducatorum precio redimunt. Galli, pecunia accepta, abeunt. Sed cum dolore afficerentur Hispani, vnicam Gallicam nauem, leges illis imposuisse: postridie, tres onerarias magnas naues quæ eo appulerant, iubet vrbis Præfectus, auro, argento, alijsque mercibus exonerare, & Gallicam nauem persequi. Exoneratæ naues portu egrediuntur, singulæ cymbam suam de puppi religatam trahentes. Qui erant in Prætoria Hispanorum naui quæ reliquas præcedebat, Gallicam assequuti, soli non audent eam aggredi: sed reliquos expectandos censent. Galli animaduertentes hostes nec satis firmo neque confidenti esse animo, primi sua tormenta in Hispanos explodunt. Quare adeo perturbati fuerunt Hispani, vt abiecta omni sese defendendi cura, in scapham suæ nauis alligatam transilirent & fugerent: & scapha pondere depressa quidem fuit, qui verò inerant, natando in terram peruenerunt. Qui in secunda vehebantur nauis, videntes prætoriam à suis militibus desertam, similiter fugerunt, & qui etiam in tertia erant. Ista ratione Galli, qui initio sibi metuebant à periculo, lætitiâ perfusi, tres eas naues occupant, & cum eo apparatu Hanauam regrediuntur, atque totidem, quæ & prius, aureos à ciuibus extorquent: deinde abeunt.

B 3. Galli Chiore.

GALLI CHIORERAM VRBEM OCCVPANT, PRÆDANT, VII
 tur, & tandem, ob incolarum perfidiam, igne absumunt.



CHIORERA, quæ in Insula Cuba est, à Gallis occupatur, in qua exiguam prædam inueniunt, quia Hispani, aliquoties ante à Gallis spoliati, omnem fere suppellectilem in suis prædijs repositam adseruabant. Occupatis tamen in conquirenda præda Gallis, bini Hispani mittuntur qui obseruarent quantus esset Gallorum numerus: eo tamen pertextu, vt cum illis agerent de captiuorū litro, & oppido ab incendio redimendo, Gallorum Tribunus sex aureorū ducatorū millia poscit: excusare illi paupertatem, atque si omnes omnium incolarum facultates in vnum consentur, non posse tantam summam efficere: se tamen ad Concilium ea quæ intellexerunt relatores & postridie responsum duros. Interea tamen Hispani, præter quorundam sanioris iudicij mentem, arma parare, & adiunctis sibi æthiopibus mæcipijs, in tempesta nocte in Gallos impetum facere, existimâtes illos somno obrutos oppressuros, quatuor Gallos occidunt, inter quos Tribuni nepotem. Galli tamen tam inopinato casu non consternati, arma sumunt, tormenta magna picis naualis quam istic Præfectus reperit, copiâ, postes ædium, ianuas, tabulata illinere atq; ignem iniicere iubet. Crassante per urbem incendio, ipse Tribunus templū etiam incendit: tum Hispanus quidam qui hæc omnia spectabat, Eia verò Tribune, an non satis iram expleueras igne in urbem iniecta, nisi etiam Dei templum incenderes? Tribunus toruum intuens, quid ais, inquit, sceleste? an ignoras homines qui nullam seruant fidem, nullo templo egere? Tribunus ergo nauem in portum inducens, eam spolijs oneravit, deinde discessit.

Galli Cartha-

THE HISTORY OF THE REIGN OF
KING CHARLES THE FIRST

RPJC

THE HISTORY OF THE REIGN OF
KING CHARLES THE FIRST
BY
JAMES CLAYTON
ESQ;
OF
THE
MIDDLE TEMPLE
IN
LONDON.
PRINTED BY
J. STURMANT, AT THE
PRINTING OFFICE OF
W. BENTLEY, IN ST. MARTIN'S LANE.
MDCCLXXII.

GALLI CARTHAGINEM INDIÆ CONTINENTIS VR-
 bem duce Hispano quodã nauto occupant:& idem Iudicem eius
 vrbis (à quo verberibus cæsus) pugione transfodit.

VIII



LODEM fere tempore, accidit vt Carthagine vrbe continentis Indiæ occidentalis, Iudex qui-
 dam Hispanus nautam flagris cædi iuberet, ob leuem quandam causam, deinde illum di mitte-
 ret. Nauta regressus in Hispaniam, in Galliam transit, atque inde quinque naues deducit in
 Indiam vsque, quæ ad ostia pôrtus Carthaginensis anchoras fixerunt. Ille admissos in cym-
 bas & scaphas centum viros in terra exponit, cum quibus vrbem petit, qui vnâ hora ante lucem adhuc so-
 mno oppressos Hispanos aggrediuntur, ianuas effringunt, & ædes occupant magna ex parte ligneas, aut ex
 arundinibus concinnatas, frondibusque palmarum tectis. Hispanus nauta comitibus aliquot Gallis ædes
 Iudicis qui illum flagris cædi curauerat ingreditur, ipsumque repetitis vulneribus pugione confodit, interea
 dum reliqui per vrbem vagantur & prædantur. Maxima pars Hispanorum fugâ salutis suæ consuluit, aliqui
 cæsi, reliqui capti: eaque ratione capta fuit vrbs Carthago, spoliata, & tandem incendio ab-
 sumpta. Ferunt ex præda & eorum qui capti fuerunt redemptione, plura
 quàm centena quinquaginta ducatorum millia, eos, qui
 vrbem occuparant, reportasse.

C

Hispani



SED vt finem tandem faciam in recitandis prædis quas Galli de Hispanis retulerunt, aliud exemplum adhuc addam. Cùm vnionum piscatio ferueret in Cubagua insula, fortè eò appulit nauis Gallica. Hispani illico ea conspecta, binas cymbas illius regionis Indis implent arcibus & sagittis egregiè armatis, eosque ablegant ad Gallicam nauem, illis persuadentes hos qui nauì veherentur, impuros esse Sodomitas, quos nisi perdere studerent, breui excensionem facturos, atque ijs perinde atque mulieribus abusuros. Indi nulla alia disquisitione facta, cymbas versus nauem remis impellunt. Galli conspicientes eos ad se venire, nudos istos viros contemplantur, æstimantes fortè eos vel spectandorum ipsorum causa, vel commutandarum, cum alijs mercibus, margaritarum gratiâ aduenire. Sed Indi viciniore facti, sagittis illos petere cœperunt atque aliquos vulnerarunt. Galli animaduertentes vulnera quæ acceperant lethalia esse, quòd sagittotum spicula toxico fuissent illita: sine mora subductis anchoris & sublatis velis inde recesserunt, Nec, vt fertur, vnquam in posterum vlla nauis Gallica ad istam insulam accessit. Hoc stratagemate Hispani, qui in magno metu erant, Gallos à se pepulerunt.

QVA RATIONE INDI SVA COMMERCIA
& negotiationes exercere soleant.

X



PROVIN CIAE Carthaginis incolæ abundant fructibus, piscibus atque alijs rebus ad vitam traducendam necessarijs. Arma sunt sagittæ toxico illitæ. Merces quas commutare solent, sunt sal, pisces, piper quod in alias continentis oras eo carentes deferunt, & cum alijs rebus cõmutant. Olim cum illa regio pace frueretur, magnæ erant & frequentes nundinæ frumenti, fructuum, Xyli, pennarum, chlamidum ex pennis confectorum, monilium aureorum, varij generis gemmarum, smaragdorum, mancipiorum, & aliarum rerum istic nascentium: & in istis commercijs singuli duntaxat quæ ipsis erant necessaria, pro commutatione suarum mercium, sine vlla auaritiæ aut cupidinis nota sumebant: alter alteri dicentes, cape tu hoc, illud verò mihi da. Nihil porro apud illos maiore est in precio, quàm cibus & potus. Verum quidem est, nunc magnam istarum nationum partem nostro exemplo edoctam, opes magni facere occepisse: sed tamen in plerisque remisit & deseruit istud desiderium.



VALLIS Tunia, vicinorumque locorum incolæ, Solem pro summo numine habent, & eum adorant. Proficiscentes in bellum, illustrium quorundam strenuorumque virorum, qui apud eos olim vixerunt, ossa & sceleta de porticis vel arundinibus suspendunt, atque pro signis militaribus circumferunt, ut eorum aspectu incitati, maiore animo cum hostibus congregiantur. Arma sunt lanceæ ex palma, & enses lapidei. Defunctos regulos suos sepelire solebant adiectis monilibus aureis, smaragdis, pane & vino: & Hispani sane dices & opulentas sepulturas istuc repperunt.

MAGNI autem illius fluminis quod inter Carthaginem & S. Martham labitur, accolæ, ut etiam San-Marthani, Caribes sunt, & sagittarum cuspides lethifera quadam herba illinunt. Strenui sunt, arrogantes, feri, & vindictæ cupidi. Ad bellum profecturi gestabant suum idolum Chiappam, tanquam propugnatorum & auctorem victoriarum, cui ante prælium mancipiorum liberos, vel quos ceperant hostes immolabant, totumque sanguine cæсорum inficiebant, ipsorum verò carne torrefacta vescabantur. Victoria potiti, alacres redibant atque crapulæ indulgebant, hostium sanguine suum idolum illinentes. Victi verò, tristes redibant, novisque sacrificijs idolum placare studebant, victoriam ab eo postulantes.

Mercatores

MERCATORES QUIDAM CVM DEESSENT ILLIS CIBI XII
 quibus vescerentur in regione vasta, noctu ex insperato quorundam Indorum mapalia ingredi coguntur.



A

CHLA in sinu Vraba sito oppidulo Hieronymus Benzo cum mercatoribus quibusdam mulas ad Panamam perducentibus, terrestri itinere proficiscitur, adscito sibi itineris indice, & mancipijs quæ mularum curam agerent, atque com meatu ad tale iter (quantum æstimabant) necessario. Sed cum ob viarum difficultatem diutius opinione in itinere hærent, & absumentis cibarijs multum itineris adhuc restaret, nec in desertis illis, cultis tamen aliquando, locis, quidquã inuenirent, atque mercatores mulam vnã mactare constituissent, cuius carnibus in reliquo itinere vescerentur: fortè è vertice montis fumum in conualle conspiciunt. Quàm exhilarati fuerint eare, quilibet cogitare potest: sed nocte intempesta, tuguria demum accedere visum est vbi fumus fuerat conspectus, ne Indi ipsis animaduersis diffugerent, metuentes ne in seruitutem traherentur. Descendunt itaque ad medium montem & istuc magnam noctis partem hærent, deinde ad tuguria perueniunt. Indi strepitu expergesacti, atque eos videntes magna voce Guacci Guacci in clamant (animal id est quadrupes noctu oberrans & prædam quærens) illo nomine Christianos appellantes, & reliquum noctis ejulatu & vlulatu complent. Christiani quacunquẽ ratione eos placare student, atque significant, Regio edicto sancitum, ne amplius in seruitutem traherentur: atque ita panem, pisces, fructus, aprugnas carnes nacti sunt ad reliquum iter conficiendum.

D

Benzo

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a title or header.

RPJLL

Main body of faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

BENZO CVM COMITIBVS, PREMENTE FAME
testudines venatur secundum littus, quæ
in ea regione prægandes sunt.

XIII



DIEGO Gottierrez præficitur à Carolo V. Cæsare Carthagini prouinciæ continentis opulenti-
tissime: eò appellens, Cacicos, munera adferentes estimata circiter septingentos aureos impu-
rioris auri, comiter excipit, & vnde id aurum accipiant, quærit. Procul inde peti, & erui ex asper-
rimis montibus referunt, deinde domum abeunt, aliquos ex suis subditis interdum ad Præfe-
ctum Hispanum ablegâtes cum ferina carne, piscibus & fructibus. Sed cum raro id fieret, & milites videret
quotidie commeatum imminui, eum deferunt, solum cum nepote, quatuor famulis, & nauta, relinquen-
tes. Rebus suis diffidenti Præfecto, Tribunus Bariato cum nauis militibus & commeatu onusta aduenit.
Eum cum militibus & commeatu recipit: nauem verò ad Nomen Dei remittit, cui nepotem Alphonsum
de Pifa suum nepotem præficit, subsidij maioris adducendi gratia. Alphonsum de Pifa subsidium militum, in-
ter quos Benzo erat, adducens, magnis tempestatibus excipitur, ita vt cogeret nauem exijs locis deduce-
re, atq; ad littus aliquod appellere, in quo reperirent Indos & aliquem commeatum. Excendunt igitur &
octo dierum emenso itinere, cum nihil nisi syluas, paludes & asperrimos montes inuenirent, regredi co-
guntur terrestri itinere, littus maris legentes in quo nihil quod ederent repererunt, præter agrestes quosdã
fructus, & cochleas: tandem tamen ad Præfectum Gotierez peruenerunt: sed nauis qua vecti fuerunt, vice-
simo demum post die apparuit, quam illico Præfectus ad Nomen Dei remisit vt plures milites adueheret.
Dum istic herent nauis reditum expectantes, testudines, quas istic repererunt prodigiosæ magnitudinis, ve-
nati sunt, quadrimestri enim spatio magna quãtitate in littore reperiuntur, quia istic in arena oua ponunt
instar Crocodilorum, quæ deinde solis tepore excluduntur. Earum testudinum partem dum recentes e-
rant, absument, partem in dolijs ad conseruandum, sale condierunt, sed ex breui corruptæ: pinguedi-
nem tantum earum liquefactam fistilibus adseruarunt.

DIEGO GOTTIEREZ PRÆFECTVS HISPANVS
Caciquos seu Regulos Sueré, Chiuppa atque alios qui sa-
lurandi gratia aduenerant, ad prandium inuitat.

XIV



PRAEFECTVS Gottierez cum omnibus militibus aduerso flumine nauigat circiter triginta millibus passuum à portu, & regionem Suerensium ingreditur: excensione facta, diuertit in aedes Reguli eius prouinciæ, quæ erant ouali figura constructæ quadraginta quinque passus in longitudinem, & paulo pluribus nouem in latitudinẽ, patentes circumseptæ arundinibus, & palmarum frondibus satis artificiosè contextis. Istic hærentem, Dominus Sueré, & Chiuppa, alijq; Cacici, salutatum adueniunt, & fructibus quibusdam dumtaxat illum donant. Ille miratus auri nihil esse allatum per interpretẽ Hispanum, qui mediocriter Indorum idioma callebat & intelligebat actiones eorũ, significari iubet, hanc ob causam se eò venisse, vt res magni momenti cum ipsis conferret, quæ magnoperè illos consolarentur, atque vt secum pranderent retinuit, mensæque admouit cum sacerdote & interprete: sed Indi toto eo prandio vix cibum gustarunt, quia nihil adpositum erat præter gallinaceos pullos, & sirillam sale conditam, cibum illis insuetum: atque quando illis quidpiam adponebatur, dabant id suis ministris penes eos humi sedentibus, atque illi porro, ridentes, canibus obiciebant. Sumpto prandio, Præfectus huiusmodi orationem ad eos habuit. Veni in has regiones, amici carissimi, ad extirpandam idololatriam, in qua hætenus vos Sathan destinauit, & docendum veram salutis animarum vestrarum viam. Iesus enim Christus Dei filius & noster saluator, è cœlo in terram descendit, vt genus humanum redimeret, quemadmodum intelligetis ab hoc Sacerdote, qui nullam aliam ob causam ex Hispanijs venit, quàm vt vos instrueret in fide & religione Christiana. Itaq; preparate vestra corda ad excipiendam legem Diuinam, & vos subijciendum Imperatori Carolo Regi Hispaniæ & orbis Monarchæ. Illi taciti attentè hæc audierunt, & caput inclinarunt, quasi annuerent; deinde domum reuersi sunt.

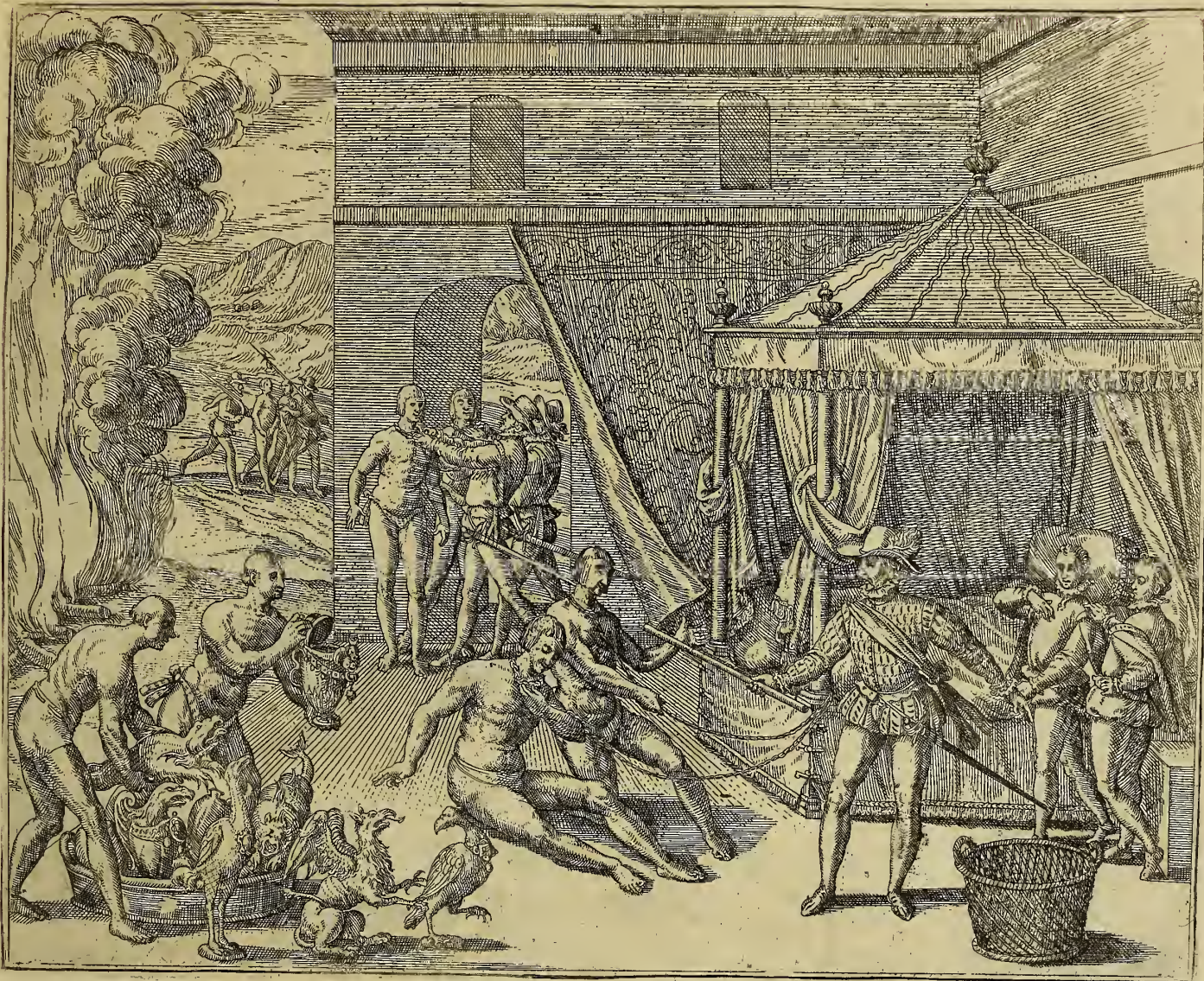


Small circular stamp or mark located in the lower center of the illustration area.

Main body of text at the bottom of the page, consisting of several lines of dense, small print. The text is largely illegible due to fading and low resolution.

PRÆFECTVS HISPANVS CACIQVOS VINCVLIS AD-
stringit, & succenso igne se eos crematurum minitatur, nisi
corbem propositam sexies auro explerent.

XV



POSTRIDIE Præfectus Hispanum militem comitibus duobus Indis ablegat ad binos Cacicos ex altera fluminis parte habitantes, ijsq; significari iubet, ad se illico veniant, fide data, nihil sinistri illis euenturum: parent, licet inuiti (erant verò ij ipsi, qui Præfecto in eam regionem primum aduenienti, septingentos aureos donarant) Præfectus eos in penu deduci iubet, atq; eorum ceruicibus cathenas iniici, deinde in suum cubiculum productos, ad spondæ postè religari, substratis noctu folijs supra quæ recubarent. Querit ab illis quid sale & melle factum quæ vicino loco defoderat: negant se scire, Præfectus ira accensus, ait sibi restitui velle minacibus verbis vtens: iunior illorum cui nomen Camachiré, perterritus, aurea vasa donat, in suum tigridum, piscium, auium, alteriusq; generis animalium formam conflata, & pendentia plures quam bis mille aureos. Sed id exiguum præ eo quod Præfectus cupiebat: magnam igitur lignorum struem incendi iubet, atq; illum ipsum Camachiré ad se adduci: magnum deinde corbem inferri, quem, nisi intra quatrimum sexies auro expleat, viuum flammis iniecturum minitatur. Ille metuens pollicetur se, quæ Præfectus imperaret, facturum: verum nocte quadam perfractis vinculis effugit. Propter eam fugam, tanto dolore affectus est Præfectus, vt in morbum incideret: sed nõdum rectè à morbo recreatus, alteri Cacicò appellato Corori, minitatus est, nisi aurum petiitum adferri iuberet se illum maclaturum. Id cum sæpius minitaretur, & semper constanter negaret Cacicus sibi aurum esse, Præfectus ira exardescens, tu me ludibrio habes, ait, at nisi curaueris aurum quod peto, te canibus lace- randū obijciam. Ille imperterritus, tute me inquit ludibrio habes & mendax es, qui toties mortem minitatus, non me tamen necas. Sed illud intelligere nequeo, quod genus hominum sunt Christiani, qui quacunq; iter faciunt, tot scelera perpetrant, seq; mirari ait, terram tales pestes sustinere.

Moli Hispanos

MOLI HISPANOS ADGREDIUNTUR, PRÆFECTVM EORVM
 cędunt:tandem fugantur.Sed à recentibusIndis oppressi,de-
 nuo vincuntur, accepto tamen subsidio, qui ex prælio incolumes
 euaserant, discedunt.

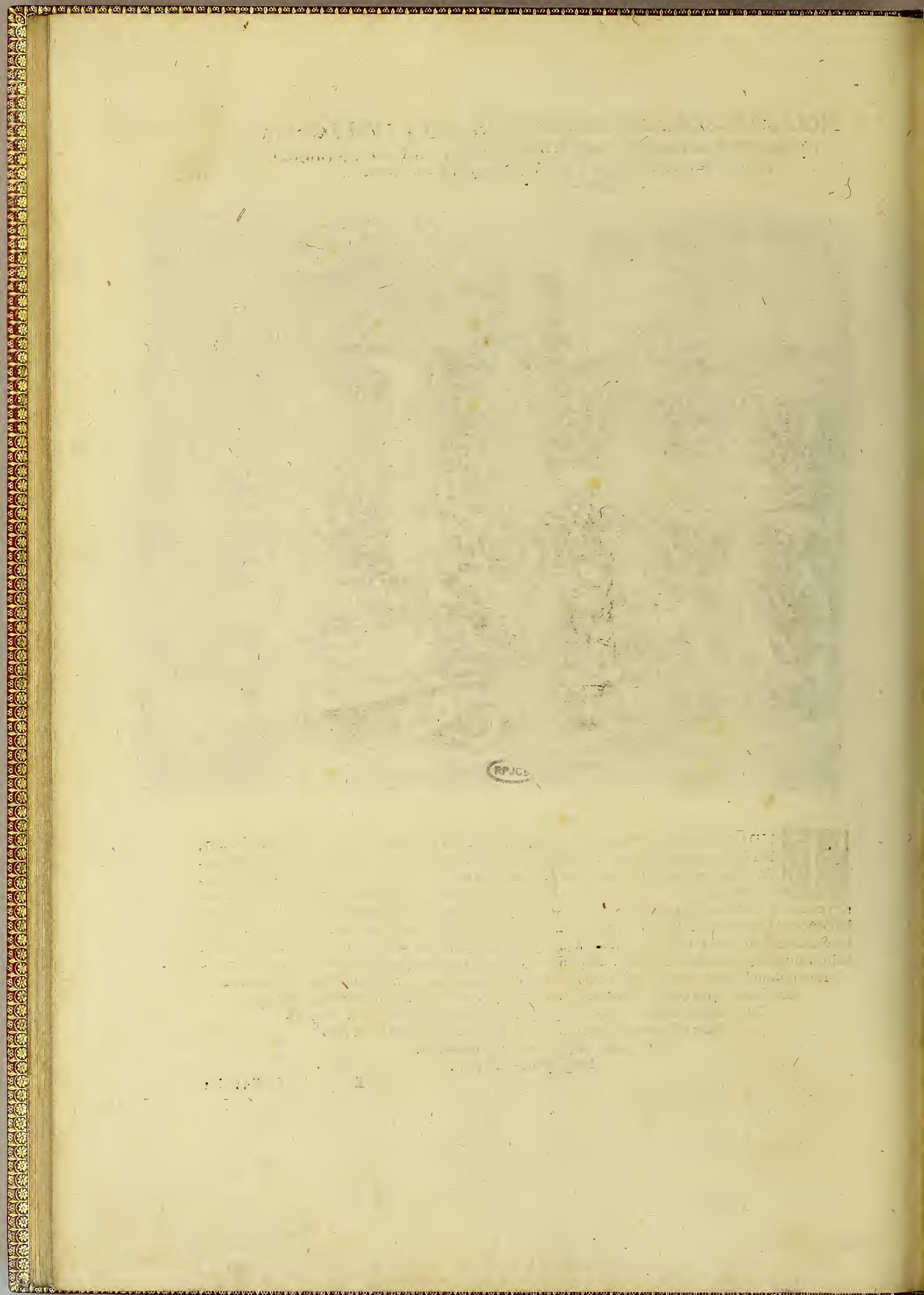
XVI



LNDI in Hispanos annonæ inopia per deserta loca iter facientes, è sylua impetum faciunt, Præfectum eorum cędunt, atque Hispanos etiam nonnullos. Commissa tamen per quadrantem penè horæ partem pugna, in qua etiam multi Indi ceciderunt, reliqui fugæ suæ salutis consuluerunt: Aduenientibus tamen nouis subsidijs, Hispani iam defessi præliando, partim cęduntur, partim fuga præcipiti periculum euadunt, donec in Alphonsum Pisanum viginti quatuor Hispanos adducentem, vt Præfectum quærerent, inciderent. Simul iuncti ad mare iter instituunt, vt ex his periculis se subducerent: interea magna hostium turba fit illis obuiam, armatorum gladijs, scutis, balistis quas Hispanis cęsis ademerant. Illi autem saltantes, vt acclamabant Hispanica lingua, cuius eorum nonnulli erant periti, Accipe aurum Christiane, accipe aurum. Animaduertentes tamen Christianos non contemnendo esse numero, terga verterunt. Christiani tandem non sine maximis difficultatibus ad mare peruenerunt. Ceciderunt in ijs congressibus 34. Hispani & duo Nigritæ, atq; soli 6. euaserunt. Ex Indis verò qui quater milleni fuisse cęstimabantur, longè plures cęsi sunt.

E

Ferdinandus



FERDINANDVS SOTTO CRVDELITER IN FLORIDA XVII
 præfecturam exercet, abscissis etiam Cacicorum manibus.



FERDINANDVS Sotto Floridae præfecturam adipiscitur, in qua perueniens, vagari cœpit nunc in hanc, modo in aliam eius Prouinciæ regionem, magnas opes sibi pollicens. Dum ita vagatur, in quosdam forte fortuna Indos incidit torquibus & alijs aureis monilibus è collo suspensis ornatos. Interrogati vnde aurum illud peterent: responderunt ex alijs regionibus procul inde distitis. Ille existimans Indos id responsum dedisse, vt eum è sua prouincia pellerent (sciebat enim Indos quid Hispani perquirerent non ignorare) nonnullos ex ijs comprehendi & torqueri iubet, vt dicerent vnde illud aurum haberent: Sed inter reliqua crudelitatis exempla quæ vir ille in miseros istos homines exercuit, id silentio minimè præmendum duxi. Quindecim Cacicos semel comprehendi iussit minitatur se viuos crematurum, nisi ipsum docerent vnde aurum, quod gestabant, haberent. Illi tam durâ sententiâ exterriti, pollicentur se intra octidui tempus eum deducturum ad locum quendam, vnde quantum vellet sumere posset, ignari tamen, vel quid dicerent, vel quid promitterent. Sotto illos circumducit, ad quærendam hanc auri venam. Duodecim dierum itinere confecto, cum nulla vena, nullum auri vestigium appareret: Sotto delusus, adeo excanduit aduersus miseros istos Cacicos, vt manus illis præscindi mandaret, deinde abigeret.

THE HISTORY OF THE REIGN OF
HENRY THE SEVENTH

RP.

THE HISTORY OF THE REIGN OF
HENRY THE SEVENTH
BY
JAMES HALLAM, ESQ.
OF
THE
MIDDLE TEMPLE
IN
LONDON.
LONDON:
PRINTED BY
JOHN JOHNSON, ST. PAULS CHURCH-YARD.
1807.

1807

PETRVS ALVARADVS, ABSENTE CORTESIO MEXI. XVIII
 canos sua festa celebrantes strictis gladijs cædunt, atque
 monilia, quibus erant ornati, detrahunt.



FERDINANDVS Cortesius in Mexico admissus à Rege Montezuma, intelligit Pamphili-
 lum Naruacæ cum nongentis Hispanis missum ut ipsum inde expelleret. Sed aduersus Nar-
 uacæ proficiscitur, relicto Petro Aluarado suo Tribuno cum ducentis quinquaginta mili-
 tibus in Mexico, præsidij causa. Profecto Cortesio, accidit ut magnus Indorum Nobilium
 numerus cum aliquot ex promiscua plebe festum quoddam celebrarent, per urbem discurrentes, sal-
 tantes & canentes. Milites Hispani egressi ut hanc pompam spectarent, animaduenterunt Indos egregie
 ornatos monilibus & diuite alio apparatu, itaque detestanda auaritia capti, nulla honesti ratione habi-
 ta, ipse Aluaradus cum maxima Hispanorum parte, strictis gladijs, saltatores istos nihil
 simile metuentes, adgrediuntur, plerosque cædunt, & suis ornamentis
 spoliant. Mexicani autem arma corripientes, magnam
 Hispanorum partem occiderunt.



ANNO M D. XXVII. Tribunus quidam Hispanus cui nomen Franciscus de Montejo, intel-
ligens Prouinciam Lucatan valde esse opulentam, discessit è noua Hispania ornatus titulo
Præfeti eius prouinciæ, cum quingentis Hispanis, non contemnendo equorum numero,
& comœatu necessario. Aduenientem quidam Cacici eius regionis salutatum venerunt, si-
mulantes se foedus & amicitiam cum eo contrahere velle: vt que id illi facilius persuaderent, satis longo
tempore in eius comitatu hæserunt, donec vnus illorum captata occasione, Præfctum acinace, quem
Nigrizæ cuidam ademerat, ferire tentaret vt occideret, Præfctus, fortè conijciens quid Indus demolire-
tur, stricto gladio sese defendit. Indi autem cum viderent irritos fuisse suos conatus, sese in fugam con-
iecerunt nullo illato, aut accepto alio incommodo. Sed Præfctus milites suos in ordinem cogens, di-
uersis locis regionem illam inuadit, omnia cæde & incendio complens. Nec animum
despondent Indi, sed strenuè Hispanis resistunt, donec nouennali bel-
lo attriti, & amissis pænè omnibus suis Cacicis & belli Ducibus, sub iugum Hispanorum venirent.

Colloquium



BENZO per Prouinciam Nicaragua faciens iter, à primario quodam eius regionis Cacico excipitur hospitio, viro septuagesimum annum agente, & Hispanicam linguam probè callente, cui nomen Dum. Gonsaluus. Postridie mane sedentem illi proximè fixis oculis intuetur, atque his verbis affatur. Christiane, inquit, quod genus hominum sunt Christiani? simul atq; ingressi sunt nostras aedes, petunt maizum, mel, xylum, stragulum, & Indam qua abutantur: aurum & argentum sibi dari postulant, labores fugiunt, mendaces sunt, alex dediti, peruersi & blasphemi: templum ingressi ad audiendam missam, nihil aliud quàm garrunt & absentes calumniantur, inter se digladiantur, breuiter scelesti sunt. Respondens scelestos quidem ea facere, non probos. At ille, vbinam sunt isti pro-
bi? Quod ad me inquit attinet, nullos hactenus conspexi, nisi improbos. Ego, sermonem commutans, interrogo: cur initio Hispanos in suam regionem recepissent. Ille, restitimus inquit, quantum potuimus: verùm sapius ab eis victi operâ equorum, existimauimus tandem, prestare, iugum illorum subire, quam nostrum genus
continuis bellis prorsus extingui.

COLLEGIUM MATHESICVM IN VNIuersitate
PADOVAE INSTITVTVM

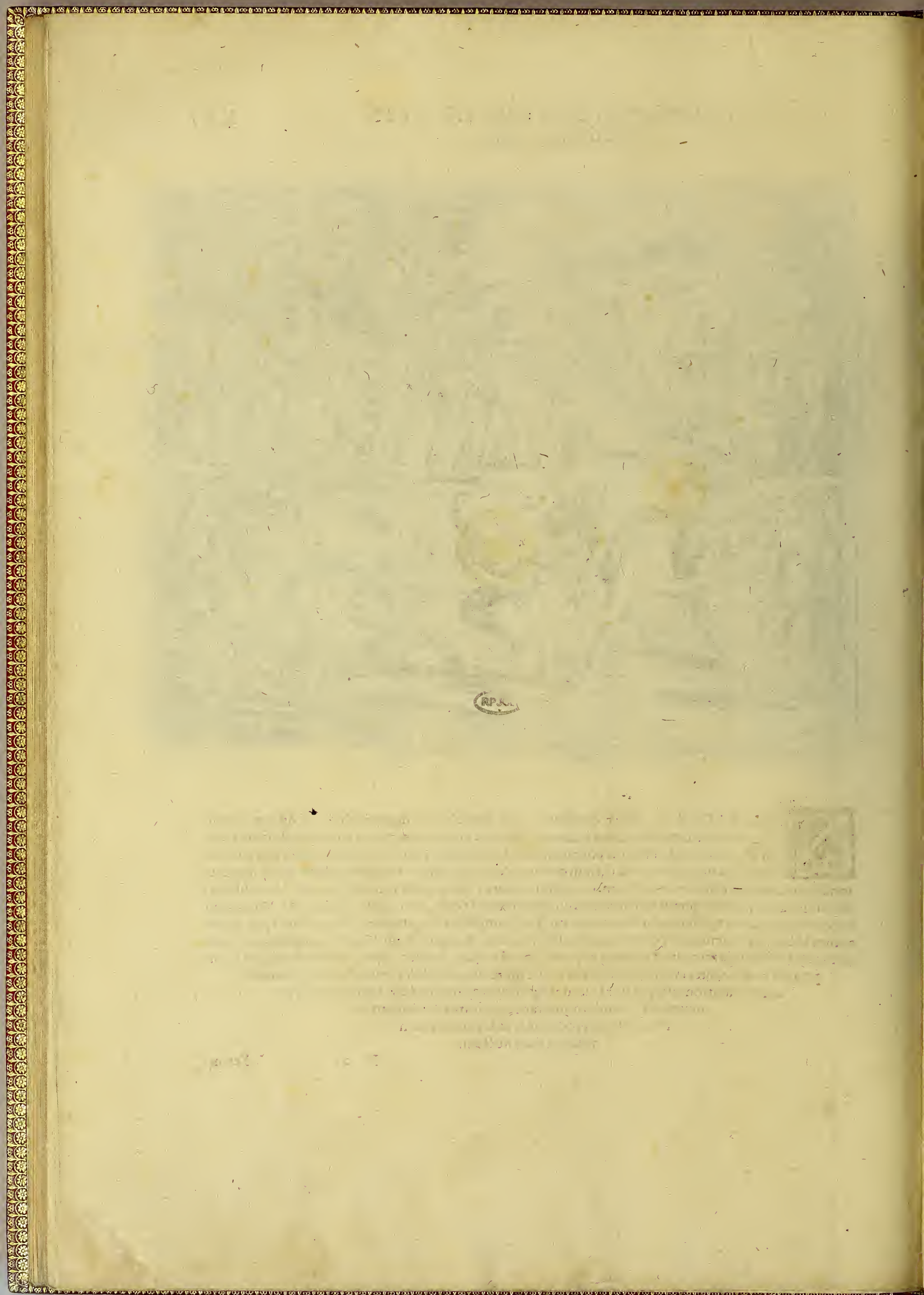


1700

THESE PAGES CONTAIN THE
MEMBERS OF THE COLLEGE
AND THE NAMES OF THE
PROFESSORS OF THE
SEVERAL COURSES OF
STUDY IN THE
UNIVERSITY OF PADOVA
FOR THE YEAR 1700

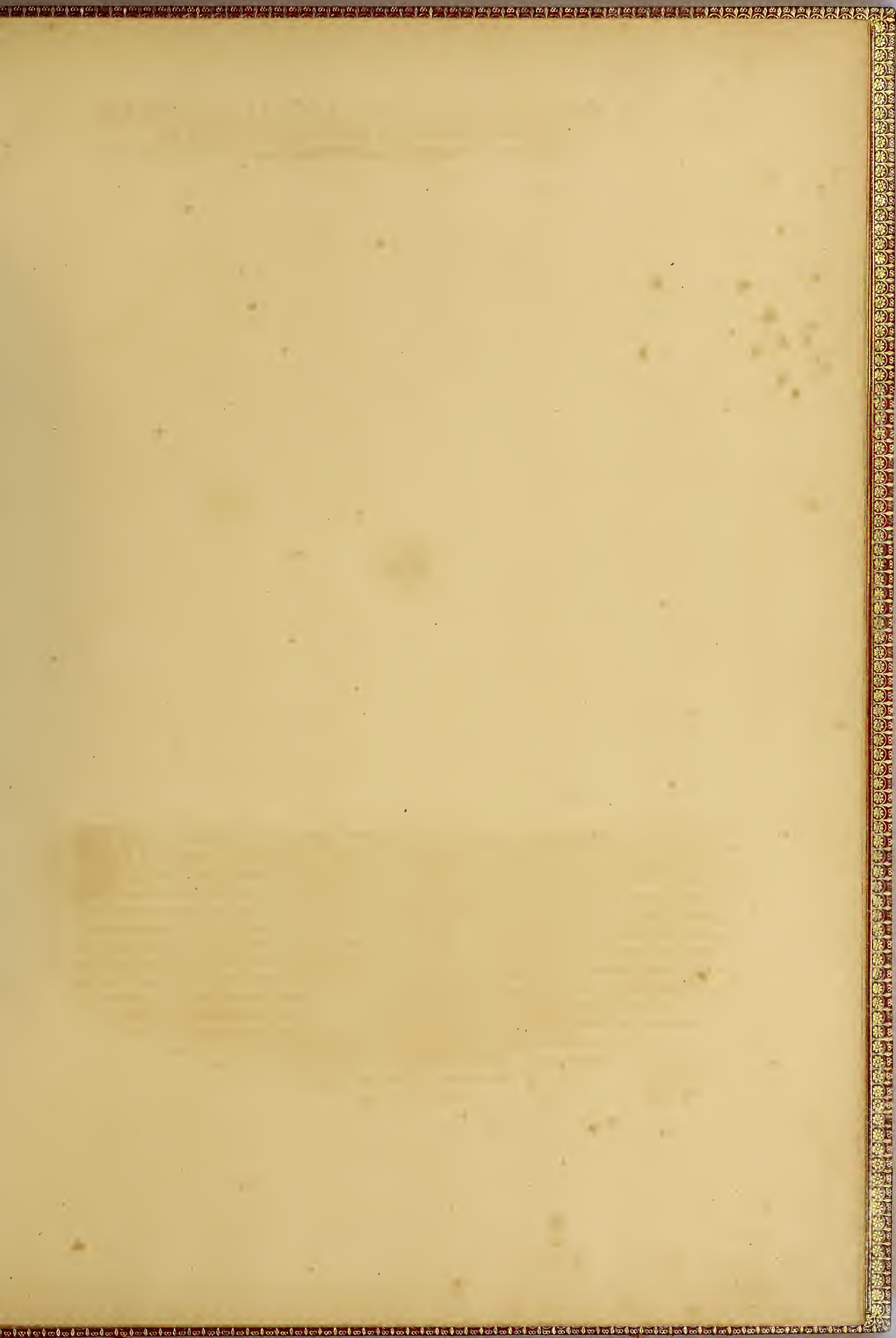


NICARAGVA incolæ hac consuetudine in suis saltationibus vti solent. Conueniunt ducenti, trecenti, interdû ter aut quater milleni in vnum locum, prout regio populosa est. Loco in quo saltare debet benè repurgato, vnus ex ijs reliquos præcedit, qui saltationis dux erit, magna ex parte in posteriorem partem gradiens & interdum sese conuertens, reliqui ei in sequuntur terni simul, aut quaterni, seruato commodo ordine. Interea tympanista cantilenam aliquam modulatur: saltationis dux primus respondet, deinde reliqui repetunt eius verba, miris gestus facientes. Vnus enim flabellum manu tenet, alter cucurbitam vacuum lapillis impositis crepitantem, tertius caput pennæ ornatum habet, quartus nolas è conchis paratas filo traiectas, & cruribus aut brachijs alligatas, alij conuertunt se in vnam partem, alij in alteram, alij crus subleuant, alij brachia expandunt, alter luscum se fingit, alter surdum, alter ejulat, alter ridet: denique mille alios mirabiles gestus faciunt. Durante autem saltatione propinatur Cacauate, potionis genus apud eos familiare, & sese mutuò ad bibendum inuitant, atque ita saltationem in totum diem producant, & sæpenumero in totam etiam noctem.





ANTONIVS de Mendoza Nouæ Hispaniæ Prorex, Petrum Aluaradum in Sibollam prouinciam (quam prædiuitem esse intellexerat) cum septingentis militibus mittit. Ille comparatis equis & multis alijs rebus ad profectiõnem necessarijs, in itinere audit Indos Xalifco incolas rebellionem molitos aduersus Hispanos: in quorum auxilium cum maxima exercitus parte proficiscitur. Inuenit in via Petrum de Zuinga valde tristem ob multorum Hispanorum ab Indis cæforum mortem: eum ad se receptum aduersus Xalifcanos ducit, atque collem in quem illi confugerant & sese munierant, cingunt. Cæsas enim integras arbores simul colligarant, insertis inter eas magnis faxis, post quas latebant tanquam in propugnaculo Indi, atque alia ingentia saxa similiter congesse-
rant. Postquam eò peruenerunt Hispani, statim concitatis equis in collem aduersum contendunt. Indi sublato magno & horrendo clamore, vincula, quibus arbores cæsæ ligatæ, secant, atque ipsas arbores cū faxis, magno impetu in subeuntes collem Hispanos prouoluunt, atque insuper ingentia illa saxa. Illa cum arboribus in hunc modum prouoluta, quotquot obuios habuerunt Hispanos prosternunt & proterunt. Ipse Aluaradus ab equo cum reliquis deturbato deiectus, similiter in præceps ruit, & altero post die moritur. In interrogatus ubi dolorem sentiret, extremum, inquit, in anima.



J
De Bry
GV
pt 5
1595
Lot
2

